

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Civilinės teisės ir civilinio proceso katedra

Andrius Šidlausko,
V kurso, komercinės teisės
studijų atšakos studento

Magistrinis darbas

Piktnaudžiavimo teise aspektai civilinio proceso teisėje

Vadovas: prof. habil. dr. Valentinas Mikelėnas

Recenzentas: lekt. dr. Saulius Aviža, LL.M

Vilnius 2008

TURINYS

IŽANGA	3
DĖSTYMAS	6
1 PIKTNAUDŽIAVIMO TEISE SAMPRATA CIVILINĖJE TEISĖJE	6
1.1 Draudimo piktnaudžiauti teise doktrinos ištakos	6
1.2 Piktnaudžiavimo teise civilinėje teisėje sampratų įvairovė.....	7
1.3 Piktnaudžiavimo teise instituto samprata civilinėje teisėje Lietuvoje.....	11
2 PIKTNAUDŽIAVIMAS TEISE CIVILINIO PROCESO TEISĖJE	17
2.1 Draudimo piktnaudžiauti teise institutas civiliniame procese.....	17
2.2 Piktnaudžiavimo procesinėmis teisėmis įtvirtinimas teisės aktuose	20
2.3 Piktnaudžiavimo procesinėmis teisėmis įtvirtinimas teismų praktikoje	22
2.4 Draudimo piktnaudžiauti procesu pažeidimo sampratos ypatumai.....	23
3 SUBJEKTAI, KURIE GALI PIKTNAUDŽIAUTI	26
3.1 Šalys	26
3.2 Atstovai	26
3.3 Teisėjai	34
3.4 Kiti asmenys.....	36
4 PIKTNAUDŽIAVIMO TEISE BŪDAI CIVILINIAME PROCESU	38
4.1 Piktnaudžiavimas pareiškiant aiškiai nepagrįstą ieškinį	38
4.2 Piktnaudžiavimas veikiant prieš teisingą ir greitą bylos išnagrinėjimą ir išsprendimą.....	44
5 PRIEMONĖS KOVOTI SU PIKTNAUDŽIAVIMU	50
5.1 Procesiniai teisiniai padariniai	50
5.2 Piniginės sankcijos	53
5.3 Priemonių efektyvumas.....	59
IŠVADOS	61
LITERATŪROS SĄRAŠAS	62
SANTRAUKA	68
SUMMARY	69

IŽANGA

*Nepiktnaudžiavimo teisėmis užtikrinimas –
teisininkų mįslė, kurios dar niekas neįminė.*

Temos aktualumas ir problematika. Teismų perkrovimas ir bylų nagrinėjimo lėtumas - viena aktualiausių šių dienų civilinio proceso problemų. Tai taip pat yra vienas pagrindinių indikatorių, parodantis, kad draudimo piktnaudžiauti teise doktrina nėra įgyvendinama tinkamai. Ilgą laiką neatkuriant teisinės taikos tarp šalių, žmonės jaučiasi teisiškai nesaugūs ir nepasitiki teismais, o tai reiškia dar daugiau skundų dėl teismo darbo rezultatų. Kartais nagrinėjami net absurdiški ieškiniai, kurie gadina teismo įvaizdį visuomenės akyse. Bylos kaupiasi, o teisėjai jaučiasi bejėgiai ir kaltina visuomenę sergant „bylinėjimosi manija“ bei aukštu nesąžiningumo lygiu.

Tam yra 2 pagrindinės priežastys. Pirma, teisininkų indėlis: teisėjų nekompetencija ir advokatų nesąžiningumas. Pabrėžtina, kad šio principo teisingam taikymui reikalinga ypač aukšta teisėjų kvalifikacija, nes riba tarp teisingo ir neteisingo šio principo pritaikymo yra labai siaura, o jo reikšmė, siekiant civilinio proceso tikslų, yra esminė. Svarų indėlį prideda ir advokatų nesąžiningumas, kurie suprasdami situacijos sudėtingumą, kartais stoja ne į teisėjų pusę gindami teisingumą, o į savo nesąžiningų klientų pusę ir vadina tai lojalumo pareigos vykdymu bei strategijos parinkimu, todėl nevalia į tai kištis ieškant kažko neteisėto.

Antra, šį principą yra labai sunku tiksliai įtvirtinti teisės normose taip, kad apimtų visus galimus atvejus. Bandytas spręsti šį klausimą įtvirtinant kuo daugiau normų susiduria su 2 problemomis. Pirma - milžiniškas pasipriešinimas iš visų pusių, nes jose įtvirtinami svarbiausių principų ribojimai. Antra - „bumerango efektas“, nes kiekviena nauja teisė yra potencialus piktnaudžiavimo objektas. Todėl teismai dažniausiai lieka aklovietėje su bendraisiais principais rankose ir neturėdami patirties spręsti bylas turint vien tokias priemones renkasi tuos, kuriuos geriausiai pažįsta ir mano esant svarbiausiais, o ne jų derinį bei taip padaro žalos. Norint padrašinti teismus aktyviau ir teisingiau tiesiogiai taikyti šį principą, t. y. „raktą“ nuo visų likusių principų harmonijos „durų“, yra būtina atskleisti jo prigimtį ir esmę.

Tyrimo objektas, tikslas, uždaviniai ir reikšmė. Šiame darbe kompleksiskai analizuojamas draudimo piktnaudžiauti procesinėmis teisėmis institutas. Daugiausia dėmesio skiriama Lietuvos pozityviosios teisės, teisės doktrinos ir praktikos vertinimui. Lyginamoji teisėtyra nėra pagrindinis šio darbo tikslas, ji tik padeda įvertinti Lietuvoje vykstančius procesus, atrasti naujų idėjų ir sprendimų. Todėl užsienio šalių draudimo piktnaudžiauti procesinėmis teisėmis reguliavimas ir problemos analizuojama ribotai.

Viena didžiausių daromų klaidų vertinant šį institutą yra prisirišimas prie sąvokų ir nepripažinimas šio instituto tikrosios prigimties. Todėl darbe piktnaudžiavimo procesinėmis teisėmis analizė pradedama nuo šio instituto ištakų ir per civilinę teisę rutuliojama iki civilinio proceso, atskleidžiant kas ir kaip gali piktnaudžiauti bei kokių priemonių galima imtis prieš piktnaudžiaujančius subjektus. Atsižvelgiant į tai, kad vyksta diskusijos dėl to, ar vykdymo procesas yra civilinio proceso stadija ar savarankiškas procesas, bei dėl ribotos darbo apimties šiame darbe nebus nagrinėjami piktnaudžiavimo teise aspektai vykdymo procese.

Lietuvos teisės moksle būta šio instituto kai kurių aspektų vertinimo, tačiau daroma tai iš dalies atsiribojant nuo jo esmės. Tokiu požiūriu išsamiai šis institutas civiliniame procese dar nebuvo pristatytas Lietuvoje. Užsienio autorių darbuose galima rasti pagrindinės šio darbo minties išraiškų kalbant apie bendrąją sampratą bei kai kuriuos aspektus civiliniame procese. Tačiau ne viena darbe iškelta mintis, ne vienas apibendrinimas ir pastebėjimas yra autoriaus kūrybos rezultatas, o ar tai nauja bei originalu, ar tik sugalvota antrą kartą - parodys laikas.

Šio darbo *tikslas* – labiau teoriškai gilus nei platus piktnaudžiavimo procesinėmis teisėmis instituto tyrimas, atsižvelgiant į teises normas bei jų aiškinimą teisės doktrinoje ir teismų praktikoje.

Tyrimų *uždaviniai*:

- 1) ištirti piktnaudžiavimo procesinėmis teisėmis instituto tikslus, principus, struktūrą, teisinio reguliavimo ypatybes bei su tuo susijusias teorines ir praktines problemas;
- 2) atskleisti kitokią piktnaudžiavimo teise sampratą, atsiribojant nuo kai kurių sąvokų, bei išryškinti skirtumus nuo teisės moksle ir praktikoje pateikiamos sampratos;
- 3) pasiūlyti kaip turėtų būti vertinami vieni ar kiti atvejai, pateikti siūlymus įtvirtinti naujas normas arba išryškinti jau suformuotų ar numatomų įtvirtinti normų neatitikimus bendrajai sampratai.

Šio darbo *reikšmė* – autoriaus tyrimų rezultatų panaudojimas sprendžiant piktnaudžiavimo teise civiliniame procese problemas teisės doktrinoje ir teismų praktikoje bei tobulinant CPK.

Tyrimo metodai. Metodologiniu atžvilgiu šiame darbe naudojami tradiciniai jurisprudencijos metodai – dokumentų analizė, loginė (indukcijos, dedukcijos ir sintezės metodai), lingvistinė, lyginamoji, sisteminė, istorinė ir teleologinė juridinių reiškinių analizė.

Dokumentinio tyrimo metodika vadovaujama gvildenant ir atskleidžiant Lietuvos ir užsienio teisės aktų, teismų procesinių sprendimų medžiagos turinį.

Loginės analizės metodai ypač padėjo ieškant piktnaudžiavimo teisėmis sampratos ir prigimties. Be abejo, jie buvo nepamainomi sprendžiant ir visas kitas tiek teorines, tiek praktines problemas.

Lingvistinė analizė atspindi atskleidžiant tokius nagrinėjamos temos aspektus kaip piktnaudžiavimo teise terminija ir šio principo taikymo taisyklių reikšmė.

Lyginamoji teisėtyra šiame darbe yra pagalbinė priemonė. Ji taikoma lyginant kaip šį institutą aiškina kitos tiek kontinentinės, tiek bendrosios teisės sistemos valstybės.

Istorine retrospektyva remtasi analizuojant šio instituto vystymosi klausimus.

Šiame darbe taip pat neapsieita be sisteminių ir teleologinių juridinių reiškinių tyrimo metodų. Sisteminė analizė padėjo išaiškinti piktnaudžiavimo procesinėmis teisėmis instituto struktūrą, apibrėžti santykį su bendroju piktnaudžiavimo teise institutu, atskleidė nesisteminio ir riboto teisės taikymo bei kai kuriais atvejais taip pat ydingos teisėkūros problemas. Teleologiniu metodu naudojamosi sprendžiant dėl teisės normų ar teismo dokumentų turinio.

Šaltiniai. Nagrinėjamo instituto aiškinimą galima aptikti visuose Lietuvos civilinio proceso teisės vadovėliuose. Apie jį rašė prof. habil. dr. V. Mikelėnas¹ ir lekt. A. Driukas². Kaip ir įprasta pedagoginiams darbams, minėtų autorių vadovėliuose piktnaudžiavimas procesinėmis teisėmis analizuotas neišsamiai ir negiliai. Piktnaudžiavimas procesinėmis teisėmis analizuojamas ir komentaruose³. Bet ir čia dėl tokių veikalų specifikos nėra daug problematikos analizės, gyvo mokslinio dispuo. Kelias galias pastabas galime rasti prof. habil. dr. V. Mikelėno straipsniuose⁴, lekt. dr. R. Simaičio veikaluose⁵. Čia apie piktnaudžiavimą procesinėmis teisėmis kalbama giliau, bet fragmentiškai. Išsamią koncentruotumo principo analizę yra pateikęs prof. habil. dr. V. Nekrošius⁶, tačiau neištyręs santykio su šiame darbe nagrinėjamu principu. Kiek žinoma, doktorantas A. Brazdeikis šiuo metu rašo mokslinį darbą tema „Draudimas piktnaudžiauti procesu civiliniame procese“, tačiau siekiant išsaugoti darbo originalumą ir autentiškumą nebuvo susisiekiama su šiuo doktorantu. Rašant darbą svarbus šaltinis buvo Lietuvos teismų praktika. Iš lyginamosios piktnaudžiavimo procesinėmis teisėmis instituto analizės šaltinių didžiausią reikšmę turėjo prof. M. Taruffo vadovaujamo autorių kolektyvo darbas⁷, kuriame išsamiai aptariamas piktnaudžiavimo procesinėmis teisėmis instituto vertinimas kitose pasaulio valstybėse.

---

¹ LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė. I tomas*. Vilnius: Justitia, 2003.

² DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika. I tomas*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005.

³ VALANČIUS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras*. Vilnius: Justitia, 2004; BAKANAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001.

⁴ MIKELĖNAS, V. Piktnaudžiavimas teise: samprata ir įstatymų taikymo problemos. *Justitia*. 1996, nr. 1, 2.

⁵ SIMAITIS, R. *Bylinėjimosi išlaidos civiliniame procese*. Vilnius: Justitia, 2007.

⁶ NEKROŠIUS, V. *Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės*. Vilnius: Justitia, 2002.

⁷ TARUFFO, M. *Abuse of Procedural Rights: Comparative Standards of Procedural Fairness*. The Hague: Kluwer Law International, 1999.

DĖSTYMAS

1 PIKTNAUDŽIAVIMO TEISE SAMPRATA CIVILINĖJE TEISĖJE

1.1 Draudimo piktnaudžiauti teise doktrinos ištakas

Kalbant apie šios doktrinos ištakas, atsižvelgus į jos esmę, galime daryti išvadą, jog draudimo piktnaudžiauti teise doktrina atsirado tada, kai gimė antras žmogus. Antro žmogaus atsiradimas šalia pirmojo įpareigojo juos įgyvendinti savo teises tokiu būdu, kad nepažeistų vienas kito prigimtinių teisių.

Antai vergvaldinės Romos teisė laikėsi principo, jog įgyvendinantis savo teisę asmuo niekada negali padaryti žalos kitam asmeniui – „*non videtur vim facere qui suo jure utitur*“. Tačiau nebuvo taisyklių be išimčių⁸. Draudimo piktnaudžiauti teise doktrina ieško harmonijos tarp asmens teisių ir pareigų⁹, todėl minėtas senovės Romos principas galėtų būti absoliutus tik tose teisės sistemose, kurios nenumato asmenims pareigų.

Šiuolaikinė teisė, kuri grindžiama žmogaus teisių saugojimo prioritetu, saugo ne tik subjektinių teisių turėtojo, bet ir subjektinių pareigų turėtojo teises ir interesus, taikydama abiejų teisinio santykio šalių veiksams ir poelgiams vienodus sąžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijus. Todėl šiuolaikinių demokratinių valstybių civiliniai teisės aktai numato tam tikras teisių įgyvendinimo ribas. Subjektinės teisės įgyvendinimas pažeidžiant nustatytas ribas ir vadinamas piktnaudžiovimu teise (angl. *abuse of right*, pranc. *l'abus de droit*, vok. *Rechtsmissbrauch*)¹⁰.

Draudimo piktnaudžiauti teise doktrina yra išraiška paprastos idėjos, jog gyvename ne po viena, o visi kartu visuomenėje, todėl pasitaiko situacijų, kuriose vieno asmens teisių įgyvendinimas gali sukelti žalos kitam asmeniui ar visuomenės interesams. Taigi kiekvienas žmogus gali laisvai naudotis ir įgyvendinti savo teises tik tol, kol nepažeidžia kitų asmenų teisių ar įstatymų saugomų interesų.

Daiktinė teisė yra tas civilinės teisės pošakis, kuriame ši doktrina imta vadinti šiuo pavadinimu. Turbūt nereiktų stebėtis, nes daiktinė teisė juk yra ta teisės sritis, dėl kurios dažniausiai teisme susitinka kaimynai. Prancūzija laikoma termino „*piktnaudžiovimas teise*“ tėvyne, kuri suformulavo teismai tokiose kaimynų bylose kaip 1855 metų „*pykčio užtvaros*“ (angl. *spite-fence*) byla¹¹.

⁸ MIKELĖNAS, V. Piktnaudžiovimas teise: samprata ir įstatymų taikymo problemos. *Justitia*. 1996, nr. 1, p. 9.

⁹ Teisės teorijoje tai vadinama *teisių ir pareigų vienvove*. Plačiau žr.: VAIŠVILA, A. *Teisės teorija*. Antras, pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: Justitia, 2004, p. 108-128.

¹⁰ MIKELĖNAS, V. Piktnaudžiovimas teise: samprata ir įstatymų taikymo problemos. *Justitia*. 1996, nr. 1, p. 10.

¹¹ Vienas pastato savininkas pastatė labai aukštą netikrą kamina, kurio paskirtis buvo vien tik piktavališka – tokiu būdu sudaryti šešėlį, kuris neleistų saulės šviesai pasiekti kaimyno namo langų. Nors tuo metu galioję įstatymai tai

Ši doktrina neapsiriboja daiktine teise ir vystėsi įvairiomis kryptimis išlaikydama tą patį pavadinimą. Šiandien piktnaudžiavimo teise institutas žinomas visų valstybių teisei, teisės doktrinai ir teismų praktikai, bet ne visose valstybėse šis institutas suprantamas vienodai.

1.2 Piktnaudžiavimo teise civilinėje teisėje sampratų įvairovė

Užsienio autorių¹² darbuose galime rasti išvadų, kad tarp bendrosios teisės sistemos valstybių ir kontinentinės teisės sistemos valstybių, taikant draudimo piktnaudžiauti teise doktriną, yra daug daugiau panašumų nei mums atrodo. Tai labai teisingas požiūris, nes pačia bendriausia prasme skirtumų tarp jų nėra ir visi mato gyvenime tuos pačius daiktus, tik vadina kitaip.

Santykį tarp bendrosios teisės valstybių ir kontinentinės teisės valstybių sampratos apie šį teisės institutą galima būtų iliustruoti vienu pavyzdžiu apie baltą spalvą. Jeigu paklaustume anglo ir lietuvio – kokios spalvos yra sniegas? Ir jei lietuvis atsakys - baltos, o anglas, paskaitęs enciklopediją, pasakys – visų spektro spalvų vienu metu, t. y. raudonos, oranžinės, geltonos, žalios, žydros, mėlynos, violetinės. Jų atsakymai netgi labai skiriasi, bet bent kiek fiziką išmanantis žmogus patvirtins, kad jie abu teisūs¹³. Angliškai žinoma atsakymas skambėtų dar kiek kitaip, nes anglų kalboje nėra tokios spalvos pavadinimo kaip žydra. Tačiau šį skirtumą galima pakankamai greit išsiaiškinti, paaiškinus, jog žydra yra giedro dangaus spalva. Tokius panašumus teisininkai jau dažnai pastebi. Bet atsiriboti nuo sąvokų tiek, kad patikėtume, jog balta spalva gali būti suprantama kaip kitos 7 spalvos, dažniausiai būna per daug sudėtinga, kaip ir ne visi lengvai prisimena iš kokių spalvų sudaryta vaivorykštė. Daug lengviau sakyti, kad tai 2 atsakymai. Atsižvelgiant į tai, atskirai aptariama sampratos bendrosios teisės valstybėse ir kontinentinės teisės valstybėse.

1.2.1 Piktnaudžiavimo teise sampratos bendrosios teisės valstybėse

Bendrosios teisės valstybėse galioja bendra taisyklė, jog draudimo piktnaudžiauti teise doktrina nepripažįstama kaip savarankiška doktrina. JAV valstijose ir daugelyje kitų bendrosios teisės valstybių, tokių kaip Jungtinė Karalystė ar Australija, teisėje ši doktrina nepripažįstama kaip savarankiška doktrina, o atvejai, kai žala asmeniui ar jo turtui padaroma neleistinu būdu įgyvendinant savo teises, sudaro atskirus deliktus. Pavyzdžiui, jeigu žemės sklypo savininkas

---

leido, bet teismas konstatavo, jog tokių veiksmų atlikimas, turint piktavališką tikslą, yra piktnaudžiavimas savininko teise, ir įpareigojo savininką nugriauti kamina. PERILLO, Joseph M. Abuse of Rights: A Pervasive Legal Concept. In *Pacific Law Journal* [interaktyvus]. 1995, [nr.] 27 [žiūrėta 2007 m. lapkričio 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://international.westlaw.com/search/default.wl?spa=intvilnius-000&rs=WLIN7.11&eq=Welcome%2fWorldJournals&action=Search&sv=Split&mt=WorldJournals&query=perillo++%26+abuse&tc=1001&tf=770&effdate=1%2f1%2f0001+12%3a00%3a00+AM&db=WORLD-JLR&method=TNC&vr=2.0&rp=%2fsearch%2fdefault.wl&fn=_top>p.43.

¹² Pavyzdžiui, PERILLO, J. M.; BYERS, M.; STORME, M. šiame darbe minimuose darbuose.

¹³ Laisvoji enciklopedija Wikipedia pateikia tokį baltos spalvos apibrėžimą: „Balta spalva – spalva, ryški šviesa, sudaryta iš visų spektro spalvų“. *Laisvoji enciklopedija Wikipedia* [interaktyvus]. [žiūrėta 2008 m. vasario 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://lt.wikipedia.org/wiki/Balta>>.

stato pastatus arba atlieka kitokius darbus taip, jog pažeidžia kaimyninio žemės sklypo savininko teises, pareiškiamas ieškinys dėl „piktavališkumo“ (angl. *nuisance*)¹⁴. Piktnaudžiavimas procesu yra taip pat savarankiškas tyčinis deliktas (angl. *abuse of process*), suteikiantis teisę reikšti ieškinį dėl nuostolių atlyginimo¹⁵.

Tačiau pastebėtina, jog bendrosios teisės valstybėse yra teisės sistemų, kurios laikomos mišriomis ir jose pripažįstama draudimo piktnaudžiauti teise doktrina kaip savarankiška doktrina. Kvebekas Kanadoje ar Luizianos valstija Jungtinėse Amerikos Valstijose¹⁶ yra bene ryškiausi tokių mišrių sistemų pavyzdžiai.

Pabrėžtina, kad tai, jog draudimo piktnaudžiauti teise doktrina nepripažįstama kaip atskira, nereiškia, jog tie atvejai, kurie kontinentinės teisės valstybėse būtų pripažinti piktnaudžiavimu teise, bendrosios teisės valstybėse visada bus nebaudžiami. Tai dažniausiai bus padaryta, bet remiantis kitų priemonių pagalba. Kaip pastebi M. Taruffo, bendrosios teisės šalių skirtumas nuo civilinės teisės šalių kalbant apie bendruosius principus yra tas, kad bendrosios teisės šalyse rėmimasis teisingo teismo principu nėra dažniausiai naudojama tik užpildant spragas ar aiškinant teisės normas. Bendraisiais principais remiamasi tiesiogiai sprendžiant bylas¹⁷. Todėl neatsitiktinai buvo pasirinktas pavyzdys su balta spalva. Bendriausia prasme draudimo piktnaudžiauti principo yra laikomasi, kai yra tinkamas skirtingų kitų svarbiausių bendrųjų principų rinkinys. Taigi apibūdinant santykį bendrųjų teisės principų ir bendrojo draudimo piktnaudžiauti teise principo galėtume pasakyti: jei svarbiausiems teisės principams priskirtume atitinkamas viso spalvų spektro spalvas, tai piktnaudžiavimas teise būtų balta spalva, nes, kaip jau buvo minėta, tokios kaip baltos spalvos nėra – ji susideda iš visų spektro spalvų. Teiginys, kad sprendžiant bylą reikia suderinti visus svarbiausius principus, ir teiginys, kad sprendžiant bylą reikia laikytis bendrojo draudimo piktnaudžiauti teise principo, yra identiškos. Pirmuoju teiginiu vadovaujasi bendrosios teisės valstybės, o antruoju kontinentinės teisės valstybės, kurios aptariamoms žemiau.

---

¹⁴ MIKELĖNAS, V. Piktnaudžiavimas teise: samprata ir įstatymų taikymo problemos. *Justitia*. 1996, nr. 1, p. 10.

¹⁵ LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė. I tomas*. Vilnius: Justitia, 2003, p. 199.

¹⁶ Joje piktnaudžiavimo teise doktrina suprantama panašiai kaip ir kontinentinės teisės valstybėse. Asmuo turi atsakyti už padarytą žalą, atsiradusią jam įgyvendinant savo teises, jei jis veikia: turėdamas tikslą sukelti žalą; be rimto ir pateisinamo intereso; priešingai moralinėms nuostatoms, sąžiningumui ar teisingumui; naudojantis minėta teise kitu tikslu nei ji skirta. Nors Aukščiausiasis Luizianos Teismas pripažino šią doktriną, vis dėlto ji yra taikoma retai. Žr.: PETROVA, Irina. “Stepping on the shoulders of a drowning man” The doctrine of abuse of right as a tool for reducing damages for lost profits: troubling lessons from the Patuha and Himpurna arbitrations. In *Goergetown Journal of International Law* [interaktyvus]. 2004, Winter [žiūrėta 2007 m. lapkričio 27 d.]. Prieiga per internetą: <http://findarticles.com/p/articles/mi_qa4140/is_200401/ai_n9392449>.

¹⁷ TARUFFO, išnaša 7, p. 7.

1.2.2 Piktnaudžiavimo teise sampratos kontinentinės teisės valstybėse

Kontinentinėje teisėje piktnaudžiavimo teise institutas yra dažniausiai įvardinamas kaip atskira doktrina, tačiau konkretus šio instituto aiškinimas ir taikymas taip pat skiriasi. Skirtumus galima palyginti, remiantis keletu kriterijų.

▪ *Piktnaudžiavimo teise instituto šaltiniai*

Vienose valstybėse civiliniai kodeksai įtvirtina pagrindinę nuostatą, jog „aiškus piktnaudžiavimas teise nėra saugomas teisės“ (Šveicarijos civilinio kodekso 2 straipsnis). Analogiškos nuostatos įtvirtintos Vokietijos civilinio kodekso 226 straipsnyje, Italijos civilinio kodekso 833 straipsnyje, Austrijos civilinio kodekso 1295 straipsnio 2 dalyje, Graikijos civilinio kodekso 281 straipsnyje ir Liuksemburgo civilinio kodekso 6 straipsnio 1 dalyje¹⁸.

Kitose valstybėse piktnaudžiavimo teise institutas yra teismų praktikos rezultatas. Pavyzdžiui, Prancūzijoje piktnaudžiavimo teise institutą išplėtojo teismai, praktiškai taikydami Prancūzijos civilinio kodekso 1382 straipsnį, įtvirtinantį generalinio delikto institutą¹⁹.

▪ *Kriterijai, kuriais remiantis nustatoma, piktnaudžiavimas buvo ar ne*

Atsižvelgiant į tai, kokiais kriterijais remiasi valstybės, nustatinėdamos buvo piktnaudžiavimas teise ar ne, galima išskirti tokių tipų valstybes.

Vienos valstybės, konstatuodamos piktnaudžiavimą teise, remiasi subjektyviais kriterijais. Pavyzdžiui, Italijoje piktnaudžiavimu teise dažniausiai pripažįstamas tik toks savo teisės realizavimas, kuriuo siekiama padaryti žalą kitam asmeniui, t. y. turi būti nustatyti asmens ketinimai²⁰. Panaši piktnaudžiavimo samprata išsirutuliojusi ir Austrijoje. Jos civilinio kodekso 1295 straipsnyje draudžiama įgyvendinti teisę turint vienintelį tikslą – pažeisti kito asmens teisę²¹.

Prancūzijoje nereikalaujama, kad būtų įrodytas asmens tikslas, bet atsižvelgiama į kaltę. Jeigu žalą padaręs asmuo yra kaltas, tai žala, nors ir padaryta įgyvendinant savo teisę, turi būti atlyginta²².

---

¹⁸ ANDERSON, D. Abuse of rights. *ALBA conference* [interaktyvus]. Cambridge. 2006. [žiūrėta 2007 m. lapkričio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.adminlaw.co.uk/docs/David%20Anderson%20QC%20-%20July%202006.doc>>, p. 2.

¹⁹ MIKELĖNAS, V. Piktnaudžiavimas teise: samprata ir įstatymų taikymo problemos. *Justitia*. 1996, nr. 1, p. 10.

²⁰ BYERS, M. Abuse of Rights: An Old Principle, A New Age. In *McGill Law Journal* [interaktyvus]. 2001-2002, [nr.] 47 [žiūrėta 2007 m. lapkričio 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://lawjournal.mcgill.ca/abs/vol47/2byers.pdf>>, p. 393-394.

²¹ MIKELĖNAS, V. Piktnaudžiavimas teise: samprata ir įstatymų taikymo problemos. *Justitia*. 1996, nr. 1, p. 10.

²² Pavyzdžiui, 1915 m. *Clement-Baynard* byloje Prancūzijos teismas pripažino piktnaudžiavimu teise žemės sklypo savininko veiksmus (16 metrų aukščio tvoros su spygliais statybas), kuriais buvo trukdoma kaimyninio žemės sklypo savininkui panaudoti savo žemės sklypą kaip dirižablio nusileidimo aikštelę. Žr.: ANDERSON, išnaša 18, p. 1.

Kitose valstybėse sprendžiant, buvo ar nebuvo piktnaudžiavimas teise, remiamasi vien objektyviais kriterijais – atsižvelgiama tik į pačius veiksmus ir neanalizuojami motyvai bei tikslai. Vokietijoje, Belgijoje, Liuksemburge, Nyderlanduose, Graikijoje, Ispanijoje ir Portugalijoje veiksmai, kuriais asmuo, realizuojantis savo teisę, pažeidė imperatyvias teisės normas, moralės, gerų papročių ar kito asmens teises, yra pripažįstami piktnaudžiavimu teise²³. Taigi galime daryti išvadą, kad šiose valstybėse, kuriose nustatant, yra piktnaudžiavimas ar ne, vadovaujamosi objektyviu kriterijumi, piktnaudžiavimo teise doktrina taikoma plačiausiai.

▪ ***Priemonės kovoti su piktnaudžiavimu***

Vienose valstybėse piktnaudžiavimo teise institutas suprantamas plačiau ir suteikia teisę pareikšti atskirą ieškinį bei prašyti nuostolių atlyginimo. Pavyzdžiui, Prancūzijoje, atsakovo veiksmus (tokius kaip aukštų tvorų statyba ar milžiniškų paparčių auginimas sode, arba nepagrįstas sutarčių laisvės principo ar teisės streikuoti įgyvendinimas) teismui pripažinus prieštaraujančiais Prancūzijos civilinio kodekso 1382 straipsniui, ieškovas įgyja teisę reikalauti nuostolių atlyginimo ar taikyti kitus gynimo būdus²⁴.

Kitur piktnaudžiavimo teise institutas yra greičiau „skydas“ nei „kardas“, t. y. priemonės pasireiškia tik tuo, jog eliminuoja teisę ginti savo teises, kuriomis yra piktnaudžiuojama. Panašu, jog šiuo keliu žengia Europos Sąjungos teisė²⁵. Kadangi ES teisė dar tik vystosi, tai galime tikėtis, kad ateityje ir ES teisėje bus įtvirtinta pareiga atlyginti nuostolius, atsiradusius dėl piktnaudžiavimo teise.

Tačiau šiuos visus skirtumus galime išskirti tik pabandžius prisirišti prie sąvokų. Bendrąja prasme visose valstybėse pripažįstamas šis institutas, o skiriasi tik tuo, kad vienose valstybėse nukentėjęs asmuo gali gauti nuostolių atlyginimą tik nustatęs, jog buvo piktnaudžiavusio asmens motyvai ar tikslas padaryti žalos, o kitose pakanka nustatyti objektyvius elementus. Išgirdus tai suprantame, kad ši klasifikacija ir skirtumai yra labai panašūs klasifikacijai bei skirtumams išskiriamiems deliktų teisėje kalbant apie generalinio delikto taisyklės pripažinimą užsienio valstybėse ir atsakomybės sąlygas. Pagal pastarąją klasifikaciją Lietuva priskiriama prie tos grupės valstybių, kurios atsižvelgia į objektyvius kriterijus. Kurioje grupėje Lietuva yra taikant piktnaudžiavimo teise institutą, atsakysime sekančioje darbo dalyje, bet jau galime numanyti ir dabar.

---

²³ ANDERSON, išnaša 18, p. 2.

²⁴ *Ibid.*, p. 3.

²⁵ Plačiau žr.: European Court of Justice, Opinion of Maduro AG, 7 April 2005, case C-255/02 *Halifax and others* [žiūrėta 2007 gruodžio 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://europa.eu.int>>.

1.3 Piknaudžiavimo teise instituto samprata civilinėje teisėje Lietuvoje

Nors šio darbo tikslas yra pateikti draudimo piknaudžiauti teise principo analizę civilinio proceso teisėje, tačiau to būtų neįmanoma padaryti neatskleidus nagrinėjimo principo sampratos civilinėje teisėje. Piknaudžiavimo procesu reglamentavimas, ypač kalbant apie teisinius padarinius, yra dvilypis - reguliuojamas tiek civilinės teisės, tiek ir civilinio proceso teisės normomis. Aiškinant ir taikant nagrinėjamą principą civiliniame procese, būtina atsižvelgti ir sistemiškai taikyti bendrąsias nuostatas, įtvirtintas materialinėje teisėje. Atsižvelgiant į tai, žemiau pateikiama draudimo piknaudžiauti teise principo aiškinimas ir taikymas civilinėje teisėje.

1.3.1 Įtvirtinimas teisės aktuose

Piknaudžiavimo teise institutas Lietuvoje žinomas tiek teisės doktrinai, tiek teismų praktikai. Šio instituto reglamentavimas reiškė didelį žingsnį į priekį, nes Sovietinėje Rusijoje teisininkų pasiūlytas draudimo piknaudžiauti teise principas buvo sutiktas priešišškai ir ilgai neįtvirtintas sovietinėje teisėje²⁶.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos²⁷ (toliau - Konstitucija) 28 straipsnis įtvirtina bendrąjį teisės principą, kad, įgyvendindamas savo teises ir naudodamasis savo laisvėmis žmogus privalo laikytis Konstitucijos ir įstatymų, nevaržyti kitų žmonių teisių ir laisvių. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra akcentavęs, kad „šiuo Konstitucijos straipsniu yra nustatytas vienas esminių principų, kuris reiškia, kad žmogaus teisėtus elgesys nėra neribotas ir absoliučiai laisvas. Žmogus, būdamas socialinė būtybė, gyvena visuomenėje tarp į save panašių ir lygių savo orumo ir teisėmis žmonių. Kiekvienas žmogus turi pareigas visuomenei, kurioje tik ir gali laisvai ir visiškai vystytis jo asmenybė, o pagrindinė iš tų pareigų – nevaržyti kitų žmonių teisių ir laisvių“²⁸. Vien šio Konstitucijos straipsnio pakanka konstatuoti, jog Lietuvoje pripažįstama bendroji draudimo piknaudžiauti teise doktrina.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas taip pat yra pažymėjęs, kad asmenims, kurie, įgyvendindami savo teises ir naudodamiesi savo laisvėmis, nesilaiko Konstitucijos ir įstatymų, varžo kitų asmenų teises ir laisves, gali būti taikomos atitinkamos poveikio priemonės²⁹. Bet tam, kad aiškiai žinotume, kokias sankcijas galime taikyti už piknaudžiavimą teise civilinėje teisėje, mums reikia atsiversti Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą³⁰ (toliau – CK).

²⁶ Plačiau žr.: ГРИБАНОВ., В. П. *Осуществление и защита гражданских прав*. Москва: Статут, 2000, p. 47.

²⁷ Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014.

²⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 39-1105.

²⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. balandžio 18 d. nutarimas. Valstybės žinios, 1996, Nr. 36-915.

³⁰ Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

Taigi kaip specialiausias šio instituto normas galime įvardinti CK 1.2 ir 1.137 straipsnius. CK 1.2 straipsnis neleistinumą piktnaudžiauti teise principą įvardina kaip vieną iš civilinių santykių teisinio reglamentavimo principų. Šio principo turinys atskleistas CK 1.137 straipsnio 3 dalyje. Čia nurodyta, kad *piktnaudžiavimas teise* – tai civilinės teisės įgyvendinimas tokiu būdu ir priemonėmis, kurios be teisinio pagrindo pažeidžia ar varžo kitų asmenų teises ar įstatymo saugomus interesus ar daro žalą kitiems asmenims arba prieštarauja įgyvendinamos civilinės teisės paskirčiai. Šią nuostatą galėtume laikyti piktnaudžiavimo teise sąvoka, naudojama Lietuvos civilinėje teisėje. Kaip reiktų ją aiškinti, pateikiama žemiau.

1.3.2 Draudimo piktnaudžiauti teise principo pažeidimo elementai

Nagrinėjant šią temą visos CK 1.137 straipsnio dalys yra labai reikšmingos, tačiau tiksliausia šio reiškimo apibūdinimą pateikia 3 dalis. Iš šios dalies galime išskirti tokius elementus:

- 1) *Elementas A* – civilinės teisės įgyvendinimas pažeidžia ar varžo kitų asmenų teises ar įstatymo saugomus interesus.
- 2) *Elementas B* – civilinės teisės įgyvendinimas daro žalą kitiems asmenims.
- 3) *Elementas C* – civilinės teisės įgyvendinimas prieštarauja įgyvendinamos civilinės teisės paskirčiai.

Įstatę šiuos elementus į formulę, atspindinčią sąvoką, gausime:

PIKтнаUDŽIAVIMAS = TEISĖS IGYVENDINIMAS + A ar B arba C + NĖRA TEISINIO PAGRINDO

Tačiau nėra aišku, ar draudimo piktnaudžiauti teise principo pažeidimui konstatuoti užtenka vieno iš aptartų elemento nustatymo, ar tam reikia tam tikro elementų derinio, ar tam reikia nustatyti visus tris elementus. Aiškaus atsakymo į šį klausimą nepateikia nei teisės normos, nei teismų praktika, nei teisės doktrina. Atsakymo buvo ieškoma pasitelkiant loginį, sisteminį, lingvistinį ir teleologinį metodus, nagrinėjant įvairius pavyzdžius bei diskutuojant su įvairiais žmonėmis. Tokiu būdu gautos išvados.

Bendriausia prasme, nustačius, jog asmuo piktnaudžiavo teise, galime teigti, jog yra visi trys elementai ir tam nėra teisinio pagrindo. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad vienas ar kitas elementas kartais yra labai neryškus, yra numatyta, kad pakanka įrodyti bent vieną aiškų elementą, o kiti elementai yra preziumuojami. Tokiu būdu prieita išvada, jog piktnaudžiavimas teise gali būti konstatuotas:

- 1) Įrodžius **A** elementą ir tam nėra teisinio pagrindo;
- 2) Įrodžius **B** elementą ir tam nėra teisinio pagrindo;
- 3) Įrodžius **C** elementą ir tam nėra teisinio pagrindo.

Bent vieno elemento įrodymas yra pakankamas piktnaudžiavimui konstatuoti, bet žinoma gali būti kartu įrodyti ir kiti elementai, pvz. įrodytas ir A, ir B elementas. Atsižvelgiant į tai, koks derinys yra įrodomas, yra taikomos skirtingos sankcijos.

Atkreiptinas dėmesys, jog teismai neturėtų taikyti šio instituto mechaniškai. Konstatuoti piktnaudžiavimą teise galima tik tada, kai tam nėra *teisinio pagrindo*. Minėtame CK straipsnyje nedetalizuojama, kas turėtų būti laikoma teisiniu pagrindu, palikdamas tai spręsti teismui kiekvienu konkrečiu atveju atskirai. Pavyzdžiui, piktnaudžiavimu teise nebus pripažįstami asmens veiksmai, kurie pažeidžia ar suvaržo kitų asmenų teises ar įstatymo saugomus interesus net jei tai daro žalos kitiems asmenims, jei tie veiksmai bus atliekami panaudojant savigyną (CK 1.139 straipsnis). Tačiau reiktų nepamiršti, kad savigynos teisės įgyvendinimui irgi numatytos ribos, kurių peržengimas gali reikšti piktnaudžiavimą šia teise.

Atsižvelgiant į išvadas, siūloma CK 1.137 straipsnio 3 dalies komentare ar teismų praktikoje, sprendžiant su tuo susijusias bylas, pateikti išsamesnį aiškinimą kokie elementai turėtų būti nustatomi ir įrodomi, jog galėtume asmenį pripažinti piktnaudžiavus teise.

1.3.3 Teisiniai padariniai

Kilus ginčui dažnai būna taip, kad abu asmenys kažkiek piktnaudžiauja jiems priklausančiomis teisėmis ir nesilaiko numatytų pareigų³¹. Kai piktnaudžiauja akivaizdžiai vienas, dažniausiai žmonės nesiginčija. Teismo tikslas pasakyti, kuri pusė teisesnė. Tai daroma pagal tai, kieno elementai, aptarti ankstesnėje dalyje, yra ryškesni. Akivaizdu, kad kartais, kai jų ryškumas panašus, teismui tai padaryti yra nelengvas uždavinys ir iškyla klaidos galimybė.

Gintis nuo piktnaudžiavimo teise galima praktiškai visais civilinio kodekse numatytais pažeistos teisės gynimo būdais³². Tačiau patys pagrindiniai teisiniai padariniai yra 2 rūšių: atsisakymas ginti įgyvendinamą teisę ir nuostolių atlyginimas. Jų taikymas skiriasi atsižvelgiant į tai, kokie elementai yra nustatomi.

Jeigu yra ryškus tik A elementas, tai galime kalbėti tik apie atsisakymą ginti teisę, o jei ryškus B elementas, tai ir apie nuostolių atlyginimą. Ryškus C elementas padeda apsispręsti ir jį nustačius dažniausiai nebekyla klausimų, ar reikia atsisakyti ginti įgyvendinamą teisę ir ar priteisti nuostolių atlyginimą. Nuostolių atlyginimo klausimas sprendžiamas remiantis civilinio kodekso normomis, reglamentuojančiomis civilinę atsakomybę (CK XXII skyrius) ir taikomas visiškai nuostolių atlyginimo principas.

---

³¹ „Nesutarimai tarp žmonių netrukutų taip ilgai, jeigu kalta būtų tik viena pusė” - F. de La Rošfuko.

³² MIKELĖNAS, V. Piktnaudžiavimas teise: samprata ir įstatymų taikymo problemos. *Justitia*. 1996, nr. 2, p. 13.

1.3.4 Taikymas įvairiose civilinės teisės srityse

Šis principas taikomas įvairiose civilinės teisės srityse ir slepiasi po įvairiais pavadinimais. Dėl ribotos darbo apimties aptariamos tik keletas svarbiausių sričių.

▪ *Daiktinė teisė*

Kaip jau buvo minėta, apie šią doktriną teismai pradėjo kalbėti būtent šioje srityje. Juk dažniausiai žmonės nepasidalina turto, todėl bandoma išsiaiškinti, kas jį įsigijo pirmas sąžiningai. Sąžiningumas yra vertinamasis kriterijus, po kuriuo dažnai slepiasi ir nepiktnaudžiavimas teise. Jei sakytume, kad sąžiningumas apima teisingumą, proporcingumą bei protingumą, tai tada jis yra lygus sąvokai nepiktnaudžiavimas teise. O kaip rašyta pradžioje – tai yra neįmenama mįslė teisininkams. Taigi turbūt akivaizdžiausias sąžiningas įsigijimas yra daikto sukūrimas iš medžiagų, kurios tau priklauso, ir remiantis savo sugalvota idėja. Tačiau idėjos visada gali būti tik sugalvotos antrą kartą, o medžiagos, kurios tikrai priklauso tik asmeniui - tai viskas, ką jis atsinešė gimstant. Todėl apie sąžiningo įgijėjo teises ir pareigas galime ginčytis valandų valandas.

▪ *Konkurencijos teisė*

Ši teisės sritis, reguliuojanti įvairius reiškinius ekonomikoje, yra paremta praktiškai vien šiuo principu. Jį visa laiką sukasi aplink verslininko (tiek fizinio, tiek juridinio asmens) piktnaudžiavimą teise užsiimti verslu siekiant naudos. CK 1.137 straipsnio 4 dalis teigia, kad civilinių teisių įgyvendinimas negali būti naudojamas nesąžiningai ir ne pagal įstatymus riboti konkurenciją ar piktnaudžiauti dominuojančia padėtimi. Šią nuostatą detalizuoja Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas³³.

Kadangi šioje srityje, nustatyti B elementą, t. y. žalą kitiems asmenims, yra labai sunku nes ji yra sąlyginai nedidelė ir padaroma daugybei žmonių, tai ginti viešąjį interesą įsteigta Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba (toliau – taryba), kuri turi *ex officio* taikyti šį principą³⁴. Nustačius A+C elementus, taryba imasi sankcijų prieš piktnaudžiaujančius verslininkus ir tokiu būdu užtikrina viešąjį interesą. Tai visiškai nepaneigia galimybės bet kuriam asmeniui, įskaitant ir konkurentus verslininkus, kreiptis į teismą su ieškiniu dėl žalos atlyginimo iš piktnaudžiavusio verslininko. Bylų, kai kreipėsi konkurentai verslininkai pasitaiko, tačiau kad kreiptųsi kiti asmenys praktiškai nėra. Tai turėtų padėti išspręsti grupinio ieškinio instituto išplėtojimas.

---

³³ Valstybės žinios, 1999, Nr. 30-856.

³⁴ Vykstant civiliniam procesui tokia pareiga numatyta teismui. Plačiau žiūrėti kitose šio darbo dalyse.

- *Sutarčių teisė*

Šioje srityje dažnai neįprasta vadinti šio reiškimo piktnaudžiavimu teise. Daug artimesnė yra sąžiningumo sąvoka³⁵. Įstatymai, nustatydami teises ir pareigas, susaisto visus žmones tam tikroje teritorijoje. Sutartys yra papildomi saitai, sudaryti iš mažesnių „virvučių“, tarp žmonių, kuriuos jie užsideda savo noru. Viena pagrindinių problemų kyla sprendžiant klausimą, kada tai jau galima vadinti saitų, o kada dar tik yra jo matavimasis, t. y. sąžiningumas ikisutartiniuose santykiuose. Jeigu tai darai pas notarą, tai šių problemų kyla daug mažiau. Savaimė suprantama – juk jei perki parduotuvėje, tai žinai, kad tavęs nieks nevers pirkti daikto, kurį matavaisi, o jei apsilankai kokią daiktą pasimatuoti prašant įkyriam gatvės prekeiviui, tai jis gali nebenorėti priimti daikto atgal ir reikalauti pinigų.

Taip pat šioje srityje dažnai naudojama nagrinėjama institutu, kai yra neaiškiai suformuluotos teisės ir pareigos sutartyje, kai nori pripažinti negaliojančia ar nutraukti sutartį. Apie šią doktriną pasisakė Lietuvos Aukščiausiojo Teismo plenarinė sesija savo nutarime³⁶, kalbėdama apie vienašalio sutarties nutraukimo galimybes. Šioje byloje buvo nagrinėjama vieno asmens teisė vienašališkai nutraukti sutartį, kurią jam gali numatyti sutartis arba įstatymas. Teisė vienašališkai nutraukti sutartį skirta tam, kad išvengtų atsiradusių ar gresiančių realių nuostolių, todėl draudžiama įgyvendinti šią teisę priešingai jos paskirčiai (C elementas). Sutarties nutraukimas dažniausiai reiškia nemažus nuostolius kitai šaliai (B elementas) bei tuo pačiu pažeidžiamos asmens teisės (A elementas) ir tokie valstybės saugomi interesai kaip civilinių santykių stabilumas (A elementas). Jeigu mes ant vienos svarstyklių lėkštelės turime, jog sutartis numato asmeniui teisę nutraukti sutartį vienašališkai, bet jis pasinaudoja šiuo pagrindu tik kaip pretekstu ir tolimesnis sutarties galiojimas nesukeltų jokių didelių nuostolių, o ant kitos lėkštelės turime nukentėjusiojo asmens pagrįstą teisę reikalauti, jog teise vienašališkai nutraukti sutartį nebūtų piktnaudžiuojama bei tai, kad toks sutarties nutraukimas sukelia nemažus nuostolius ir tai prisideda prie civilinių santykių nestabilumo Lietuvoje, tai akivaizdu, kad turėtų būti apginta nukentėjusiojo asmens teisė reikalauti, kad nebūtų nutraukta sutartis, o ne piktnaudžiavusio asmens teisė nutraukti vienašališkai sutartį bet kokiomis aplinkybėmis. Teismas aiškiai neįvardino, kad šiuo atveju kalba apie piktnaudžiavimą teise, nepasakė ir kad nurodo, jog tarp

---

³⁵ Sąžiningumo ir draudimo piktnaudžiauti teise principų santykio apibūdinimą žr.: DRAZDAUSKAS, S. Sąžiningumo principas Lietuvos sutarčių teisėje. *Teisė*. 2007, nr. 65, p. 44-45.

³⁶ Teismas nurodė, kad „nukentėjusioji šalis negali remtis CK 6.217 straipsnio 2 dalies ir sutartyje numatytais vienašalio nutraukimo pagrindais kaip pretekstu vienašališkai nutraukti sutartį. Nutraukimo pagrindai turi būti realūs, jų tikrumas įrodytas, ir jie turėtų reikšti, kad sutarties tolesnis galiojimas sukeltų nukentėjusiai šaliai sutarties sudarymo metu nenumatytus turtinio ar asmeninio pobūdžio didelius praradimus. Vien tik formalus sutarties esminių nuostatų pažeidimas, jeigu neatsiranda neigiamų pasekmių (žalos) nukentėjusiai šaliai, paprastai leidžia daryti išvadą, kad esminio sutarties pažeidimo nebuvo, o nukentėjusios šalies rėmimasis tokia aplinkybe vienašališkai nutraukiant sutartį reiškia bandymą įrodyti tariamą ar apsimestinį sutarties nutraukimo pagrindą“. Žr.: LAT CBS plenarinės sesijos 2004 m. birželio 29 d. nutarimas c. b. *Jevgenijus Zolotariovas v. UAB „BALDRAS“ ir kt.*, Nr. 3K-P-346/2004, kat. 37.8, 45.7.

sutarčių laisvės principo ir sąžiningumo, teisingumo, protingumo principų turi būti pusiausvyra, todėl galima suklysti manant, kad toks teismo išaiškinimas yra nepagrįstas bei paneigiantis sutarčių laisvės principą.

▪ *Deliktų teisė*

Šioje srityje nagrinėjamas principas slepiasi po generalinio delikto taisykle (CK 6.263 straipsnio 1 dalis). Generalinio delikto doktrina reiškia, kad bet koks žalos padarymas laikomas deliktu, jeigu žalos padaręs asmuo neįrodo esant aplinkybių, dėl kurių jo civilinė atsakomybė negalima. Ši norma įtvirtina kiekvieno asmens (tiek fizinio, tiek juridinio) asmens pareigą elgtis atsargiai. Ji vadinama rūpestingumo pareiga (angl. *duty of care*). Šios pareigos pobūdis, laipsnis priklauso nuo daugelio aplinkybių – asmens atliekamo darbo, kvalifikacijos, teisinio veiklos reglamentavimo³⁷.

Detaliau apie piktnaudžiavimo teise pasireiškimą šioje srityje bus kalbama kitose šio darbo dalyse, aptariant nuostolių atlyginimo klausimą (Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso³⁸ (toliau – CPK) 95 str. 1 d.) bei piktnaudžiaujančių subjektų atsakomybės klausimus.

1.3.5 Išvados

Pažymėtina, jog piktnaudžiavimas teise kartu reiškia ir pagrindinių civilinės teisės principų – sąžiningumo, protingumo, pažeidimą, nes nesąžiningai ir neprotingai besielgiantis asmuo piktnaudžiauja savo teise, ir atvirkščiai³⁹. Ši mintis, sutinkama Lietuvos teisės doktrinoje, tik patvirtina prietą išvadą, kad Lietuva, kaip ir kitos kontinentinės teisės valstybės, bendriausia prasme šiuo klausimu nesiskiria nuo bendrosios teisės valstybių, kur piktnaudžiavimas teise kaip atskira doktrina neįtvirtinta, tačiau analogiškai klausimai sprendžiami vadovaujantis bendraisiais teisės principais.

Remiantis tuo, kas išdėstyta, taip pat galime daryti išvadą, kad siekiant priteisti nuostolius, atsiradusius dėl piktnaudžiavimo, neatsižvelgiama į tokius kriterijus kaip tiesioginis tikslas ar motyvai padaryti žalos kitiems asmenims. Tam būtina nustatyti civilinės atsakomybės sąlygas. Taigi Lietuva, kaip buvo tikėtasi, priskiriama antrajai grupei valstybių, kurios atsižvelgia į objektyvius kriterijus siekiant priteisti nuostolius. Tačiau sprendžiant dėl atsisakymo ginti įgyvendinamą teisę, pakanka nustatyti vien tik draudimo piktnaudžiauti elementus ir civilinės atsakomybės sąlygų (kaltės, žalos ir priežastinio ryšio) nebūtina įrodyti. Pereikime prie civilinio proceso.

---

³⁷ BAKANAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I)*. Vilnius: Justitia, 2003, p. 366-367.

³⁸ Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340.

³⁹ BAKANAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001, p. 67-68.

2 PIKTNAUDŽIAVIMAS TEISE CIVILINIO PROCESO TEISĖJE

2.1 Draudimo piktnaudžiauti teise institutas civiliniame procese

Kaip buvo minėta, piktnaudžiavimo teise institutas sutinkamas įvairiose teisės srityse, tačiau likusioje darbo dalyje išsamiau bus nagrinėjama šio instituto taikymas civilinio proceso teisėje. Sunku suprasti instituto esmę, nesupratus jo tikslų, taigi pradėkime nuo jų.

▪ *Tikslai*

Teismo veikla reikalauja daug lėšų ir laiko, moralinės ir psichologinės dalyvių įtampos. Todėl į teismo procesą negalima žiūrėti kaip į žaidimą ar sąskaitų suvedimą. Tiek viešasis, tiek privatus interesas reikalauja, kad teismo procesas būtų veiksmingas ir vyktų tik prireikus. Visi proceso dalyviai privalo elgtis sąžiningai ir bendradarbiauti esant bet kuriai civilinio proceso stadijai⁴⁰. Visuomenė suinteresuota, jog nebūtų ginčų tarp asmenų, todėl sutinka apmokėti teismo procesą (profesionalų ginčų išsprendimą), bet tik tada, kai kreipiamasi esant neaiškiai situacijai ir asmenys patys sąžiningai rūpinasi, jog taika tarp jų būtų atkurta kuo greičiau. Atsižvelgiant į tai, galima išskirti 2 pagrindinius šio instituto tikslus: pirma, užtikrinti, jog teismo *procesas vyktų tik prireikus*, antra, užtikrinti, kad, pagrįstai prasidėjus teismo procesui, *kuo greičiau būtų atkurta teisinė taika tarp ginčo šalių minimaliausiomis laiko ir finansinėmis sąnaudomis*. Akivaizdu, kad šie tikslai sutampa su CPK 2 straipsnyje įtvirtintais viso civilinio proceso tikslais. Tai reiškia, kad šis institutas ir visas civilinis procesas skirtas tam pačiam tikslui – atkurti harmoniją tarp asmenų teisių ir pareigų bei padaryti tai kuo greičiau. Tačiau procesas, kuris skirtas ieškoti teisių ir pareigų pusiausvyros ginče, yra pats tarsi papildomos teisės ir pareigos, kurios irgi turi būti proporcingai suderintos.

Žinoma, nereiktų pamiršti ir bendrojo piktnaudžiavimo teise instituto civilinėje teisėje tikslo – *nuostolių atlyginimo* žalą patyrusiam asmeniui, kurį numato CPK 95 straipsnio 1 dalis.

▪ *Santykis su kitais civilinio proceso principais*

Prieš apibrėžiant draudimo piktnaudžiauti procesinėmis teisėmis principo santykį su kitais civilinio proceso principais reiktų prisiminti keletą dalykų. Pirma, šis principas yra Konstitucijos 28 straipsnyje ir CK 1.2 bei 1.137 straipsniuose įtvirtinto bendrojo draudimo piktnaudžiauti teise principo tęsinys, todėl reikia atsižvelgti ir į bendrąją sampratą. Turime nepamiršti, ką išsiaiškinome pirmoje dalyje – šis principas yra tokių principų kaip sąžiningumas, protingumas ir teisingumas tobulas derinys, kurio reikia nuolat siekti.

---

⁴⁰ LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė. I tomas*. Vilnius: Justitia, 2003, p. 197.

Antra, visi kiti civilinio proceso teisės principai gali būti taikomi tik sąžiningiems proceso dalyviams. Asmenys, piktnaudžiaujantys procesu ar kitaip nesąžiningai ar neteisėtai besielgiantys, negali remtis proceso principais pilna apimtimi. Absoliučiai taikant proceso principus nesąžiningiems proceso dalyviams būtų pažeidžiami sąžiningos šalies interesai, kiltų grėsmė veiksmingam teismų sistemos funkcionavimui, bylos nagrinėjimas eitų į aklavietę⁴¹.

Taigi minėtos aplinkybės leidžia šį principą laikyti „stoginiu“, visa apimančiu civilinio proceso teisėje. Nors galime svarstyti, ar tai tikrasis principas, nes jis išsiskiria savo savybėmis iš visų kitų principų, kurių negalima suabsoliutinti⁴². Jį taikyti reikia ypač atsakingai, nes bet koks netinkamas jo pritaikymas, reikštų daugybės kitų principų pažeidimą. Tačiau baimė suklysti neturėtų reikšti šio principo ignoravimo, nes jo netaikymas taip pat reiškia likusių principų pažeidimą. Taigi neabejotina, kad laiku ir vietoje šio principo pritaikymas reikalauja aukštos teisėjų kvalifikacijos. Išsprendus šia dilemą, apsispręsti kokį sprendimą priimti byloje - visai paprasta, nes būtent šis principas yra teisėjų „kelrodė žvaigždė“.

Draudimo piktnaudžiauti procesinėmis teisėmis ir proceso koncentruotumo⁴³ bei ekonomiškumo principų santykis nusipelno atskiro aptarimo. Kalbant apie bendruosius principus, dažniausiai nagrinėjamas principas slepiasi po sąžiningumo principu. Kalbant apie proceso principus, nagrinėjamas principas dažniausiai slepiasi po proceso koncentruotumo bei ekonomiškumo principu. Tačiau pastarųjų principų keliai išsiskiria (jei tai nėra koncentruotumo ir ekonomiškumo principo irgi „paskutinė stotelė“), kai jie prieina „sankryžą“, kurioje susitinka visi principai. Taigi galime daryti išvadą, kad koncentruotumo ir ekonomiškumo principo ribas nustato draudimo piktnaudžiauti procesinėmis teisėmis principas.

▪ *Santykis su moralinėmis nuostatomis*

Atsižvelgus į CK 1.137 straipsnio 2 ir 5 dalies nuostatas, galime teigti, kad piktnaudžiavimas teise yra neatsiejamas nuo bendro gyvenimo taisyklių ir geros moralės principų, gerų papročių, sąžiningumo, protingumo bei teisingumo suvokimo ir laikymosi. Taigi užtikrinti draudimo piktnaudžiavimo teise principą gali tik visapusiškai išsilavinęs, nenukrypstantis nuo visuomenei priimtinių moralės standartų, nepiktybiškas, sąžiningas ir teisingas asmuo. To turbūt sunkiai galime reikalauti iš kiekvieno asmens, bet teisininkai, o ypač teisėjai, privalo atitikti šiuos kriterijus.

---

⁴¹ *Ibid.*, p. 135.

⁴² Plačiau žr.: VAIŠVILA, išnaša 9, p. 118-119.

⁴³ Išsamią koncentruotumo principo analizę galite rasti: NEKROŠIUS, V. *Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės*. Vilnius: Justitia, 2002.

- ***Santykis su kitomis civilinio proceso teisės normomis***

Bandant apibrėžti šį principą dažnai susiduriama su problema, kad piktnaudžiavimas procesinėmis teisėmis yra reguliuojamas teisės, bet po kitais pavadinimais, neįtraukiant jokios nuorodos į šį principą. Pavyzdžiui, neatvykimo į teismo posėdį pasekmės (CPK 246-248 straipsniai). Tačiau išsiaiškinus, kad civilinio proceso ir draudimo piktnaudžiauti teise tikslai yra tapatūs, tai neturėtų stebinti. Spręsti šią problemą galima dviem būdais.

Pirmas būdas yra bandyti apibrėžti šį principą mažiau dėmesio kreipiant į pavadinimus, bet susidurti su pavojumi išplėsti pernelyg plačiai šio principo apimtį įtraukiant ir reiškinius, kurie nėra piktnaudžiavimas tikrąja prasme.

Antras būdas yra laikytis nuomonės, kad piktnaudžiavimas procesinėmis teisėmis yra tik atskiri atvejai, kuriuos CPK konkrečiai įvardina kaip piktnaudžiavimą, bet tada susiduriame su priešinga rizika, t. y. rizika likti tik su keliais nereikšmingais atvejais. Be to, taip elgiantis paliksime nuošaly tam tikrą skaičių reikšmingų piktnaudžiavimo procesinėmis teisėmis atvejų⁴⁴.

Taigi atkreiptinas dėmesys, kad šiame darbe sprendžiant minėtą problemą bus vadovujamasi pirmuoju būdu. Tokiu būdu bus daug paprasčiau atskleisti šio principo esmę ir reikšmę bei pasiekti vieną iš šio darbo tikslų – pateikti gilią piktnaudžiavimo procesinėmis teisėmis instituto analizę, nepaliekant nuošaly reikšmingų piktnaudžiavimo atvejų. Siekiant išvengti šio būdo neigiamų pasekmių bus stengiamasi aiškiai atskirti, kurie atvejai yra laikomi piktnaudžiavimu *bendraja prasme*, o kurie atvejai yra laikomi piktnaudžiavimu *tikrąja prasme*.

- ***Sąvoka***

Bendriausia prasme ji yra analogiška sąvokai, įtvirtintai CK 1.137 straipsnyje, tik čia jau kalbama apie piktnaudžiavimą procesinėmis teisėmis. ***Piktnaudžiavimas procesinėmis teisėmis laikytini veiksmai (neveikimas), kai procesinės teisės įgyvendinamos tokiu būdu ir priemonėmis, kurios be teisinio pagrindo pažeidžia ar varžo kitų asmenų teises ar įstatymų saugomus interesus (A) ar daro žalą kitiems asmenims (B) arba prieštarauja subjektinės teisės paskirčiai (C).***

Bandant konkrečiau įvardinti atvejus, kurie yra laikomi piktnaudžiavimu procesinėmis teisėmis, galime tik išskirti aiškia takoskyrą tarp dviejų piktnaudžiavimo būdų. Pirmas, piktnaudžiavimas teise gauti teisinę apsaugą iš teismo – piktnaudžiavimas procesu (angl. *abuse of process*). *Tikrąja prasme* šiuo būdu gali piktnaudžiauti tik ieškovas, paduodamas aiškiai nepagrįstą ieškinį. Tačiau *bendraja prasme* galime kalbėti ir apie atsakovo piktnaudžiavimą šiuo būdu, kai jis piktnaudžiauja gynyba. Tam tikra prasme, kadangi teisė į gynybą gali būti apibūdinama kaip veidrodinis atspindys teisės paduoti ieškinį, todėl piktnaudžiavimo doktrina *mutatis mutandis* galėtų būti taikoma ir atsakovui. Tokiu būdu, nepateisinamas ar nepagrįstas

---

⁴⁴ TARUFFO, išnaša 7, p. 7-8.

priešinimasis prieš gerai argumentuotą ieškinį galėtų būti įvertintas kaip piktnaudžiavimas⁴⁵. Tačiau kadangi Lietuvos teisėje tiesiogiai nėra įtvirtintos tokios galimybės, todėl šiame darbe bus aptariama piktnaudžiavimas šiuo būdu tik iš ieškovo pusės. Nors teorinė galimybė teismams nubausti tokį piktnaudžiaujantį atsakovą yra, remiantis įtvirtintu bendroju principu, bet tokio drąsaus žingsnio iš Lietuvos teismų kažin ar galime tikėtis. Visiškai pagrįstai galima būtų diskutuoti apie normos, įtvirtinančios atsakovo atsakomybę analogišką šiuo metu nustatytai ieškovui už nepagrįstą ieškinį. Žinoma, atsakovui ir šiuo metu galėtų kilti tokia atsakomybė už aiškiai nepagrįstą priešinį ieškinį. Tačiau priešinis ieškinyje savo esme yra tarsi antras ieškinyje, kuris paspartina ir palengvina sprendimo priėmimą bei įgyvendinimą. Todėl šiuo atveju, minint atsakovo piktnaudžiavimą gynyba, turimas omenyje piktnaudžiavimas pateikiant aiškiai nepagrįstus atsikirtimus ar naudojant kitas nesąžiningas gynybos priemones. Nors pažvelgus atidžiau, galime suprasti, kad teismo įsakymo išdavimo institutas (XXIII) *bendrajai prasme* yra priemonė kovoti su piktnaudžiaujančiais atsakovais, kurie nevykdo savo aiškių pareigų, todėl galime teigti, kad su tuo irgi yra kovojama tik kitomis priemonėmis.

Antrasis būdas apima visus tuos atvejus, kai yra veikiama prieš teisingą ir greitą bylos išnagrinėjimą ir išsprendimą, dar kitaip vadinama piktnaudžiavimu proceso metu, procesinėmis teisėmis (angl. *abuse of procedural rights (APR)*⁴⁶). Tai tie atvejai, kai, pavyzdžiui, pareiškiamas aiškiai nepagrįstas teisėjo nušalinimas ar siekiant užvilinti procesą neatvykstama į teismo posėdžius be pateisinamos priežasties.

Abu šie piktnaudžiavimo procesinėmis teisėmis būdai ir priemonės kovoti su jais detalčiau aptariami kitose šio darbo dalyse, o sekančioje dalyje pateikiamos nuorodos į normas, kuriose įtvirtintas šis principas *tikrąja prasme*.

2.2 Piktnaudžiavimo procesinėmis teisėmis įtvirtinimas teisės aktuose

▪ *Etapas iki naujojo Civilinio Proceso kodekso įsigaliojimo*

Iki naujojo CPK įsigaliojimo piktnaudžiavimo procesinėmis teisėmis sąvoka tiesiogiai Lietuvos teisėje nebuvo vartojama, tačiau piktnaudžiavimo procesinėmis teisėmis instituto egzistavimą Lietuvos nacionalinėje teisėje patvirtino Konstitucijos⁴⁷ ir Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso⁴⁸ (toliau – senasis CPK), galiojusio iki 2002 m. gruodžio 31 d., analizė.

Senojo CPK 31 straipsnio antrojoje dalyje buvo numatytas reikalavimas, kad visi dalyvaujantys byloje asmenys sąžiningai naudotųsi jiems priklausančiomis procesinėmis

---

⁴⁵ *Ibid.*, p. 16.

⁴⁶ Nors angliškas terminas „*abuse of process*“ irgi gali apimti šiuos atvejus.

⁴⁷ Minima Konstitucijos nuostata aptarta aukščiau esančioje darbo dalyje.

⁴⁸ Valstybės žinios, 1964, Nr. 19-139.

teisėmis. Senojo CPK 22 straipsnis reikalavo motyvuoti teisėjo nušalinimą. Pareiškus aiškiai nepagrįstą nušalinimą tik būtų vilkinamas bylos nagrinėjimas ir tai reikštų piktnaudžiavimą teise pareikšti nušalinimą. Senojo CPK 114 straipsnis numatė, jog šalį, kuri nesažiningai pareiškė nepagrįstą ieškinį ar ginčą prieš ieškinį arba sistemingai veikė prieš teisingą ir greitą bylos išnagrinėjimą ir išsprendimą, teismas gali įpareigoti sumokėti antrosios šalies naudai atlyginimą už šios faktinį darbo laiko sugaišinimą pagal vidutinį jos uždarbį, bet ne daugiau kaip penkis procentus patenkintos ieškininių reikalavimų dalies. Remdamasis senojo CPK 133, 181 ir 182 straipsniais teismas galėjo skirti baudas dalyvaujantiems byloje asmenims, be pateisinamos priežasties neatvykstantiems į teismo posėdį ar kitais būdais trukdantiems operatyviai išnagrinėti bylą⁴⁹. Taigi Lietuvos teisėje buvo pakankamai normų, leidžiančių teismui taikyti draudimo piktnaudžiauti procesinėmis teisėmis institutą, bet tai buvo daroma gana retai.

▪ ***Etapas įsigaliojus naujam Civilinio Proceso kodeksui***

2003 m. sausio 1 d. įsigaliojęs CPK labai aiškiai įtvirtino šį institutą. CPK 7 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad dalyvaujantys byloje asmenys privalo sąžiningai naudotis ir nepiktnaudžiauti jiems priklausančiomis procesinėmis teisėmis. Analogišką nuostatą numato CPK 42 straipsnio 5 dalis, kurioje numatyta, jog šalys joms priklausančiomis procesinėmis teisėmis privalo naudotis sąžiningai. Aiškinant ir taikant draudimo piktnaudžiauti procesinėmis teisėmis nereiktų užmiršti CK nuostatų, įtvirtinančių bendrąjį draudimo piktnaudžiauti teise principą (CK 1.2 straipsnis, 1.137 straipsnio 3 dalis).

Piktnaudžiavimo procesinėmis teisėmis padarinius numato CPK 95 straipsnis, o šie padariniai yra susiję su sankcijomis piktnaudžiaujančiai šaliai, t. y. bauda iki dvidešimt tūkstančių litų (CPK 95 straipsnio 2 dalis) ir nukentėjusios šalies nuostolių atlyginimas (CPK 95 straipsnio 1 dalis). Nagrinėjant reikalavimą atlyginti dėl piktnaudžiavimo procesinėmis teisėmis padarytus nuostolius yra taikomos CK normos, reglamentuojančios civilinę atsakomybę (CK XXII skyrius). CPK 440 straipsnyje numatyta analogiška sankcija už nesažiningai pareiškstą aiškiai nepagrįstą kreditoriaus reikalavimą. Toks aiškus šio instituto įtvirtinimas CPK iš esmės pakeitė situaciją ir padarė teismus ryžtingiau kovoti su piktnaudžiavimais.

▪ ***Galiojančio Civilinio Proceso kodekso pataisos***

Teisingumo ministras 2004 m. birželio 4 d. įsakymu Nr. 1R-138 sudarė darbo grupę Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso taikymo problemoms analizuoti bei pasiūlymams dėl šių problemų sprendimo ir Lietuvos Respublikos interesų atstovavimo Europos Sąjungoje teikti. Ši

---

⁴⁹ Žr.: MIKELĖNAS, V. *Civilinis procesas I dalis*. Antrasis, pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: Justitia, 1997, p. 114-115.

darbo grupė parengė Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymo projektą⁵⁰ (toliau – Projektas), kuris dar nėra patvirtintas.

Šiame Projekte sprendžiama piktnaudžiavimo procesinėmis teisėmis problema, siekiama apginti sąžiningą proceso šalį, užtikrinti jos teisę į kuo greitesnę bylos išnagrinėjimą. Tuo tikslu detalizuojamos proceso šalių pareigos, peržiūrimos normos, reguliuojančios bylinėjimosi išlaidų atlyginimą. Keičiamas bylinėjimosi išlaidų paskirstymo reguliavimas, numatant teismui teisę nukrypti nuo nustatytų bendrų taisyklių, atsižvelgiant į šalių elgesį proceso metu bei ginčo baigtį. Struktūriškai pertvarkomi laikinųjų apsaugos priemonių ir teismo posėdžių institutai. Projekte keičiamas sprendimo už akių institutas. Pagal siūlomą modelį sprendimas už akių galės būti priimtas tik pasirengimo bylos teisminiam nagrinėjimui stadijos metu, t. y. iki bylos teismo nagrinėjimo stadijos⁵¹. Projekto nuostatų detalesnė analizė bei vertinimas pateiktas kitose šio darbo dalyse apibūdinant piktnaudžiavimo procesinėmis teisėmis būdus ar teisinius padarinius.

2.3 Piktnaudžiavimo procesinėmis teisėmis įtvirtinimas teismų praktikoje

Piktnaudžiavimo procesinėmis teisėmis institutas žinomas Lietuvos teismams. Teismų praktikoje dar prieš priimant CPK buvo pabrėžiama, kad šalys privalo savo procesinėmis teisėmis naudotis sąžiningai ir negali jomis piktnaudžiauti⁵².

Tačiau Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. spalio 24 d. nutartis civilinėje byloje *G. K. v. AB „Turto bankas“*⁵³ galime teigti atvertę naują šio instituto taikymo teismų praktikoje puslapį ir iki šiol išlieka viena svarbiausių cituojamų bylų. Šioje byloje teismas patvirtino Lietuvos Aukščiausiojo Teismo savarankiškai išplėtotą doktriną, kuri leidžia piktnaudžiavimui procesu užkirsti kelią iškart, kai tik susiduriame su šiuo reiškiniu. Iki šios doktrinos susiformavimo CPK numatytos priemonės suteikė teismams galimybę kovoti su piktnaudžiavimu tik *post factum*. Pagal minimą doktriną teismas esant piktnaudžiavimui procesu privalo *ex officio* konstatuoti šį faktą ir atsisakyti pripažinti teisinius padarinius tų procesinių veiksmų, kurie atliekami nesąžiningais būdais (piktnaudžiaujant procesu). Taigi teismas, nustatęs, kad į teismą su ieškiniu, apeliaciniu skundu, prašymu ar kitu procesiniu dokumentu kreipiamasi nesąžiningai, piktnaudžiaujant procesinėmis teisėmis, privalo tokį procesinį dokumentą atsisakyti priimti. Šie postulatai grindžiami klasikine aksioma *ex*

⁵⁰ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymo projektas [žiūrėta 2008 m. kovo 5 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.tm.lt/?item=taktproj>>.

⁵¹ Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto [žiūrėta 2008 m. kovo 5 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.tm.lt/?item=taktproj>>.

⁵² Pavyzdžiui, LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. spalio 2 d. nutartis c. b. *UAB „Init“ v. UAB „Parabolė“ ir kt.*, Nr. 3K-3-905/2000, kat. 42; 2000 m. gegužės 1 d. nutartis c. b. *A. Gudonis v. Vilniaus apskrities valstybinė mokesčių inspekcija*, Nr. 3K-3-446/2000, kat. 47; 2002 m. kovo 20 d. nutartis c. b. *305-oji DNSB „Bokštas“ v. Vilniaus miesto valdyba*, Nr. 3K-3-512/2002, kat. 15.2.1.1.

⁵³ Teismų praktika, 2002, Nr. 17, p. 112-117.

*injuria jus non oritur*⁵⁴. Būna apgailėstauti, kad teismai nesivadovauja ŗiuo ŗŗvalgiu iŗaiŗkinimu.

Ŗŗ sėkmingą bandymą plėtoti nagrinėjamą institutą galime pavadinti greičiau išimtimi nei bendra tendencija. Lietuvos teismų praktikoje piktnaudŗiavimo procesu teorija kol kas dar nėra pakankamai išplėtota. Pirmieji Lietuvos Aukŗčiausiojo Teismo mėginimai aiŗkinti piktnaudŗiavimo procesu sampratą, ŗio reiŗkinio pobūdŗi ir teisinius padarinius nėra idealūs. Bene pagrindinė dabar teismų daroma klaida – tai atsisakymas pripaŗinti, kad pagal galiojančius ŗstatymus piktnaudŗiavimas procesu teisinių padarinių atŗvilgiu yra dvilypis, reglamentuojamas ir materialiosios teisės, ir proceso teisės. Kol kas daŗniausiai teismų praktikoje laikomasi nuostatos, kad piktnaudŗiavimas procesu reguliuojamas vien proceso teisės normų⁵⁵. Kitos teismų daromos klaidos ir bylų analizė, susijusi su piktnaudŗiavimu procesinėmis teisėmis, pateikiama kitose ŗio darbo dalyse.

2.4 Draudimo piktnaudŗiauti procesu paŗeidimo sampratos ypatumai

2.4.1 Piktnaudŗiavimo procesu paŗeidimo elementų specifika

Kaip ir bendraja prasme, civiliniame procese konstatavus piktnaudŗiavimą procesinėmis teisėmis yra visi trys elementai, bet nevienodo ryŗkumo. Atsiŗvelgiant ŗ tai, koks elementas ar elementų derinys nustatomas, kyla atitinkami teisiniai padariniai. Tam, kad suprasti, ar elementai ir teisiniai padariniai kuo nors skiriasi nuo bendrosios sampratos, būtina juos aptarti detaliau.

▪ A elementas

A elementas civiliniame procese yra pakankamai aiŗkus – tai procesinės teisės ŗgyvendinimas, kuris paŗeidŗia ar varŗo kitų asmenų teises ar ŗstatymų saugomus interesus. Tačiau B ir C elementai yra ŗiek tiek specifiniai.

▪ B elementas

Kaip jau buvo minėta, teismo veikla reikalauja daug lėŗų ir laiko, moralinės ir psichologinės dalyvių ŗtampos. Todėl kiekvienas procesas asmenims ir valstybei reiŗkia tam tikrų išlaidų atsiradimą. Tos išlaidos, kurios atsiranda įprasto proceso metu, t. y. sąŗiningai laikantis visų proceso taisyklių, galime vadinti *įprastomis išlaidomis*. Tačiau, kai asmenys procesinėmis teisėmis naudojasi nesąŗiningai arba procesas prasidėjo visiŗkai nepagrįstai, tai atsiranda *neįprasta ŗala*. Pavyzdŗiui, asmuo pateikė teismui akivaizdŗiai nepagrįstą ieŗkinį, o teismas jį priėmė bei nagrinėjo, kai turėjo atsisakyti priimti. Tokiu atveju atsiranda *neįprasta ŗala*.

---

⁵⁴ SIMAITIS, išnaŗa 5, p. 101.

⁵⁵ *Ibid.*, p. 336.

- ***C elementas***

Jeigu procesas prasidėjo pagrįstai ir viso proceso metu byloje dalyvaujantys asmenys įgyvendino savo teises sąžiningai, tai tokiu atveju procesinės teisės įgyvendinamos pagal savo paskirtį (nėra C elemento).

Tačiau jei asmuo paduoda aiškiai nepagrįstą ieškinį, arba proceso metu šalys savo teisėmis naudojasi nesąžiningai, tai šios teisės įgyvendinamos ne pagal paskirtį (C elementas yra). Jau buvo minėta, kad visuomenė suinteresuota, jog nebūtų ginčų tarp asmenų, todėl sutinka apmokėti teismo procesą tik tada, kai kreipiamasi esant neaiškiai situacijai ir asmenys patys sąžiningai rūpinasi, jog taika tarp jų būtų atkurta kuo greičiau. Visais kitais atvejais, bus laikoma, kad asmenys jiems numatytas teises įgyvendina ne pagal paskirtį ir už tai turi susimokėti patys. Apie šiuos ir kitus teisinius padarinius kalbama žemiau.

2.4.2 Piktnaudžiavimo procesu pažeidimo teisinių padarinių specifi­ka

Kaip matysite iš šio darbo paskutinės dalies, priemonių kovoti su piktnaudžiavimu yra įvairių, tačiau patys pagrindiniai teisiniai padariniai už piktnaudžiavimą *tikraja prasme* yra trijų rūšių: atsisakymas ginti įgyvendinamą teisę, nuostolių atlyginimas ir baudos paskyrimas. Aptarkime juos detaliau.

- ***Atsisakymas ginti įgyvendinamą teisę***

Tais atvejais, kai įrodomas bent vienas elementas, teismas gali atsisakyti ginti įgyvendinamą teisę. Tokiu būdu yra užkertamas kelias nuostoliams atsirasti. Pavyzdžiui, jei asmuo paduoda aiškiai nepagrįstą apeliacinį skundą, tai teismas turėtų atsisakyti jį priimti.

- ***Nuostolių atlyginimas***

Šiam teisiniam padariniui atsirasti yra būtinas B elemento nustatymas. Kaip minėta aukščiau, civiliniame procese gali atsirasti tiek *įprastos išlaidos*, tiek *neįprasta žala*. Jei atsiranda tik *įprastos išlaidos*, tai ji atlyginama remiantis CPK nuostatomis, t. y. bylinėjimosi išlaidų institutu. Tais atvejais, kai atsiranda *neįprasta žala*, nuostoliai priteisiami remiantis CK normomis, reglamentuojančiomis civilinę atsakomybę (CK XXII skyrius) ir taikomas visiškas nuostolių atlyginimo principas. Vien tik CPK nuostatų taikymas, kai yra konstatuojamas piktnaudžiavimas ir nustatoma *neįprasta žala*, yra grubi klaida.

- **Bauda**

Piktnaudžiaujant procesinėmis teisėmis žalos padaroma ne tik šaliai, bet ir valstybei, nes tokiais atvejais nepagrįstai eikvojama teismo ir byloje dalyvaujančių asmenų lėšos ir laikas⁵⁶. Siekiant atlyginti visus patirtus nuostolius ir geriau užtikrinti specifinius civilinio proceso tikslus CPK numato papildomus teisinius padarinius. Teismas, nusprendęs, jog asmuo piktnaudžiavo procesu, gali nesažiningam asmeniui paskirti ir baudą. Plačiau bauda kaip priemonė kovoti su piktnaudžiavimu aptariama paskutinėje šio darbo dalyje.

2.4.3 Išvados

Akivaizdu, kad piktnaudžiavimo teise samprata civiliniame procese ir civilinėje teisėje šiek tiek skiriasi. Vienais atvejais turime taikyti specialiąsias CPK taisykles, kitais atvejais – prisiminti jau aptartas CK nuostatas ir jų aiškinimą. Dar geriau pajusti šį dvilypumą turėtų padėti detali piktnaudžiavimo būdų ir priemonių kovoti su jais analizė, bet, prieš pereinant prie to, aptarkime, kokie subjektai gali piktnaudžiauti procesinėmis teisėmis.

---

⁵⁶ VALANČIUS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras*. Vilnius: Justitia, 2004, p. 242.

3 SUBJEKTAI, KURIE GALI PIKTNAUDŽIAUTI

Bendriausia prasme apibrėžti subjektų ratą yra gana paprasta. Bet kuris subjektas, kuris dalyvauja procese ir turi procesines teises bei galias, gali piktnaudžiauti savo procesinėmis teisėmis. Tačiau reglamentavimas ir galimi teisiniai padariniai skirtingiems subjektams nevienodi, todėl būtina aptarti kiekvieną atskirai.

3.1 Šalys

- ***Ar gali piktnaudžiauti procesinėmis teisėmis šalys?***

Niekam nekyla abejonių, kad šalys – tiek ieškovas, tiek atsakovas - gali piktnaudžiauti savo procesinėmis teisėmis. Pažymėtina, kad asmenys, pareiškę ieškinį CPK 49 straipsnio nustatyta tvarka, pareiškėjai, suinteresuoti asmenys CPK 442 straipsnyje išvardintose bylose, CPK 431 straipsnyje numatyti kreditoriai ir skolininkai bei jų atstovai yra taip pat prilyginami šalims. Šio darbo likusiose dalyse bendriausia prasme tik ir nagrinėjamas šalių piktnaudžiavimas, nes tai yra dažniausiai pasitaikantys atvejai ir sukelia daugiausia problemų.

- ***Sankcijos už piktnaudžiavimą***

Piktnaudžiaujančiai šaliai gali kilti įvairūs procesiniai teisiniai padariniai (atsisakymas ginti įgyvendinamą teisę, sprendimo už akių priėmimas ir kt.) bei paskirtos piniginės sankcijos (bauda, nuostolių atlyginimas ir kt.). Detaliai priemonės kovoti su piktnaudžiavimu aptariamos paskutinėje šio darbo dalyje.

3.2 Atstovai

3.2.1 Advokatai, advokatų padėjėjai

- ***Ar gali piktnaudžiauti advokatai, advokatų padėjėjai?***

Kai kalbame apie piktnaudžiavimą procesinėmis teisėmis, įvykdytą šalies, mes dažnai esame linkę supaprastinti situaciją ir tokiu būdu nuslėpti tikrąją reiškinį prigimtį. Labai dažnai bylose, kurios vedamos per advokatą, tikrasis veiksmų iniciatorius būna advokatas, o ne jo klientas, todėl bausdami šalį už veiksmus, kuriuos iš tikrųjų atliko jo teisininkas galbūt darytume klaidą. Taigi kada šalys, o kada jų advokatai turėtų būti laikomi subjektais, kurie iš tikrųjų įvykdė piktnaudžiavimą procesinėmis teisėmis? Šiuo klausimu pasaulyje yra įvairių nuomonių.

Kontinentinės teisės valstybėse dažniausiai laikomasi nuomonės, jog teisininkas ir klientas yra tarsi vienas subjektas. Pavyzdžiui, Italijoje atsakomybė už piktnaudžiavimą tenka išimtinai

šalims, o normų, numatančių dažnai piktavališkus veiksmus inicijavusių teisininkų atsakomybę, nėra⁵⁷. Tačiau Belgijos, Olandijos ir Prancūzijos proceso kodeksuose galima rasti normų, kurios suteikia teisėjams teisę priteisti žalos atlyginimą nesąžiningus veiksmus inicijavusiems asmenims⁵⁸.

Bendrosios teisės valstybėse (išskyrus Australiją) vyrauja priešingas požiūris. Šiose valstybėse šis reiškinys siejamas su profesine atsakomybe ir teisininko etika, o piktnaudžiavimas procesinėmis teisėmis yra svarbus profesinės pareigos pažeidimas. Pavyzdžiui, pasak Neil Andrews, remiantis Anglijos teise advokatas gali būti pripažintas atsakingu už piktnaudžiavimą procesinėmis teisėmis ir susilaukti griežtų sankcijų. Advokatas, elgdamasis nesąžiningai, gali būti nubaustas vykdant profesinės drausminės atsakomybės procedūrą. Taip pat gali netekti paprastai jam priklausančios teisės gauti išlaidų atlyginimą iš kliento. Nesąžiningam advokatui net gali būti priteista atlyginti priešingos šalies bylinėjimosi išlaidas⁵⁹. Šios teisės sistemos turbūt daug realiau atspindi tikrąją situaciją ir efektyviau paskirsto atsakomybę tarp klientų ir jų teisininkų.

Kaip yra Lietuvoje? Civilinio proceso kodeksas numato asmenims teisę vesti savo bylas teisme patiems arba per atstovus (CPK 51 straipsnis). Atstovais pagal pavedimą teisme gali būti advokatai, advokatų padėjėjai, kurių teisės ir pareigos bei jų apimtis patvirtinami su klientu sudaryta atstovavimo sutartimi (CPK 56, 57 straipsniai). Jei neapriboja atstovavimo sutartis, įstatymas atstovui, kaip ir kitiems byloje dalyvaujantiems asmenims, suteikia plačias teises ir jas atitinkančias pareigas (CPK 42, 59 straipsniai). Taigi atstovus elgtis sąžiningai ir nepiktnaudžiauti jiems priklausančiomis procesinėmis teisėmis įpareigoja tiek CPK 7 straipsnio 2 dalis, tiek 42 straipsnio 5 dalis. Atsižvelgus į aukščiau išvardintas teises ir pareigas, galima drąsiai daryti išvadą, kad ir advokatai bei advokatų padėjėjai gali piktnaudžiauti jiems suteiktomis procesinėmis teisėmis. Tačiau į klausimą, kokių sankcijų ir kada turėtų susilaukti už savo pareigų nevykdymą, nėra taip paprasta atsakyti.

- ***Sankcijos už piktnaudžiavimą***

- *CPK 95 straipsnyje numatytų sankcijų taikymas*

Labai dažnai už advokatų ar advokatų padėjėjų piktnaudžiavimą procesinėmis teisėmis sankcijų susilaukia jų klientai, o ne jie patys. Daugiausia sumaištis įneša normos, numatančios, jog įgaliojimas atstovauti teisme suteikia atstovui teisę atlikti atstovaujamojo vardu visus procesinius veiksmus, išskyrus išimtis nurodytas įgaliojime (CPK 59 straipsnio 1 dalis) bei kad

---

⁵⁷ TARUFFO, išnaša 7, p. 121.

⁵⁸ *Ibid.*, p. 247.

⁵⁹ *Ibid.*, p. 73.

paties asmens dalyvavimas byloje neatima iš jo teisės turėti šioje byloje atstovą (CPK 51 straipsnio 1 dalis). Tai reiškia, pirma, visi atstovo atliekami procesiniai veiksmai yra atliekami atstovaujamojo vardu ir teisinius padarinius sukelia būtent jam⁶⁰. Todėl nekyla abejonių, kad net ir tais atvejais, kai piktnaudžiauja advokatas, procesiniai padariniai (pavyzdžiui, atsisakymas ginti įgyvendinamą teisę) kyla šaliai.

Antra, kartais galima gana aiškiai atskirti kokius veiksmus atliko advokatas, o kokius jo klientas. Pavyzdžiui, neatvykimas į teismo posėdį siekiant vilkinti bylos nagrinėjimą. Tokiais atvejais įstatymų leidėjas yra aiškiai įtvirtinęs taisyklę, kad už neatvykimą teismas gali paskirti baudą tiek šalims, tiek ir jų atstovams (CPK 246 straipsnio 3 dalis). Tačiau dažnai pasitaiko situacijų, kada vienu metu veikia tiek pats asmuo, tiek jo atstovas ir nėra aišku kuris iš jų iš tikrųjų inicijavo tuos veiksmus, kurie pripažįstami piktnaudžiavimu teise, ir kuriam iš jų turėtų kilti atsakomybė. Kaip vertinti tokias situacijas? Yra keletas galimų variantų:

- a) visais atvejais, kai byla vedama per advokatą, CPK 95 straipsnio sankcijas už piktnaudžiavimą skirti bylą vedančiam advokatui;
- b) visais atvejais, kai byla vedama per advokatą, CPK 95 straipsnio sankcijas skirti šaliai, t. y. klientui;
- c) kai byla vedama per advokatą, teismui reiktų stengtis identifikuoti, kas iš tikrųjų yra veiksmų iniciatorius, ir jam paskirti CPK 95 straipsnio sankcijas numatytas už piktnaudžiavimą.

Kuri variantą pasirinkti teisės normos ir teisės doktrina aiškaus atsakymo nepateikia. Teismų praktikoje dažniausiai sankcijos skiriamos šaliai, neišskiriant advokato, tačiau galime rasti atvejų, kada bauda už piktnaudžiavimą paskirta tiesiogiai advokatui. Pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinis teismas 2007 m. liepos 31 d. nutartimi paliko nepakeistą Vilniaus apygardos teismo nutartį, pagal kurią advokatui A. Bandžiui buvo paskirta 5 000 Lt bauda už piktnaudžiavimą procesinėmis teisėmis (CPK 95 straipsnio 2 dalis)⁶¹. Autoriaus nuomone, tai nėra sektinas pavyzdys, nes, kaip jau buvo minėta, labai dažnai yra sunku nustatyti, kas iš tikrųjų inicijavo šiuos veiksmus. Advokatas yra varžomas kliento valios, o klientas nebūtinai turi atsižvelgti į advokato patarimus ir gali veikti savarankiškai. Siekiant išsiaiškinti tikrąjį veiksmų iniciatorių teismas būtų apkrautas papildomu darbu ir neišvengtų nesusipratimų. Atsižvelgiant į advokato ar advokato padėjėjo kaip šalies atstovo sampratą bei siekiant vienodos praktikos, autoriaus nuomone, reiktų pasirinkti b variantą ir sankcijas, numatytas CPK 95 straipsnyje, skirti šaliai, t. y. klientui, o advokatų ar advokatų padėjėjų atsakomybės klausimą spręsti pasitelkus kitas

---

⁶⁰ LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė. I tomas*. Vilnius: Justitia, 2003, p. 285.

⁶¹ LAPT CBS teisėjų kolegijos 2007 m. liepos 31 d. nutartis c. b. *UAB „Viktola“ v. UAB „Hanza Lizingas“*, Nr. 2-482/2007, kat. 101.

priemonės – drausminę ir civilinę atsakomybę. Advokatą ar advokato padėjėją tiesiogiai pripažinti piktnaudžiaujančiu procesinėmis teisėmis ir paskirti sankcijas teismas gali tik tada, kai akivaizdu, jog jie veikė visiškai savarankiškai ir tai tiesiogiai numato CPK normos, pavyzdžiui jau minėta CPK 246 straipsnio 3 dalis.

➤ *Drausminė atsakomybė*

Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas⁶² numato, kad už minėto įstatymo, Lietuvos advokatų etikos kodekso reikalavimų bei advokato veiklos pažeidimus gali būti keliama drausmės byla. Sprendimą iškelti drausmės bylą priima teisingumo ministras arba Lietuvos advokatūra, o bylą nagrinėja Advokatų garbės teismas. Advokatų garbės teismas gali skirti šias nuobaudas: pastabą, papeikimą, viešai paskelbiamą papeikimą arba pripažinti negaliojančiu Lietuvos advokatūros sprendimą pripažinti asmenį advokatu arba išbraukti iš advokatų padėjėjų sąrašų.

Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymo 39 straipsnio 1 dalies 1 punktas numato, kad advokatas privalo sąžiningai atlikti savo pareigas. Advokatas privalo laikytis Lietuvos advokatų etikos kodekso reikalavimų ir elgtis dorai bei pilietiškai. Lietuvos advokatų etikos kodeksas⁶³ numato dar aukštesnius reikalavimus advokato profesinei veiklai, įtraukdamas ne tik teisinius, bet ir moralinius įsipareigojimus. Todėl tie atvejai, kai advokatas elgiasi nesąžiningai ir piktnaudžiauja procesinėmis teisėmis be jokios abejonės turėtų būti pakankamas pagrindas iškelti drausminę bylą ir, atsižvelgus į aplinkybes, paskirti atitinkamą nuobaudą.

Tačiau, kaip informavo Lietuvos advokatūros atstovas, drausminės bylos dėl tokių pažeidimų yra iškeliamos ypač retai. Tam yra keletas priežasčių. Pirma, dažniausiai drausminės bylos iškeliamos tik tada, kai yra teismo konstatuota, jog kažkurioje byloje advokatas ar advokato padėjėjas piktnaudžiavo procesinėmis teisėmis. Kaip jau buvo minėta anksčiau, tokie atvejai teismų praktikoje yra reti, dažniausiai piktnaudžiavus procesinėmis teisėmis pripažįstama šalis, o ne jos atstovas. Antra, Lietuvos advokatūra laikosi pozicijos, kad advokatas tik dėl svarbių priežasčių gali atsisakyti teikti teisinės paslaugas ir nesudaryti sutarties. Pavyzdžiui, advokato įsitikinimas, kad kliento reikalavimai arba atsikirtimai aiškiai nepagrįsti (nėra teisinės pozicijos), neturėtų būti pakankamas pagrindas atsisakyti jam teikti teisinės paslaugas ir sudaryti sutartį. Šiuo atveju Lietuvos advokatų etikos kodekso 6.3 punktas numato, kad advokatas, įsitikinęs, kad kliento reikalavimai arba atsikirtimai aiškiai nepagrįsti (nėra teisinės pozicijos), gali jam patarti nesiimti procesinių veiksmų, taip pat manydamas, kad kliento reikalavimai yra susiję su teisine rizika, privalo jį įspėti apie ją ir galimus tokių konsultacijų įgyvendinimo padarinius. Taigi

---

⁶² Valstybės žinios, 2004, Nr. 50-163.

⁶³ Valstybės žinios, 2004, Nr.50-1632.

advokatui tik numatyta pareiga informuoti klientą apie galimą riziką ir įgyvendinimo padarinius. Klientui išklašius advokato rekomendacijas ir vis tiek pageidaujant teikti aiškiai nepagrįstą ieškinį, advokatas privalėtų surašyti tokį ieškinį ir pateikti teismui. Analogiškos situacijos galėtų būti ir su kitais piktnaudžiavimo atvejais proceso metu, nes advokatas yra varžomas kliento valios. Vienintelis atvejis, kada advokatas galėtų atsisakyti ginti kliento interesus, yra tada, kai tai verčia imtis neteisėtų gynybos priemonių ir būdų (Etikos Kodekso 2.3.3 punktas). Tačiau praktikoje šis pagrindas suprantamas gana siaurai ir į jo apimtį patenka tik aiškiai neteisėtos priemonės ir būdai, tokios kaip dokumentų klastojimas, naikinimas, sąmoningas faktų iškraipymas ir pan. Priemonės ir būdai, kurios yra formaliai teisėtos, bet nesąžiningos dažniausiai nepatenka į minėtos normos apimtį. Apibendrintai galime teigti, kad esant tokiam reglamentavimui ir susiklosčius tokiai taikymo praktikai, advokatui drausminė atsakomybė už piktnaudžiavimą procesinėmis priemonėmis gali kilti tik tada, kai jis veikė negavęs kliento sutikimo ar neinformavęs apie galimą riziką. Todėl pastebima tendencija, jog advokatai stengiasi raštiškai supažindinti su svarbesniais dokumentais, dėl kurių sąžiningumo ar pagrįstumo kyla abejonių taip siekiant sumažinti riziką drausminės bylos iškėlimui.

Ši susiklosčiusi praktika, autoriaus nuomone, yra ydinga. Reiktų sutikti su Neil Andrews išsakytu pastebėjimu, kad pati svarbiausia apsauga nuo piktnaudžiavimų yra teisininkų sąžiningumas. Jeigu, pavyzdžiui, klientas nori pradėti teisinį procesą pareikšdamas aiškiai nepagrįstą ieškinį, arba nori imtis laikinųjų apsaugos priemonių, kurios tokiomis aplinkybėmis būtų aiškiai neteisėtos, yra teisininko pareiga patarti griežtai to nedaryti. Galų gale, teisininkas privalo atsisakyti painiotis vykdant šiuos nesąžiningus veiksmus⁶⁴. Šį požiūrį atspindi ir advokato Petro Kudabos išsakyta mintis, jog „kliento interesai nėra absoliutūs: reikia apginti pažeistus kliento interesus, o ne jo įgeidžius“⁶⁵. Reiktų neužmiršti, kad advokatą sieja ne tik santykiai su klientu, bet ir su teismais, kitomis institucijomis, kolegomis, visuomene. Advokatas yra gynėjas, atstovas, bet ne bendrininkas. Jo funkcija – padėti teismui vykdyti teisingumą, todėl advokato sąžiningumas svarbus teisme ginant teisėtus kliento interesus. Pavyzdžiui, nepagrįstai vilkinti teismo procesą nėra sąžininga, vadinasi, tai darydamas advokatas rodo nepagarbą ir teismui, ir advokatūrai, kurios narys jis yra⁶⁶. Tačiau jei apie tokią gynyimo strategiją ir galimus padarinius bus informuotas klientas, tai šiandien dienai toks advokatas tikriausiai nebus nubaustas. Siūlytina nesuabsoliutinti kliento interesų ir griežčiau taikyti sąžiningumo reikalavimus sprendžiant advokato drausmės bylos iškėlimo klausimą. Kai teismas konstatuoja šalies, kuri veda bylą per advokatą, piktnaudžiavimą procesinėmis teisėmis, visais atvejais turėtų

---

⁶⁴ TARUFFO, išnaša 7, p. 73.

⁶⁵ SAULIŪNAS D. Apie advokatūrą ir advokatus. Ištraukos iš pokalbių su Petru Kudaba. *Lietuvos advokatūra*. 2006, nr. 1 (19), p. 6.

⁶⁶ ŠEKŠTELO A. Aukščiausias lygmuo – sąžiningumas. Advokatų etikos kodekso santykis su dorovės principais. *Lietuvos advokatūra*. 2007, nr. 3 (24), p. 7.

būti informuojama Lietuvos advokatūra ir svarstoma, ar nėra pagrindo iškelti drausmės bylą šios šalies advokatui. Tokiu atveju, advokatas, atstovaudamas klientą, bus suinteresuotas atidžiau žvelgti į kliento pageidavimus ir vertinti juos profesionalaus teisininko akimis. Advokatai taip pat bus suinteresuoti kuo išsamiau išaiškinti klientams jų teises ir pareigas, galimas neigiamas pasekmes ir atkalbėti nuo tokių nesąžiningų veiksmų arba bent jau užsitikrinti įrodymus, kad advokatas aiškiai nepritaria ir nesiūlo imtis tokių veiksmų. Tikėtina, kad tokiu atveju atsiras daugiau nepatenkintų klientų, bet taip advokatas įgyvendins sąžiningumo reikalavimą ne tik santykiuose su klientu, bet ir su teismais bei padės teismui vykdyti teisingumą.

➤ *Civilinė atsakomybė*

Drausminė atsakomybė neišsprendžia nuostolių atlyginimo klausimo, tačiau išspręsti šį klausimą gali padėti advokatų civilinė atsakomybė. Remiantis sutartinės atsakomybės nuostatomis klientas gali kreiptis į teismą ir prašyti atlyginti jam atsiradusius nuostolius.

Sutartinė civilinė atsakomybė atsiranda už netinkamą sutartinės prievolės įvykdymą. Netinkamas prievolės įvykdymas gali pasireikšti įvairiais būdais – visišku prievolės neįvykdymu, prievolės įvykdymu tik iš dalies, prievolės įvykdymo termino praleidimu, įvykdymo kokybės pažeidimu, bendradarbiavimo stoka, imperatyvių teisės normų, papročių, tam tikrų profesinės veiklos taisyklių (profesinės etikos) pažeidimu. Sutartinė civilinė atsakomybė taip pat gali atsirasti pažeidus bendrojo pobūdžio pareigą elgtis atsargiai, atidžiai, sąžiningai arba piktnaudžiaujant savo teise⁶⁷. Taigi siekiant nustatyti, ar advokatas tinkamai įvykdė teisinių paslaugų sutartį, reikia analizuoti ne tik įstatymą, pačią sutartį, bet ir advokatų profesinės etikos kodeksą⁶⁸.

Tuo tikslu Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymo 20 straipsnis numato, kad advokato ar advokatų profesinės bendrijos profesinė civilinė atsakomybė už vykdant advokato veiklą fiziniams ar juridiniams asmenims padarytą žalą, viršijančią 1000 litų, draudžiama privalomuoju draudimu. Taigi advokato, advokato padėjėjų ir kitų advokato ar advokatų profesinės bendrijos darbuotojų neteisėtais veiksmais vykdant advokato veiklą padarytą žalą atlygina draudikas išmokėdamas draudimo sumos neviršijančią draudimo išmoką. Jeigu draudimo išmokos nepakanka visai žalai atlyginti, žalą padaręs advokatas atlygina faktinės žalos dydžio ir draudimo išmokos skirtumą.

Pažymėtina, kad kreiptis dėl nuostolių atlyginimo gali ne tik advokato klientas, bet ir trečiasis asmuo. Tačiau šiuo atveju advokato su tokiu asmeniu sutartiniai santykiai nesieja, todėl bus taikomos ne sutartinės, o deliktinės civilinės atsakomybės taisyklės.

---

⁶⁷ BAKANAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė*. Vilnius: Justitia, 2003, p. 357.

⁶⁸ *Ibid.*, p. 70.

Taigi yra visos galimybės asmeniui iš advokato prisiteisti nuostolių atlyginimą tais atvejais, kai jis piktnaudžiavo jam suteiktomis procesinėmis teisėmis ir dėl to buvo nubaustas jo klientas ar dėl to nukentėjo kiti asmenys. Galimybę regreso tvarka išsieškoti priteistus nuostolius iš advokato už piktnaudžiavimą procesinėmis teisėmis patvirtina ir teismų praktika⁶⁹. Tačiau bylinėjimasis su advokatais dėl netinkamai įvykdytos sutartinės prievolės ar padaryto delikto nėra dažnas reiškinys Lietuvoje. Tam yra keletas priežasčių. Pirma, reiktų sutikti su profesoriaus Marcel Storme išsakytu pastebėjimu, kad civiliniame procese dalyvauja skirtingi žaidėjai, kurie yra visi susiję ir kuriems per savo profesinio gyvenimo 30-40 metų lemta reguliariai susitikti teismo salėje. Dėl solidarumo ir atsakomųjų veiksmų baimės nei vienas nedrįsta imtis ieškinių prieš savo profesijos kolegas⁷⁰. Lietuvai esant nedidelei valstybei, kurioje veikia sąlyginai nedaug teisininkų, paminėta priežastis yra ypač reikšminga. Antra, galime teigti, kad Lietuvoje dar kol kas bylinėjimąsi dėl sąlyginai nedidelių sumų ir todėl nuostoliai, kurie patiriami dėl netinkamo advokato sutarties įvykdymo, taip pat nėra labai dideli lyginant su išlaidomis, kurių prireiktų bylinėjantis su advokatu. Tačiau ieškinių sumos auga, todėl tikėtina, jog ateityje padaugės ir bylų dėl advokatų civilinės atsakomybės.

- *Sankcijų efektyvumas*

Teismai yra suinteresuoti, jog šalis (neiškaidant jos į klientą ir jo atstovą) nepiktnaudžiautų savo procesinėmis teisėmis, todėl jis gali pasiekti šį tikslą tiesiog paskirdamas sankcijas šaliai. Negalime kelti teismui reikalavimo visais atvejais paskirti sankcijas tik tiesioginiams piktaivališkų veiksmų iniciatoriams, nes esant šiandieniniam reglamentavimui dažnai tai nėra paprasta iškart nustatyti, todėl tik apsunkintume ir taip perkrautų teismų darbą. Siekiant išvengti bet kokių neigiamų padarinių (piktnaudžiaujančių advokatų nebaudžiamumo, nepagrįsto nuostolių atsiradimo sąžiningam asmeniui) yra numatytos visos teisinės priemonės, kurios turėtų padėti išspręsti šį klausimą. Tačiau reikia pripažinti, kad šiandien dienai šios priemonės nėra taikomos efektyviai. Tai lemia greičiau ne ydingas teisės normų reglamentavimas, o tokios priežastys kaip bendros profesijos atstovų solidarumas, siauras advokatų etikos reikalavimų aiškinimas, atpildo baimė, tradicijų ir aukštos advokatų kultūros nebuvimas.

---

⁶⁹ LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. rugsėjo 25 d. nutartis c. b. UAB „Parex Lizingas“ v. UAB „MRI Finansinis auditas“, B. S. ir advokatas A. Š., Nr. 3K-3-439/2006, kat. 28.1; 44.5.2.17.

⁷⁰ TARUFFO, išnaša 7, 1999, p. xi.

3.2.2 Kiti atstovai

- *ar gali piktnaudžiauti kiti atstovai?*

Visi atstovai, nepriklausomai nuo to, ar jie veikia pagal pavedimą, ar jie yra juridinio asmens atstovai, ar atstovai pagal įstatymą, naudojami tam tikromis procesinėmis teisėmis, todėl be jokios abejonės gali jomis piktnaudžiauti.

Nustačius, kad atstovas piktnaudžiavo procesinėmis teisėmis, vienareikšmiškai procesiniai teisiniai padariniai (atsisakymas ginti teisę, sprendimo priėmimas už akių ir kt.) kyla tiems asmenims, kuriems jie atstovavo. Dėl piniginių sankcijų (baudos, nuostolių atlyginimo ir kt.) skyrimo nuomonė yra nevienareikšmiška⁷¹. Autoriaus nuomone, kaip jau buvo minėta advokatų ir advokatų padėjėjų atveju, ir piniginės sankcijos turėtų būti skiriamos asmenims, kuriems atstovaujama, išskyrus atvejus, kai CPK aiškiai numato galimybę teismui skirti baudą ar nuostolių atlyginimą ir jų atstovams (pavyzdžiui, CPK 246 straipsnio 3 dalis). Sąžininga šalis turi teisę regreso tvarka išsieškoti nuostolius iš nesąžiningų atstovų remiantis civilinės atsakomybės nuostatomis.

- *Teismų daromos klaidos*

Teismų praktikoje pasitaiko atveju, kada juridinis asmuo veda bylą per savo vadovą ir CPK 95 straipsnyje numatytos sankcijos paskiriamos ne juridiniam asmeniui, o tiesiogiai bylą vedančiam jo vadovui⁷². Tai yra ydinga praktika. Atkreiptinas dėmesys, kad tais atvejais, kai juridinių asmenų bylas teisme veda jų organai ar dalyviai, veikiantys pagal įstatymus ar steigimo dokumentus, jiems suteiktas teises ir pareigas, laikoma, kad bylą veda pats asmuo (CPK 55 straipsnio 1 dalis). Taigi tokiais atvejais turėtume kalbėti apie šalies piktnaudžiavimą.

Juridinio asmens atstovas tikrąją prasme yra šio asmens darbuotojas, kuriam kompetentingas juridinio asmens organas suteikė įgaliojimą, arba advokatas ar advokato padėjėjas, su kuriuo juridinis asmuo sudarė atitinkamą sutartį (CPK 55 straipsnio 2 dalis). Juridinio asmens vadovas nėra darbuotojas, todėl jo atliekami veiksmai turėtų būti prilyginami pačio juridinio asmens veiksams ir sankcijos paskiriamos ne jam tiesiogiai, o juridiniam asmeniui.

---

⁷¹ Teismų praktikoje pasitaiko atveju, kada teismas CPK 95 straipsnio 2 dalyje numatyta baudą paskiria tiesiogiai atstovui. LAPT CBS teisėjų kolegijos 2007 m. liepos 31 d. nutartis c. b. *UAB „Viktola“ v. UAB „Hanza Lizingas“*, Nr. 2-482/2007, kat. 101.

⁷² LAPT CBS teisėjų kolegijos 2007 m. gruodžio 20 d. nutartis c. b. *UAB „Interselas“ v. UAB „Via Unica“*, Nr. 2-828/2007, kat. 101.

3.3 Teisėjai

- *Ar gali piktnaudžiauti teisėjai?*

Teisėjai civiliniame procese taip pat turi tam tikras teises ir galias, todėl ir jie gali piktnaudžiauti. Teisėjai galėtų būti laikomi atsakingi už piktnaudžiavimą teise tais atvejais, kai blogai įgyvendina koncentruotumo ir ekonomiškumo principus, nebyliai toleruoja tokius šalių ar kitų asmenų piktnaudžiavimus ar nebaudžia jų, ar baudžia juos neadekvačiai, ar kai, pavyzdžiui, priima aiškiai nepagrįstą sprendimą. Taip pat tais atvejais, kai nepagrįstai sustabdo ar atideda bylą ar kai siekdami išvengti sudėtingos bylos priima nutartį trūkumams šalinti, nors tai nėra būtina, ir paskiria labai trumpą terminą trūkumams ištaisyti. Dažniausiai įprasta tai vertinti kaip teisėjų padarytą klaidą ar jų kompetencijos nebuvimą, o ne kaip piktnaudžiavimą jiems suteiktomis teisėmis.

- *Sankcijos už piktnaudžiavimą*

- *Procesinės sankcijos*

Teismas, sprenddamas bylas, dažnai klysta. Teismo klaidas lemia objektyvios ir subjektyvios priežastys. Teisėjas, kaip bet kuris žmogus, gali klysti tiek aiškindamas ir vertindamas faktines bylos aplinkybes, tiek aiškindamas ir taikydamas įstatymą (lot. *errare humanum est*). Neteisėtą ir nepagrįstą teismo sprendimą gali lemti teisėjo patirties stoka, menka teisinė kvalifikacija ar nesąžiningumas⁷³. Dėl šių priežasčių yra numatyta asmens teisė skųsti teismo priimtus procesinius dokumentus. Taigi pirmoji ir dažnai vienintelė priemonė kovojant su teisėju piktnaudžiavimu yra sprendimų ar kitų teismo procesinių dokumentų panaikinimas apeliacine ar kasacine tvarka.

- *Drausminė atsakomybė*

Lietuvos Respublikos teismų įstatymo⁷⁴ 83 straipsnis numato, kad vienas iš pagrindų kelti drausmės bylą yra teisėjo vardą žeminantis poelgis. Teisėjo vardą žeminantis poelgis yra su teisėjo garbe nesuderinamas ir Teisėjų etikos taisyklių reikalavimų neatitinkantis poelgis, kuriuo pažeminamas teisėjo vardas bei kenkiama teismo autoritetui. Teisėjo vardą žeminančiu poelgiu taip pat pripažįstamas bet koks pareiginis nusižengimas – aiškiai aplaidus konkrečios teisėjo pareigos atlikimas arba jos neatlikimas be pateisinamos priežasties.

Inicijuoti drausmės bylą teisėjui gali Teisėjų taryba, teismo, kuriame dirba teisėjas, pirmininkas arba bet kurio aukštesnės pakopos teismo pirmininkas. Tai baigtinis sąrašas asmenų,

---

⁷³ LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė. II tomas*. Vilnius: Justitia, 2005, p. 263.

⁷⁴ Valstybės žinios, 1994, Nr. 46-851.

kurie Teisėjų etikos ir drausmės komisijai (toliau – Komisija) siūlo kelti drausmės bylas teisėjams. Kiti subjektai inicijuoti teisėjui drausmės bylos negali. Jei Komisija drausmės bylą iškelia, tokias bylas nagrinėja Teisėjų garbės teismas. Pastarojo sprendimai gali būti skundžiami Lietuvos Aukščiausiam Teismui⁷⁵.

Tais atvejais, kai teisėjas piktnaudžiauja savo galiomis ir teisėmis, tuo pačiu žeminą teisėjo vardą, ir tai turėtų būti pakankamas pagrindas kelti drausminę bylą. Todėl asmuo, nukentėjęs nuo teisėjo piktnaudžiavimo, galėtų kreiptis į Teisėjų tarybą, teismo, kuriame dirba teisėjas, pirmininką arba bet kurio aukštesnės pakopos teismo pirmininką ir prašyti inicijuoti drausmės bylą piktnaudžiuojančiam teisėjui.

Atkreiptinas dėmesys, kad drausmės bylos iškėlimo teisėjui pagrindu negali būti pats teisėjo priimto procesinio sprendimo panaikinimo aukštesnės instancijos teisme faktas. Išimtis yra tik atvejai, kai procesinių funkcijų vykdymo metu teisėjas pažeidžia etikos reikalavimus (pvz., moralizuoja proceso šalių, demonstruoja vienai iš šalių simpatiją, kelia balsą ir pan.), aiškiai aplaidžiai atlieka tarnybines pareigas ar jų neatlieka be svarbių priežasčių (pvz., vilkina bylą)⁷⁶.

Taigi teorinė galimybė nubausti teisėją už piktnaudžiavimą procesinėmis teisėmis yra įtvirtinta, bet jos efektyvumu tenka abejoti. Kaip pažymėjo Komisijos pirmininkas A. Driukas, drausmės bylos keliamos palyginti retais, tačiau tikrai rimtais atvejais. Pavyzdžiui, nuo 2006 m. rugsėjo Komisija priėmė 43 sprendimus, iš kurių absoliuti dauguma – atsisakymai kelti drausmės bylas dėl smulkių techninių autoįvykių. Iškeltos bylos buvo dėl tikrai rimtų dalykų: bylų vilkinimo, pasirodymo neblaiviam viešoje vietoje, savo sprendimo ištaisymo⁷⁷. Taigi drausminės bylos teisėjams už piktnaudžiavimą savo teisėmis, kaip ir advokatų atveju, yra gana retas reiškinys. Tai galima paaiškinti analogiškėmis priežastimis: asmenų, informavusių apie tokius teisėjo piktnaudžiavimo atvejus, atpildo baimė ir santūrumas, bendros profesijos atstovų solidarumas ir kitos.

➤ *Valstybės civilinė atsakomybė*

Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 47 straipsnio 6 dalis numato, kad teisėjas ar teismas neatsako už žalą, atsiradusią proceso šaliai dėl to, kad byloje priimtas neteisėtas ar nepagrįstas sprendimas. Šią žalą įstatymų nustatytais atvejais ir tvarka atlygina valstybė. CK 6.272 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad žalą, atsiradusią dėl neteisėtų teisėjo ar teismo veiksmų nagrinėjant civilinę bylą, atlygina valstybė visiškai, jeigu žala atsirado dėl teisėjo ar kito teismo pareigūno kaltės. Teismo sprendimo ar nutarties panaikinimas instancine tvarka pats savaime dar nėra

⁷⁵ DRIUKAS, A. *Teisėjų drausminė atsakomybė – teisinis instrumentas, padedantis valstybei išlaikyti teisėjų nepriklausomumo ir atsakomybės pusiausvyrą* [interaktyvus]. [žiūrėta 2008 m. vasario 6 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.infolex.lt/Portal/start.asp?act=news&Tema=50&str=20377>>.

⁷⁶ *Ibid.*

⁷⁷ *Ibid.*

teisėjo kaltės įrodymas. Teisėjo kaltė yra tik kai padaryta akivaizdžių teisės aiškinimo ir taikymo klaidų, kurių kvalifikuotas teisėjas neturėtų daryti. Drausminės atsakomybės pritaikymas jau galėtų būti kaltės įrodymas.

Taigi yra numatyta galimybė asmeniui, dėl teisėjo piktnaudžiavimo patyrusiam žalos, gauti visiška nuostolių atlyginimą iš valstybės. Tačiau reikia konstatuoti, jog praktikoje yra vos keletas tokių bylų. Ar tai reiškia, kad asmenys nepatiria žalos dėl teisėjų piktnaudžiavimo? Turbūt, kad patiria, bet bendros profesijos solidarumo principas vėl verčia abejoti tokios priemonės efektyvumu ir nesiimti jokių veiksmų. Tačiau augant ieškinių sumoms, atsiradus byloms dėl advokatų civilinės atsakomybės, tikėtina, kad ir nuostatos dėl valstybės civilinės atsakomybės teisėjų atžvilgiu bus įgyvendintos praktikoje.

3.4 Kiti asmenys

3.4.1 Tretieji asmenys

Tretieji asmenys yra taip pat byloje dalyvaujantys asmenys, kuriems draudžiama piktnaudžiauti jiems priklausančiomis procesinėmis teisėmis (CPK 7 straipsnio 2 dalis). Taigi ir jie gali būti subjektai, atsakingi už piktnaudžiavimą. Klausimas galėtų kilti tik dėl to, ar, konstatavus trečiųjų asmenų piktnaudžiavimą procesinėmis teisėmis, galėtume paskirti 95 straipsnyje numatytas sankcijas?

CPK 95 straipsnio 1 dalyje numatyta galimybė priteisti nuostolius tik iš piktnaudžiaujančios šalies. Trečiųjų asmenų ir šalių sąvokos civiliniame procese nėra tapačios, bet taikant šią normą neturėtų būti daroma skirtumo. Pavyzdžiui, apeliacinį skundą turi teisę paduoti dalyvaujantys byloje asmenys (CPK 305 straipsnis), t. y. ir tretieji asmenys. Jeigu tretysis asmuo nesažiningai pareiškia aiškiai nepagrįstą apeliacinį skundą, jam, kaip ir bet kuriai šaliai, dėl to galėtų kilti civilinė atsakomybė. CPK 95 straipsnio 1 dalis reikšminga tik tuo, kad ji sukonkretina atvejus, kurie turėtų būti laikomi piktnaudžiavimu teise, bet iš esmės kalba apie civilinę atsakomybę, numatytą CK, kuri gali kilti bet kuriam asmeniui.

CPK 95 straipsnio 2 dalyje jau kalbama apie asmenis, kuriems galima paskirti baudą, o ne šalis, todėl siekiant paskirti baudą trečiajam asmeniui neturėtų kilti abejonių. Tokį aiškinimą atitinka ir teismų praktika⁷⁸.

---

⁷⁸ LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. balandžio 4 d. nutartis c. b. *UAB „Oruva“ ir KO“ v. VSDFV Mažeikių raj. skyrius*, Nr. 3K-3-224/2005, kat. 101.

3.4.2 Kiti proceso dalyviai

Teoriškai piktnaudžiauti procesinėmis teisėmis gali ir kiti proceso dalyviai (liudytojai, vertėjai, ekspertai). Pavyzdžiui, ekspertas turi teisę susipažinti su bylos medžiaga, dalyvauti teismo posėdyje, pateikti byloje dalyvaujantiems asmenims ir liudytojams klausimus, prašyti teismą pateikti papildomos medžiagos, reikalingos ekspertizei (CPK 214 straipsnio 2 dalis), be to, jam mokami dienpinigiai ir atlyginamos turėtos atvykimo į teismą, važiavimo ir gyvenamosios patalpos nuomos išlaidos (CPK 89 straipsnio 4 dalis). Taigi gali pasitaikyti atvejų, kada ir ekspertas piktnaudžiauja minėtomis procesinėmis teisėmis ir taip sąmoningai veikia prieš greitą ir teisingą bylos išnagrinėjimą.

CPK aiškiai įtvirtina galimybę paskirti ekspertui baudą tik už neatvykimą, kai teismas šaukia, ar už atsisakymą duoti išvadą dėl priežasčių, kurias teismas pripažino nesvarbiomis (CPK 215 straipsnio 1 dalis). Tačiau nustačius, jog ekspertas sąmoningai vilkina bylos nagrinėjimą, galima ir jam taikyti sankcijas numatytas CPK 95 straipsnyje arba bent jau atsisakyti sumokėti išmokas, kurios paprastai priklauso (CPK 89 straipsnis)⁷⁹. Tačiau tokie atvejai, kada ekspertas piktnaudžiauja savo procesinėmis teisėmis, yra ypač reti ir didelių problemų nesukelia, todėl grįžkime prie šalių piktnaudžiavimo procesinėmis teisėmis būdų.

---

⁷⁹ Belgijoje laikomasi praktikos, jog jeigu ekspertas vėluoja pristatyti išvadą, tai yra atitinkamai sumažinamos jam priklausančios išmokos. Plačiau žr. TARUFFO, išnaša 7, p. 145.

4 PIKTNAUDŽIAVIMO TEISE BŪDAI CIVILINIAME PROCESSE

4.1 Piktnaudžiavimas pareiškiant aiškiai nepagrįstą ieškinį

4.1.1 Draudimas pareikšti aiškiai nepagrįstus ieškinius

▪ *Draudimo samprata*

Jau buvo minėta, kad siekiant apsaugoti valstybę bei kitus asmenis nuo nepagrįstų nuostolių, teismo procesas turi vykti tik prireikus. Atsižvelgiant į tai, yra draudžiama pareikšti aiškiai nepagrįstus ieškinius. Pradėkime nuo šio klausimo aspekto, dėl kurio visi sutaria.

CPK 95 straipsnio 1 dalyje ir 440 straipsnyje tiesiogiai nustatyta, kad piktnaudžiavimu procesu pripažįstamas nesąžiningas nepagrįsto ieškinio, apeliacinio, kasacinio skundo arba akivaizdžiai nepagrįsto kreditoriaus reikalavimo dėl teismo įsakymo pareiškimas. Pažymėtina, kad šis reikalavimų pareiškimo teisme formų sąrašas aiškinamas plečiant, kaip apimantis ir ieškinį dokumentinio proceso tvarka, prašymą atnaujinti procesą ir pareiškimus bei prašymus ypatingosios teisenos bylose⁸⁰. Atkreiptinas dėmesys, kad aiškiai nepagrįstas prašymas dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo taip pat priskirtinas šiam piktnaudžiavimo būdai. Atsižvelgiant į tai, visiškai pagrįstai Projekte ruošiamasi įtvirtinti CPK 95 straipsnio pataisą ir šalia „apeliacinį, ar kasacinį skundą“ įrašyti ir „kitą procesinį dokumentą“⁸¹.

Tačiau kurie konkrečiai atvejai turėtų būti laikomi aiškiai nepagrįsto ieškinio padavimu ir konstatuotas piktnaudžiavimas suprantama nevienodai. Diskusijos kyla dėl to, kad šiuo atveju susiduriama su teisės į teisminę gynybą ribojimu, o tai kartais išgąsdina teismus. Taigi būtina aptarti nagrinėjamo principo ir minėtos konstitucinės teisės santykį.

▪ *Santykis su konstitucine teise*

Teisminės gynybos prieinamumo ir universalumo principas įtvirtintas 1966 m. gruodžio 19 d. Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto⁸² 2 straipsnio trečiojoje dalyje, 1950 m. lapkričio 4 d. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos⁸³ 6 ir 13 straipsniuose, Konstitucijos 30 straipsnio pirmojoje dalyje, Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 4 ir CPK 5 straipsniuose. Jo esmė, kad kiekvienam asmeniui, manančiam esant pažeistas jo teises, yra garantuojama ir prieinama teisminė gynyba⁸⁴. Toks gausus reglamentavimas rodo kokia svarbi ši

---

⁸⁰ SIMAITIS, išnaša 5, p. 334.

⁸¹ Siekiant neapkrauti darbo sąvokomis, toliau visi aptarti atvejai bus vadinami vienu pavadinimu - „aiškiai nepagrįstas ieškinys“

⁸² Valstybės Žinios, 2002, Nr. 77-3288.

⁸³ Valstybės žinios, 2000, Nr. 96-3016.

⁸⁴ LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė. I tomas*. Vilnius: Justitia, 2003, p. 137.

teisė. Tačiau, kaip ir kiekviena teise, taip ir teise kreiptis į teismą teisminės gynybos draudžiama piktnaudžiauti⁸⁵.

Kartais manoma, kad subjektinių teisių santykinumas nėra visuotinis, kad vis dėlto esą absoliučių teisių ir kad tokios teisės pirmiausiai yra procesinės⁸⁶. Ten, kur įgyvendinamos konstitucinės garantijos, ten nėra vietos piktnaudžiavimui teise. Tačiau negalima teisės turėjimo ir teisės įgyvendinimo sutapatinti. Pavyzdžiui, tai, kad asmuo, turi konstitucinę teisę kreiptis į teismą, nereiškia, jog gali paduoti bet kokią ieškinį be jokio teisinio intereso ir tik su tikslu „patampyti“ po teismus kitą asmenį. Konstitucinės teisės gali būti įgyvendinamos netinkamu būdu ir neteisėtais tikslais ir tokiu būdu gali būti piktnaudžiuojama jomis. Taigi konstitucinės teisės ir garantijos pasibaigia ten, kur prasideda piktnaudžiavimas jomis⁸⁷.

- ***Teisės pareikšti ieškinį dvilypumas***

Ieškinys yra tarpšakinis teisinis institutas, turintis materialųjį teisinį turinį ir procesinę teisinę formą. Todėl teisę į ieškinį būtina aptarti dviem aspektais – materialiuoju teisiniu ir procesiniu teisiniu.

Materialiuoju teisiniu atžvilgiu teisė į ieškinį yra teisė į reikalavimo patenkinimą, t. y. teisė į teigiamą teismo sprendimą. Ši teisė, be abejo, priklauso nuo materialiojo teisinio pobūdžio aplinkybių (pagrįstas faktiškai bei teisiškai, nepraleidęs ieškinio senaties, nėra pareikštas prieš įstatymo ar sutarties nustatytą terminą). Keliant bylą nėra tikrinama, ar asmuo turi teisę į ieškinį. Į šį klausimą teismas atsako išsprendus bylą iš esmės.

Teisė į ieškinį procesiniu teisiniu atžvilgiu suprantama kaip teisė pareikšti ieškinį, teisė kreiptis į teismą. Taigi tai yra procesinė subjektinė teisė. Ar asmuo įgis teisę kreiptis į teismą, priklauso nuo procesinio teisinio pobūdžio aplinkybių, vadinamų teisės pareikšti ieškinį (teisės kreiptis į teismą) prielaidomis. Be to, kiekvienas suinteresuotas asmuo, kreipdamasis į teismą, privalo laikytis įstatymų nustatytą tinkamo teisės kreiptis į teismą (teisės pareikšti ieškinį) įgyvendinimo sąlygų⁸⁸.

Atkreiptinas dėmesys, kad procesinės teisės nėra absoliučios. Aliuzija į procesinės teisės absoliutumą kyla iš teismo paminėjimo su subjektine teise, o pirmiausia iš mėginimo aiškinti procesinę teisę be ryšio su materialiąja subjektine teise. Juk procesine teise asmuo gina ne nežinia ką, o tik savo pažeistą materialiąją subjektinę teisę. Procesinė subjektinė teisė atsiranda ne šalia materialiosios teisės, ne anksčiau ar vėliau už ją, o kartu su ja kaip jos sudedamoji,

---

⁸⁵ DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika. III tomas*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007, p. 13.

⁸⁶ Plačiau žr.: VAIŠVILA, išnaša 9, p. 115-116.

⁸⁷ Plačiau žr.: TARUFFO, išnaša 7, p. 11-13.

⁸⁸ Plačiau žr.: LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė. I tomas*. Vilnius: Justitia, 2003, p. 381-386.

„gynybinė“ dalis, kurios pagrindu materialioji subjektinė teisė funkcionuoja, plečiasi, yra gausinama, įgyvendinama ir kartu ginama pažeidimo atveju. Šių teisių neatskiriamumas leidžia teigti, kad yra ne dvi teisės (materialioji ir procesinė), o viena subjektinė teisė, susidedanti iš dviejų komponentų: pirmasis reiškia pareigų vykdymu gautą leidimą (materialiąją teisę) turėti tam tikrą gėrį, antrasis leidžia ginti tą įgytą teisę nuo visų, kurie trukdytų ja naudotis, disponuoti⁸⁹.

Taigi teisinis interesas taip pat yra viena iš kreipimosi į teismą prielaidų. Asmuo negali pareikšti aiškiai nepagrįsto ieškinio, nes įstatyme nenurodyta galimybė ginti tam tikrą subjektinę teisę, kuri nėra pažeista, pareiškiant ieškinį.

Klausimas gali kilti, ar dažnai pasitaiko tokių situacijų, kai jau sprendžiant ieškinio priėmimo klausimą yra aišku, kad ieškinys nepagrįstas? Reikia sutikti, kad nedažnai, bet jų pasitaiko. Tokiais galime pavadinti absurdo ieškinius. Pavyzdžiui, „kartą pagyvenusi nuosavo namo savininkė kreipėsi į teismą, prašydama nubausti 82 metų kaimynę, kuri neva užkimšusi ieškovės kaminą. Moteris rimtu veidu teismui įrodinėjo, kad vos paeinanti kaimynė užkimšo jos kaminą oro kamščiais. Paklausta, kaip ji tai įsivaizduoja, moteris atsakė, kad tai galėjo padaryti senolės dvasia. Kitas vyras pareiškė ieškinį savo žmonos Zosės vardu, tvirtindamas, kad ši patyrė žalos, nes tris naktis buvo priversta miegoti be vyro. Mat šis vyras buvo sulaikytas ir nuvežtas psichiatrams iširti. Įdomu, kad Zosė teisme nepasirodė. Pagal įstatymą ieškinį turėjo reikšti pati moteris, o ne jos sutuoktinis. Tai tapo pagrindu ieškinį atmesti“⁹⁰. Akivaizdu, kad tokie ieškiniai neturėtų būti priimami ir nagrinėjami teismo posėdžiuose, nes jie yra akivaizdžiai nepagrįsti. Tokiais atvejais teisėjams nereiktų užmiršti draudimo pareikšti aiškiai nepagrįstus ieškinius ir negadinti savo solidžios institucijos įvaizdžio visuomenės akyse.

4.1.2 Draudimo pareikšti aiškiai nepagrįstus ieškinius pažeidimo elementai

Šio pažeidimo elementai yra analogiški kaip ir bendrąja prasme. Kad geriau suprastume, kokiais atvejais galime konstatuoti šį piktnaudžiavimo būdą, aptarkime konkrečius elementus.

- ***A elementas***

Dažniausiai nustatyti A elementą nėra sunku. Dėl civilinio proceso specifikos bet koks nepagrįstai prasidėjęs procesas yra asmens teisių ir įstatymų saugomų interesų pažeidimas.

---

⁸⁹ Plačiau žr.: VAIŠVILA, išnaša 9, p. 115-116.

⁹⁰ JANAUSKAITĖ, D. *Absurdo ieškiniai trukdo teismams* [interaktyvus]. [žiūrėta 2008 m. vasario 6 d.]. Prieiga per internetą:< <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=12256171>>.

- **B elementas**

Šiuo atveju žala suprantama kaip ir bendrąja prasme. Tais atvejais, kai atsiranda *įprastos išlaidos*, tai nėra piktnaudžiavimas *tikrąja prasme*. Tik tais atvejais, kai atsiranda *neįprasta žala*, tai jau vertinama kaip piktnaudžiavimas pareiškiant ieškinį. Šiuo atveju žala atitinka civilinėje teisėje įtvirtintą žalos institutą ir vertinama kaip civilinės atsakomybės sąlyga (CK XXII skyrius). Taigi šis elementas nustatomas, remiantis nurodytomis įstatymų nuostatomis bei jas aiškinančia teismų praktika.

- **C elementas**

Kokiais kriterijais remiantis reiktų nustatinėti, ar teisė įgyvendinimą priešingai jos paskirčiai, nei teisės normos, nei teisės doktrina, nei teismų praktika aiškaus atsakymo nepateikia. Visų pirma, reiktų pastebėti, kad tai turėtų būti nustatoma remiantis vien tik objektyviais kriterijais. C elementą galėtume konstatuoti, pavyzdžiui, nustačius CPK 137 straipsnyje atsisakymo priimti pareiškimą pagrindus, taip pat kai asmuo nepašalina teismo nurodytų trūkumų per nustatytą terminą ir procesinis dokumentas laikomas nepaduotu bei teisėjo nutartimi gražinamas jį padavusiam asmeniui (CPK 115 straipsnio 3 dalis).

Paprastai šis elementas turėtų būti nustatomas jau sprendžiant ieškinio priėmimo klausimą. Kitose stadijose, piktnaudžiavimas teismine gynyba galėtų būti konstatuojamas tik 2 atvejais: teismui padarius klaidą, sprendžiant ieškinio priėmimo klausimą, arba teismui gavus naujos informacijos. Tokiu atveju teismas, atsižvelgiant į aplinkybes, turėtų priimti nutartį nutraukti bylą arba palikti ieškinį nenagrinėtą. Iš pirmo žvilgsnio gali atrodyti, kad kai kurie bylos nutraukimo pagrindai, pavyzdžiui, bylos nutraukimas mirus fiziniam asmeniui (CPK 293 straipsnio 7 punktas), visiškai nesusiję su kova su piktnaudžiavimu. Tačiau į šiuos pagrindus reikia žvelgti ne kaip į priemones kovoti su piktnaudžiavimu, o kaip į objektyvius kriterijus, leidžiančius konstatuoti, jog teisė įgyvendinama priešingai jos paskirčiai. Tokiu atveju, net ir minėtas nutraukimo pagrindas bus svarbus konstatuojant piktnaudžiavimą teise⁹¹. Pavyzdžiui, jeigu advokatas, turėdamas informaciją, jog jo atstovaujamas yra miręs, neinformuoja teismo ir tęsia bylinėjimąsi siekdamas patenkinti savo asmeninius interesus, tai tokiu atveju teismas galėtų konstatuoti, jog teisė į teisminę gynybą yra įgyvendinama priešingai jos paskirčiai (C elementas), ir tokie veiksmai turėtų būti laikomi piktnaudžiavimu teise.

Kalbant apie aiškiai nepagrįstą prašymą taikyti laikinąsias apsaugos priemones, tai C elementą galėtume konstatuoti, kada asmuo prašo taikyti laikinąsias apsaugos priemones, kai jos nėra būtinos, arba prašoma pritaikyti laikinąsias apsaugos priemones, kurių bendra suma didesnė

---

⁹¹ Tai patvirtina ir teismų praktika, pavyzdžiui, žr.: LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. spalio 11 d. nutartis c. b. *Vilniaus miesto savivaldybės taryba v. Ž. Arbočius*, Nr. 3K-3-529/2004, kat. 45.9.1.

už tikrąją ieškinio sumą⁹², arba asmuo, prašantis taikyti laikinąsias apsaugos priemones iki ieškinio pareiškimo dienos, nenurodo teismui dėl kokių priežasčių ieškinys negali būti pareikštas iš karto ir nepateikia įrodymų, patvirtinančių grėsmę pareiškėjo turtiniams interesams. Taikant laikinąsias apsaugos priemones svarbiausias vaidmuo tenka teismui. Jis privalo siekti, kad būtų užtikrinama kreditoriaus ir skolininko interesų pusiausvyra, kad šios priemonės nebūtų taikomos nepagrįstai⁹³.

Taip pat netinkamo ieškovo nesutikimas pasitraukti iš civilinio proceso net jam išaiškinus, jog jis neturi reikalavimo teisės, gali būti laikomas žinomai nepagrįsto ieškinio pareiškimu⁹⁴. Atsižvelgiant į tai, Projekte numatyta CPK 45 straipsnio 3 dalies pataisa, kuria siūloma įtvirtinti, jog jeigu ieškovas nesutinka, kad atsakovas būtų pakeistas kitu asmeniu, teismas informuoja ieškovą apie teismo teisę taikyti CPK 95 straipsnyje numatytas piktnaudžiavimo procesinėmis teisėmis pasekmes ir nagrinėti bylą iš esmės. Autoriaus nuomone, tokia pataisa yra ydinga. Teismas, nustatęs, jog atsakovas yra netinkamas ir ieškovas nesutinka, kad atsakovas būtų pakeistas kitu asmeniu, nedelsiant turėtų nutraukti bylą ir taip užkirsti kelią nuostolių atsiradimui⁹⁵.

4.1.3 Teisiniai padariniai, pareiškus aiškiai nepagrįstą ieškinį

Konstatavus piktnaudžiavimą pareiškiant aiškiai nepagrįstą ieškinį, gali kilti įvairių teisinių padarinių (nuostolių atlyginimas, bauda ir kt.). Visi jie bus aptarti paskutinėje šio darbo dalyje. Tačiau, autoriaus nuomone, šioje dalyje būtų reikšminga atskirai aptarti atsisakymą priimti ieškinį sprendžiant ieškinio priėmimo klausimą, nes tai ypač daug diskusijų susilaukiantis klausimas.

▪ *Atsisakymas ginti įgyvendinamą teisę sprendžiant ieškinio priėmimo klausimą*

Sprendžiant ieškinio priėmimo klausimą, teismas privalo *ex officio* aiškintis, ar yra asmens teisės kreiptis į teismą prielaidų ir tinkamo įgyvendinimo sąlygos. Teisėjui nustačius, kad suinteresuotas asmuo neturi teisės pareikšti ieškinį, teismas ieškinį atsisako priimti vadovaudamasis CPK 137 straipsnio antrosios dalies atitinkamu punktu, nes tokiu atveju civilinis procesas apskritai negali prasidėti. Ieškinį galima atsisakyti priimti ir kai suinteresuotas asmuo turimą teisę kreiptis į teismą įgyvendina netinkamai. Tačiau tokiu atveju ne bet kokios teisės kreiptis į teismą tinkamo įgyvendinimo prielaidos ar sąlygos pažeidimas gali būti

---

⁹² Praktikoje dažnai kyla nesklandumų, kai pareiškiamas ieškinys nedidelei sumai, o areštuojuamas vienintelis atsakovo butas ar kitas turtas, gerokai viršijantis ieškinio sumą. Žr.: LAUŽIKAS, E; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė. I tomas*. Vilnius: Justitia, 2003, p. 392.

⁹³ *Ibid.*, p. 395.

⁹⁴ DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika. I tomas*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005, p. 572.

⁹⁵ Plačiau teismo teisė atsisakyti ginti įgyvendinamą teisę aptariama žemiau esančiose darbo dalyse.

pagrindas atsisakyti priimti ieškinį. Vienu atveju padaryti pažeidimai gali būti gana lengvai ir greitai pašalinti (CPK 111, 113-114, 135 straipsniai) ir todėl, nesant nė vieno iš pagrindų atsisakyti priimti ieškinį, teismas nutartyje nurodo pašalinti tam tikrus trūkumus (CPK 115, 138 straipsniai). Kitu atveju suinteresuotas asmuo iš esmės pažeidžia kreipimosi į teismą tvarką, todėl, kai nėra galimybių tokius trūkumus greitai pašalinti, ieškinį būtina atsisakyti priimti⁹⁶. Dažnai, atsisakius priimti ieškinį šiais pagrindais, nelaikoma, jog asmuo piktnaudžiavo savo teise *tikraja prasme*. Tik tais atvejais, kai, pavyzdžiui, tai daroma pakartotinai, pradedama tai vadinti piktnaudžiavimu *tikraja prasme* ir imamasi atitinkamų sankcijų.

Tačiau tiek teismų praktikoje⁹⁷, tiek teisės doktrinoje⁹⁸ pasitaiko aiškinimų, jog teismas, sprendžiant klausimą dėl ieškinio priėmimo, klausimų dėl materialaus šios teisės pobūdžio nesprenžia ir negali atsisakyti priimti pareiškimo dėl materialiojo teisinio pobūdžio priežasčių. Autoriaus nuomone, tokiu būdu yra per daug suabsoliutintas požiūris į procesinius klausimus, kurie yra neatsiejami nuo materialijų⁹⁹. Teismas, gavęs aiškiai nepagrįstą ieškinį, turi atsisakyti jį priimti, nes toks teisės įgyvendinimas akivaizdžiai prieštarauja jos paskirčiai (C elementas). Tokią galimybę numato ir teismų praktika¹⁰⁰. Dar daugiau, to reikalauja tiek viešasis, tiek privatusis interesas. Jeigu teismas, matydamas, kad ieškinys yra akivaizdžiai nepagrįstas, jį vis tiek priima bei nagrinėja, tai tokiu būdu atsiranda nuostoliai tiek valstybei, tiek piktnaudžiaujančiam asmeniui, tiek ir priešingus interesus turinčiam asmeniui. Taigi kieno interesais tai daroma? Visa tai daroma tik dėl to, kad yra suabsoliutinama teisė kreiptis teisminės gynybos. Teisinis interesas yra viena iš kreipimosi į teismą prielaidų ir teismas prieš priimdamas ieškinį privalo tikrinti, ar ji yra. Jeigu ieškinys yra akivaizdžiai nepagrįstas, tai teismas turėtų atsisakyti jį priimti kaip nenagrinėtiną teisme (CPK 137 straipsnio 2 dalies 1 punktą), nes asmens, padavusio aiškiai nepagrįstą ieškinį, jokios subjektinės teisės nėra pažeistos. Galima diskutuoti, kokie atvejai yra laikomi akivaizdžiai nepagrįstais ieškiniiais, ar dažni tokie atvejai, bet teismas, nustatęs, kad ieškinys yra akivaizdžiai nepagrįstas, turėtų nedvejodamas atsisakyti jį priimti ir taip užkirsti kelią nuostolių atsiradimui visiems asmenims, įskaitant ir valstybę.

---

⁹⁶ Plačiau žr.: LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė. II tomas*. Vilnius: Justitia, 2005, p. 35.

⁹⁷ Žr.: LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. rugsėjo 16 d. nutartis c. b. *M. Baliuckas v. AB "Utenos krosnys"*, Nr. 3K-3-1121/2002, kat. 87.2; 96; 2003 m. sausio 8 d. nutartis c. b. *pagal A. Pučinskaitės pareiškimą dėl juridinę reikšmę turinčio fakto nustatymo*, Nr. 3K-3-14/2003, kat. 96; 2003 m. vasario 17 d. nutartis c. b. *UAB „Akvilėja“ v. V. Galvonas*, Nr. 3K-3-244/2003, kat. 95.1;96.

⁹⁸ Žr.: LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė. II tomas*. Vilnius: Justitia, 2005, p. 36.

⁹⁹ Plačiau ši mintis aptarta aukščiau apibūdinant *teisės pareikšti ieškinį dvilypumą*.

¹⁰⁰ LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. spalio 24 d. nutartis c. b. *G. K. v. AB „Turto bankas“*, Nr. 3K-3-999/2001, kat. 84; 87.1; 115; 117. Teismų praktika, 2002, Nr. 17; LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. kovo 20 d. nutartis c. b. *305-oji daugiabučio namo savininkų bendrija "Bokštas" v. Vilniaus miesto valdyba*, Nr. 3K-3-512/2002, kat. 15.2.1.1; 15.2.1.2; 21.2.2.9; 21.4.

4.2 Piktnaudžiavimas veikiant prieš teisingą ir greitą bylos išnagrinėjimą ir išsprendimą

4.2.1 Draudimo samprata

Visi civilinio proceso metu byloje dalyvaujantys asmenys turi tam tikras teises, kuriomis gali piktnaudžiauti kiekviena atskirai ir taip trukdyti pasiekti greitą ir teisingą bylos išnagrinėjimą bei išsprendimą. Tai kažkas priešingo efektyviam teisingumo vykdymui (A elementas), nebūtinai tai siejant su *neįprasta žala* kitai šaliai (B elementas) ar neteisėtu elgesiu (aiškus C elementas), kartais pakanka vien kliūčių sudarymo efektyviam bylos nagrinėjimui. Tai gali būti padaroma ir formaliai laikantis taisyklių, bet įgyvendinant teises priešingai jų paskirčiai ir tokiu būdu elgiantis nesąžiningai (C elementas).

Kasacinio teismo praktika nuosekliai patvirtina, jog įvairaus pobūdžio piktnaudžiavimas procesinėmis teisėmis, aplaidus, nerūpestingas procesinių pareigų vykdymas negali būti toleruojamas ir teismai tam turi ryžtingai užkirsti kelią¹⁰¹. Pabrėžtina, kad piktnaudžiavimas šiuo būdu, kaip ir bendrąja prasme, konstatuojamas remiantis vien objektyviais kriterijais. Konkrečių piktnaudžiavimo formų pavyzdžiai turėtų padėti geriau pažinti šį būdą, todėl pereikime prie jų.

4.2.2 Konkrečios piktnaudžiavimo formos

Neįmanoma visų formų įvardinti ir įtvirtinti CPK. Jas visas apima vienas pavadinimas – piktnaudžiavimas veikiant prieš teisingą ir greitą bylos išnagrinėjimą ir išsprendimą. Tačiau galime paminėti keletą dažniausiai pasitaikančių.

- *Vengimas atvykti į teismą*¹⁰²

Iš privatinų teisinių santykių kilusiuose ginčiuose vengimas atvykti į teismą bus laikomas piktnaudžiavimu procesine teise, kai teismas šalies dalyvavimą teismo posėdyje pripažįsta būtinu arba šalies privalomą dalyvavimą teismo posėdyje numato įstatymai. Paprastai šalis dalyvauti teismo posėdyje neprivalo, tačiau siekdama išvengti pasyvaus elgesio padarinių (pavyzdžiui, sprendimo už akių, ieškinio palikimo nenagrinėto), apie nedalyvavimą teismo posėdyje turi informuoti teismą¹⁰³. Už šią piktnaudžiavimo formą CPK numato teismo teisę paskirti baudą (CPK 246-248 straipsniai), priimti sprendimą už akių (CPK 285 straipsnis) ar palikti pareiškimą nenagrinėtu (CPK 296 straipsnio 1 dalies 5 ir 6 punktai).

---

¹⁰¹ DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika. I tomas*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005, p. 380.

¹⁰² Pavyzdžiui, ši piktnaudžiavimo forma išvelgta LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. gegužės 1 d. nutartyje c. b. A. Gudonis v. *Vilniaus apskrities valstybinė mokesčių inspekcija*, Nr. 3K-3-466/2000, kat. 47.

¹⁰³ Žr.: DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika. I tomas*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005, p. 375-376.

- ***Teismo nurodymų nevykdymas***

Tai tie atvejai, kai, pavyzdžiui, asmuo nepateikia per teismo nustatytą terminą rašytinių įrodymų (CPK 199 straipsnis) arba jau minėti atvejai, kai teismas pripažįsta šalies dalyvavimą būtinu, o šalis neatvyksta į teismo posėdį. Ši piktnaudžiavimo forma paminėta LAT CBS teisėjų kolegijos 1999 m. gruodžio 6 d. nutartyje c. b. *S. A. Aleksandravičius v. Klaipėdos apskrities centrinis paštas*, Nr. 3K-3-915/1999, kat. 5¹⁰⁴.

- ***Atsisakymas priimti teismo šaukimą ar kitą procesinį dokumentą***

CPK 124 straipsnio 2 dalis numato, kad atsisakymas priimti šaukimą ar ieškinio nuorašą arba pasirašyti apie jų gavimą pažymoje prilyginamas jų įteikimui, išskyrus atvejus, kai įteikiama šio CPK 117 straipsnio 2 dalyje numatytu būdu. Įdomu, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vienoje savo nutarčių¹⁰⁵ išaiškino, jog draudimas juridinio asmens darbuotojams paimti pašto pateiktą korespondenciją yra vertinamas kaip nesąžiningas naudojimas procesinėmis teisėmis¹⁰⁶.

- ***Neinformavimas apie atstovavimo santykių pasibaigimą ar pasikeitimą***

Pasitaiko atvejų, kada atstovas ir atstovaujамasis nedelsiant neinformuoja teismo apie atstovavimo santykių pasibaigimą ar pasikeitimą ir dėl to prireikia atidėti bylos nagrinėjimą. Siekiant kovoti su šia piktnaudžiavimo forma, visiškai pagrįstai Projekte siūloma papildyti CPK 51 straipsnį 6 dalimi ir tokiais atvejais numatyti teismui galimybę atstovui ir (arba) atstovaujамajam skirti baudą iki vieno tūkstančio litų.

- ***Prašymai pratęsti teismo paskirtus terminus***

Tai tie atvejai, kada asmenys, siekdami vilkinti bylos procesą, teikia prašymus pratęsti teismo paskirtus ir nepasibaigusius terminus. Kovoiant su šia piktnaudžiavimo forma CPK 77 straipsnis numato, jog teismas, svarstant termino pratęsimo klausimą, gali pareikalauti užstato iki vieno tūkstančio litų, kurį turi sumokėti asmuo, prašantis pratęsti procesinį terminą. Nesumokėjus pareikalauto užstato, termino pratęsimo klausimas toliau nesvarstomas.

---

¹⁰⁴ Teismų praktika. Nr. 14, p. 154-157.

¹⁰⁵ LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. lapkričio 6 d. nutartis c. b. *BUAB „Magvé“ v. UAB „Zigné“, kompanija „Riora Intertrading Ltd“*, Nr. 3K-3-1317/2001, kat. 84.

¹⁰⁶ Žr.: DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika. I tomas*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005, p. 379-380.

▪ ***Pavėluotų įrodymų teikimas***

Tai tie atvejai, kai asmuo, be jokios svarbios priežasties pateikia teismui įrodymus vėliau negu juos gavo ar apie juos sužinojo taip siekdamas vilkinti bylos nagrinėjimą. CPK 181 straipsnio 2 dalis numato, kad teismas turi teisę atsisakyti priimti įrodymus, jeigu šie įrodymai galėjo būti pateikti anksčiau, o jų vėlesnis pateikimas užvilkins bylos nagrinėjimą¹⁰⁷.

Tačiau reiktų nepamiršti, kad konstatuoti piktnaudžiavimą įrodymų pateikimo teise galima būtų net ir tuo atveju, kai jie priimami. Jeigu asmuo, žinodamas apie savo tokią pareigą ir turėdamas galimybę pateikti įrodymus ankščiau, juos pateikė vėliau, tai jis elgiasi nesąžiningai ir atsiranda *neįprasta žala*. Teismas tokiu atveju turėtųatsižvelgti į šią aplinkybę, pavyzdžiui, sprendžiant bylinėjimosi išlaidų paskirstymo klausimą.

▪ ***Bylos vilkinimas kitais būdais***

Tai įvairūs asmenų veiksmai ar neveikimas, kuriais siekiama užvilkinti bylos nagrinėjimą. Šią piktnaudžiavimo procesinėmis teisėmis formą, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo ne vienoje kasacine tvarka išnagrinėtoje byloje¹⁰⁸. Tai gali būti nepagrįstas ir nuolatinis įvairių prašymų ar skundų, dažnai analogiškų ankstesniems, teikimas, ieškinio dalyko keitimas, prašymai dėl įvairių priežasčių atidėti teismo posėdį, prašymai skirti ekspertizę, besaikis prašymų skaičius susipažinti su bylos medžiaga ir įrodymais, trukdymas kitai šaliai susipažinti su įrodymais, didelio kiekio perteklinės informacijos pateikimas, siekiant paslėpti nepalankius duomenis ir pan.

Ši piktnaudžiavimo forma yra neatsiejama nuo proceso koncentracijos ir ekonomiškumo principo įgyvendinimo. Proceso centruotumas pasiekiamas dvejopai – procesinės medžiagos centruotumu ir procesinių veiksmų centruotumu. Bylos nagrinėjimas spartinamas įvairiais būdais ir priemonėmis: nustatomi procesiniai terminai tam tikriems procesiniams veiksams atlikti; šalims, kitiems byloje dalyvaujantiems asmenims taikomos sankcijos už procesinių terminų ir teismo nurodymų nevykdymą; sudaromi bylų nagrinėjimo tvarkaraščiai; žodinis bylos nagrinėjimas derinamas su jos nagrinėjimu tik pagal pateiktą rašytinę medžiagą¹⁰⁹. Šios ir kitos priemonės kovoti su piktnaudžiavimu aptariamos paskutinėje šio darbo dalyje.

¹⁰⁷ Plačiau žr.: NEKROŠIUS, V. *Civilinis procesas: centruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 92-103.

¹⁰⁸ LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. kovo 27 d. nutartis c. b. AB „Hidrostatyba“ v. UAB „Klaipėdos šaldytuvų terminalas“, Nr. 3K-3-509/2002, kat. 107.1; 84; LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. spalio 24 d. nutartis c. b. G. K. v. AB „Turto bankas“, Nr. 3K-3-999/2001, kat. 84; 87.1; 115; 117. Teismų praktika, 2002, Nr. 17; LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. lapkričio 28 d. nutartis c. b. UAB „Arthur Anderson“ v. UAB „Ūkas“, Nr. 3K-3-1212/2001, kat. 84; 87.1; 92.

¹⁰⁹ VALANČIUS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras*. Vilnius: Justitia, 2004, p. 67.

4.2.3 Piktnaudžiavimas teisėjo nušalinimo teise

▪ *Piktnaudžiavimo teisėjo nušalinimo teise problematika*

Piktnaudžiavimas teisėjo nušalinimo teise nusipelno atskiro aptarimo, nes tai ypač daug žalos sukianti piktnaudžiavimo forma. Nušalinimo instituto tikslas yra sudaryti teisingo ir nešališko teismo proceso prielaidas, kad būtų užkirstas kelias bylą nagrinėti teismui, dėl kurio suinteresuotumo ar šališkumo konkrečioje byloje pareikšta pagrįstų abejonių. Dėl to nušalinimo pareiškimas turi būti motyvuotas ir pareiškiamas prieš pradėdant bylą nagrinėti iš esmės. Vėliau pareikšti nušalinimą leidžiama tik tais atvejais, kada pareiškiantis nušalinimą asmuo apie pagrindą nušalinti sužino vėliau (CPK 68 straipsnio 2 dalis)¹¹⁰.

Nemotyvuoti, sąmoningi, daugkartiniai dalyvaujančių byloje asmenų reiškiami nušalinimai teismui, nesant tam jokio teisinio pagrindo, tyčia siekiant tik vilkinti bylos nagrinėjimą ypač trukdo greitai išnagrinėti bylą. Paprastai tokie asmenys nesąžiningai pareiškia nušalinimus prieš kiekvieno naujo teismo posėdžio pradžią. Kadangi pats teisėjas, kuriam pareikštas nušalinimas, nušalinimo klausimo spręsti negali, kol šis klausimas bus išspręstas, bylos nagrinėjimą tenka atidėti ir skirti pakartotinai po palyginti ilgo laiko pagal nagrinėjamų bylų tvarkaraštį. Nesąžiningi proceso dalyviai išigudrina pareikšti net nušalinimą visiems teisėjams, kurie turi spręsti kito teisėjo nušalinimo klausimą. Tokiais veiksmais bandoma, galima sakyti, suparalyžiuoti civilinį procesą byloje¹¹¹.

Tokiais atvejais teismas, sprenddamas pareikšto nušalinimo klausimus, privalo ne tik tiksliai laikytis CPK nustatytos nušalinimo išsprendimo tvarkos, bet ir aiškintis, ar byloje dalyvaujantys asmenys nepiktnaudžiauja savo procesine teise reikšti nušalinimus, pavyzdžiui, ar, reikšdami aiškiai nepagrįstus nušalinimus, jie nesiekia vilkinti proceso¹¹². Tačiau teismai šią pareigą dažnai užmiršta.

Prieš siūlant kaip reikėtų spręsti šią problemą, aptarkime šio instituto probleminių klausimų reglamentavimo raidą.

▪ *Reglamentavimas*

➤ *Etapas iki naujojo Civilinio Proceso kodekso įsigaliojimo*

Iki naujojo CPK galiojęs senasis CPK iš esmės numatė, kad dėl nušalinimo sprendžia pats teisėjas, kuriam pareikštas nušalinimas. Viena vertus, tai garantavo operatyvią nušalinimo

¹¹⁰ LAT CBS teisėjų kolegijos 2007 m. rugpjūčio 28 d. nutartis c. b. A. B. v. UAB „Kauno diena“, Nr. 3K-3-404/2007, kat. 98.3; 101.

¹¹¹ Žr.: DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika. I tomas*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005, p. 381.

¹¹² LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. kovo 20 d. nutartis c. b. UAB „Girstučio kultūros ir sporto rūmai“ v. R.I.U., Nr. 3K-3-187/2006, kat. 124.2.7; 124.4..

klausimo sprendimo galimybę, tačiau, kita vertus, tokia sistema reiške principo „niekas negali būti teisėjas savo paties byloje“ pažeidimą ir visiškai neprisidėjo prie pasitikėjimo teismais¹¹³.

➤ *Etapas įsigaliojus naujam Civilinio Proceso kodeksui*

Naujoji tvarka nėra tokia operatyvi, tačiau iš esmės sprendžia aukščiau minėtą problemą. CPK 69 straipsnio pirmojoje dalyje sakoma, kad dėl teisėjo nušalinimo sprendžia atitinkamo teismo pirmininkas, teismo pirmininko pavaduotojas, Civilinių bylų skyriaus pirmininkas arba jų paskirtas teisėjas nedelsdami, bet ne vėliau kaip per tris dienas nuo nušalinimo pareiškimo dienos. Kai teisme nėra pakankamo skaičiaus teisėjų, dėl nušalinimo sprendžia atitinkamas aukštesnės grandies teismas.

CPK 68 straipsnio 2 dalis reikalauja motyvuoti teisėjo nušalinimą, todėl pareiškus aiškiai nepagrįstą nušalinimą būtų vilkinamas bylos nagrinėjimas ir tai reikštų piktnaudžiavimą teise pareikšti nušalinimą. Aiškiai nepagrįsto nušalinimo pareiškimu laikytini ne tik tie atvejai, kai nušalinimas motyvuojamas melagingomis, išgalvotomis aplinkybėmis, bet ir atvejai, kai pareiškimas dėl nušalinimo nepagrįstas jokiais teisėjo suinteresuotumą bylos baigtimi pagrindžiančiomis aplinkybėmis ir įrodymais¹¹⁴.

Tačiau kaip jau buvo minėta aukščiau, šis reguliavimas kritikuojamas dėl savo neoperatyvumo ir galimybės šalims vilkinti procesą.

➤ *Galiojančio Civilinio Proceso kodekso pataisos*

Siekiant spręsti šias problemas Projekte yra numatyta keletas svarbių pakeitimų, dėl kurių efektyvumo galima abejoti.

Pirma, siūloma papildyti 68 straipsnį 4 dalimi ir numatyti, jog nušalinimas gali būti pareikštas tik konkrečiam teisėjui ar teisėjams, o pareikšti nušalinimo visam teismui negalima. Tai būtų tik perteklinė norma, nes skirtumo tarp teismo nušalinimo ir visų to teismo teisėjų nušalinimo nėra.

Antra, siūloma papildyti 68 straipsnį 5 dalimi ir numatyti, kad negali būti pareiškiamas pakartotinis nušalinimas, grindžiamas tais pačiais pagrindais, kuriais grįstas nušalinimas buvo atmetas. Ši taisyklė neturėtų būti suabsoliutinta ir turėtų būti numatyta išimtis tais atvejais, kai tie pagrindai, kurie buvo nurodyti atmetame prašyme, atsirado jau po pirmojo prašymo atmetimo.

---

¹¹³ Žr.: LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė. I tomas*. Vilnius: Justitia, 2003, p. 255-256.

¹¹⁴ Žr.: DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika. I tomas*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005, p. 380-381.

Trečia, siūloma papildyti 69 straipsnį 5 dalimi ir numatyti, kad dalyvaujantiam byloje asmeniui piktnaudžiaujant nušalinimo teise, nušalinimo klausimą išsprendžia byla nagrinėjantis apylinkės ar apygardos teismo teisėjas ar teisėjų kolegija, kuriai (kuriems) pareikštas (pareikšti) nušalinimas (nušalinimai) ir, vadovaudamasis (vadovaudamasi) CPK 95 straipsnio 2 dalimi, priima nutartį dėl baudos šiam asmeniui skyrimo. Tokios taisyklės įtvirtinimą galėtume vadinti grįžimu prie senojo CPK. Tai reikštų principo „niekas negali būti teisėjas savo paties byloje“ pažeidimą ir tik išprovokuotų nepasitikintį asmenį teismu duoti dar daugiau skundų. Autoriaus siūlymai kaip spręsti šią problemą pateikiami žemiau.

➤ *Autoriaus siūlomos Civilinio Proceso kodekso pataisos*

Visa tai galima išspręsti papildžius 68 straipsnio 3 dalį, kuri numato, kad kol nėra išspręstas klausimas dėl teisėjo nušalinimo, byloje gali būti atliekami tik neatidėliotini procesiniai veiksmai. Šia nuostatą reiktų papildyti ir numatyti, kad tais atvejais, kai dalyvaujantis byloje asmuo piktnaudžiauja nušalinimo teise, teisėjas turi teisę tęsti bylos nagrinėjimą iš esmės. Tokiu būdu bus pusiausvyra tarp koncentruotumo bei nešališkumo principų. Jei prašymas yra akivaizdžiai nepagrįstas, tai atitinkamo teismo pirmininkas, teismo pirmininko pavaduotojas, Civilinių bylų skyriaus pirmininkas arba jų paskirtas teisėjas turėtų atsisakyti jį priimti ir, jei yra atitinkamos sąlygos, paskirti numatytas sankcijas¹¹⁵. Tačiau šį klausimą turėtų spręsti ne pats teisėjas, dėl kurio yra pareikštas prašymas, o teisėjas sprendžiantis nušalinimo klausimą. Tik tokiu būdu bus pasiekta pusiausvyra tarp pagrindinių principų ir draudimo piktnaudžiauti teise principo tikslai.

4.2.4 Teisiniai padariniai

Konstatavus piktnaudžiavimą veikiant prieš teisingą ir greitą bylos išnagrinėjimą ir išsprendimą, gali kilti įvairūs procesiniai teisiniai padariniai ar paskirtos piniginės sankcijos. Kokios galimos konkrečios priemonės, kokius elementus reikia įrodyti, kokios daromos teismų klaidos jas taikant – visa tai aptariama paskutinėje šio darbo dalyje, prie kurios dabar ir pareikime.

---

¹¹⁵ Atkreiptinas dėmesys, kad baudą už piktnaudžiavimą nušalinimo teise turi skirti tas teisėjas, kuris nagrinėja nušalinimo klausimą, o ne tas, kurį prašoma nušalinti. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2007 m. spalio 12 d. nutartis c. b. pagal A. B. kasacinį skundą, Nr. 3K-3-406/2007, kat. 98.3, 101.

5 PRIEMONĖS KOVOTI SU PIKTNAUDŽIAVIMU

Nustačius piktnaudžiavimą teise, natūrali pasekmė yra tam tikrų teisinių padarinių atsiradimas. Visus teisinius padarinius galime suskirstyti į dvi grupes: procesinius teisinius padarinius ir pinigines sankcijas. Visos šios priemonės numatytos siekiant keleto tikslų: pirma, užkirsti kelią piktnaudžiavimams ir užtikrinti efektyvų teisingumo įgyvendinimą, antra, atlyginti padarytus nuostolius nukentėjusiems asmenims, trečia, atgrasinti asmenis nuo piktnaudžiavimo ir paskatinti juos savo teises įgyvendinti sąžiningai.

Dažnai Lietuvoje nepagrįstai susiaurinama piktnaudžiavimo teise samprata *tikraja prasme* ir sureikšminamas CPK 95 straipsnis, todėl laikomasi nuomonės, kad jame įtvirtinta bauda ir nuostolių atlyginimas yra vienintelės priemonės kovoti su piktnaudžiavimu teise. Minėtame straipsnyje jau kalbama apie subjektyvius kriterijus, todėl klystama manant, kad tam, jog konstatuoti piktnaudžiavimą teise, būtina nustatyti subjektyvius kriterijus. Šiame darbe jau ne kartą buvo pabrėžta, kad piktnaudžiavimo konstatavimui ir procesinių padarinių atsiradimui pakanka vien objektyvių kriterijų, o subjektyvūs kriterijai reikšmingi siekiant paskirti baudą ar priteisti nuostolių atlyginimą. Šios ir kitos daromos klaidos aptariamos apibūdinant kiekvieną priemonę atskirai. Dėl ribotos darbo apimties aptariami tik problematiškiausi šių priemonių aspektai.

5.1 Procesiniai teisiniai padariniai

5.1.1 Atsisakymas ginti įgyvendinamą teisę

Kaip teigia Jacques Normand, nagrinėjamo instituto civiliniame procese vystymosi pradžioje vienintelis rūpestis buvo atlyginti žalą nukentėjusiems nuo piktnaudžiavimo asmenims. Draudimo piktnaudžiauti teise doktrina buvo specifinė civilinės atsakomybės taikymo forma. Tačiau šiomis dienomis šios doktrinos siekiai yra daug platesni. Šiuo metu pabrėžiamas ir valstybės interesas turėti efektyviai funkcionuojančią teisingumo sistemą, kad visuomenė pasitikėtų teismais ir teisingumo įgyvendinimu valstybėje¹¹⁶. Kaip jau buvo minėta, vienas iš civilinio proceso ir draudimo piktnaudžiauti procesinėmis teisėmis doktrinos tikslų – užtikrinti, jog procesas vyktų tik prireikus. Pasiiekti šį tikslą be atsisakymo ginti įgyvendinamą teisę, kuria piktnaudžiaujama, yra neįmanoma.

CPK 95 straipsnyje nėra užsiminta apie tokią teismo teisę, tačiau tai nereiškia, kad jos teismas neturi. Tokią teismo teisę numato CK 1.137 straipsnio 3 dalis, o kaip jau išsiaiškinome, taikant draudimo piktnaudžiauti teise principą civiliniame procese, neturėtume užmiršti jo

---

¹¹⁶ Plačiau žr.: TARUFFO, išnaša 7, p. 237-239.

sampratos ir aiškino civilinėje teisėje. Dar daugiau, tokią teisę numato kai kurios CPK nuostatos, reglamentuojančios konkrečius atvejus. Pavyzdžiui, CPK 181 straipsnis numato teismo teisę atsisakyti priimti įrodymus. Teisės doktrinoje pabrėžiama, jog atsisakymas priimti pavėluotus įrodymus yra galimas proceso tautos variantas, bet ne procesinė sankcija¹¹⁷. Kaip jau buvo minėta, nustačius, jog ieškinys yra akivaizdžiai nepagrįstas, turėtų būti atsisakoma jį priimti kaip nenagrinėtiną teisme (CPK 137 straipsnio 2 dalies 1 punktas). Teismo teisę atsisakyti ginti įgyvendinamą teisę, kuria yra piktnaudžiuojama, numato ir teismų praktika¹¹⁸. Ši priemonė, kompetentingų ir išvalgių teisėjų rankose, yra pati efektyviausia kovojant su piktnaudžiovimu procesinėmis teisėmis, nes ji užkerta kelią nuostoliams dar prieš jiems atsirandant ir užtikrina greitą bei efektyvų teisingumo įgyvendinimą.

Taigi tais atvejais, kai, pavyzdžiui, pateikiamas visiškai nepagrįstas ieškinys, apeliacinis ar kitas skundas arba prašymas nušalinti teisėją, arba pakartotinis skundas ar prašymas, teismas turi teisę konstatuoti asmens piktnaudžiovimą ir motyvuotai atsisakyti priimti dokumentus. Atkreiptinas dėmesys, kad šiuo atveju nereikia nustatyti jokių subjektyvių kriterijų, nes atsisakoma priimti ne dėl to, kad asmuo taip elgėsi sąmoningai, turėdamas pikta tikslą ar ieškinyje įrašė pikto žodžių, o todėl, kad jo pateiktas dokumentas yra akivaizdžiai nepagrįstas, t. y. nustatomas C elementas. Atsižvelgiant į tai, galime teigti, jog siekiant, kad procesas prasidėtų tik prareikęs, o pagrįstai prasidėjęs vyktų efektyviai, tam būtina drąsiai ir pagrįstai taikyti šią priemonę.

Šia priemone aktyviai naudojamosi Anglijoje, kur teisėjui suteikta teisė išbraukti reikalavimą ar atsikirtimą, jei paaiškėja, kad tam nėra jokio pagrįsto pagrindo. Tokia sistema rodo visišką pasitikėjimą teisėjo sąžiningumu ir išvalgumu. Kitose šalyse tai galėtų lemti teisėjų piktnaudžiovimą siekiant sumažinti savo pareigų našta¹¹⁹. Bet baimė teisėjų piktnaudžiovimo neturėtų reikšti šios efektyvios priemonės atsisakymo.

5.1.2 Bylos nagrinėjimas supaprastinta tvarka

Reikia sutikti, kad atveju, kada iš anksto akivaizdu, jog ieškinys ar kitas procesinis dokumentas yra nepagrįstas, nėra labai daug, todėl daug dažniau galėtų būti naudojama kita procesinė priemonė - bylos nagrinėjimas supaprastinta tvarka.

¹¹⁷ Plačiau žr.: NEKROŠIUS, V. *Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 94.

¹¹⁸ LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. spalio 24 d. nutartis c. b. *G. K. v. AB „Turto bankas“*, Nr. 3K-3-999/2001, kat. 84; 87.1; 115; 117. Teismų praktika, 2002, Nr. 17; LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. kovo 20 d. nutartis c. b. *305-oji daugiabučio namo savininkų bendrija „Bokštas“ v. Vilniaus miesto valdyba*, Nr. 3K-3-512/2002, kat. 15.2.1.1; 15.2.1.2; 21.2.2.9; 21.4; LAP T CBS teisėjų kolegijos 2004 m. sausio 22 d. nutartis c. b. *UAB „Ilema“ v. S. S.*, Nr. 2-41/2004, kat. 87.1.

¹¹⁹ Plačiau žr.: TARUFFO, išnaša 7, p. 246.

Supaprastintas procesas - tai tam tikra bendrosios bylų nagrinėjimo tvarkos alternatyva, kurio vienas pagrindinių požymių yra proceso paspartinimas¹²⁰. Esantis šiandieninis reglamentavimas leidžia naudoti šią priemonę tik kovojant su piktnaudžiavimu *bendraja prasme*. Pavyzdžiui, jau buvo minėta, kad teismo įsakymo išdavimo institutą (XXIII) *bendraja prasme* galėtume laikyti priemone kovoti su piktnaudžiaujančiais atsakovais, kurie nevykdo savo aiškių pareigų. Tačiau visiškai pagrįstai galima siūlyti įtvirtinti aiškia CPK normą, kuri numatytų teisėjo teisę nagrinėti bylą supaprastinta proceso tvarka, jei asmuo piktnaudžiauja savo procesinėmis teisėmis.

Galimybę išnagrinėti bylą supaprastinto proceso tvarka, kai yra pareiškiamas aiškiai nepagrįstas ieškinys, siūlo įtvirtinti savo įstatymuose ir Europos Tarybos Ministrų komitetas 1984 m. vasario 28 d. rekomendacijoje Nr. R(84)5 „Dėl civilinio proceso principų, turinčių pagerinti teisingumo sistemos funkcionavimą“¹²¹.

Taigi tais atvejais, kai asmuo piktnaudžiauja savo teise pareikšdamas nepagrįstus ieškinius, skundus ar prašymus, teismo procesas vyktų supaprastinta tvarka ir taip būtų išvengta papildomų nuostolių. Tais atvejais, kai asmuo elgiasi nesąžiningai ir vilkina bylos procesą, teismas turi nagrinėti bylą iš esmės nedelsiant – tą jam leidžia padaryti sprendimo priėmimo už akių institutas, kuris irgi yra tam tikra supaprastinto proceso forma, bet nusipelno atskiro dėmesio.

5.1.3 Sprendimas už akių

Senajame CPK sprendimas už akių nebuvo numatytas, todėl jį reglamentuojančių teisės normų kūrimas prilygo „rašymui ant švarios lentos“. Sprendimas už akių, kaip joks kitas proceso teisės institutas, jau spėjo pereiti daugelį etapų: nuo visiško šio instituto neigimo ir atmetimo prie pernelyg optimistiško susižavėjimo juo, galiausiai iki racionalaus aiškinimo, taikymo bei plėtojimo teismų praktikoje. Kalbant apie šį institutą ypač svarbu tinkamai atsižvelgti į proceso principų (teisės būti išklaustam, koncentruotumo, ekonomiškumo) pusiausvyrą. Jei šalis veikia nesąžiningai, neatvyksta į teismo posėdį, atsisako priimti šaukimus ar kitaip vilkina bylą, teisės būti išklaustam principo veikimas baigiasi¹²².

Teismai, nagrinėdami individualias bylas, laikosi pozicijos, jog sprendimas už akių nėra sankcija į teismo posėdį neatvykusiai šaliai – tai yra tiesiog tolesnę proceso eigą užtikrinanti priemonė¹²³. Tačiau susiklostė prieštaringa praktika sprendžiant su tuo susijusį klausimą: ar piktnaudžiavimas procesu yra būtina sprendimo už akių priėmimo sąlyga? Vienose bylose teismai linkę pripažinti, jog siekiant priimti sprendimą už akių, būtina nustatyti šalies

¹²⁰ NORKUS, R. *Supaprastintas civilinis procesas*. Vilnius: Justitia. 2007, p. 20.

¹²¹ DRIUKAS, A; VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika. III tomas*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007, p. 14.

¹²² ASSER, D., et al. *Lietuvos CPK įgyvendinimo problemos. Nacionaliniai ir tarptautiniai aspektai*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007, p. 14.

¹²³ Pavyzdžiui, LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. balandžio 27 d. nutartis c. b. UAB „Lavisos agrogrupė“ v. UAB „Vilbana“, Nr. 3-K-167/2005, kat. 116.5.2.

piktnaudžiavimą¹²⁴. Kitose bylose teismai paneigia piktnaudžiavimą kaip būtiną sprendimo už akių priėmimo sąlygą¹²⁵. Pastaroji pozicija susilaukia palaikymo ir teisės doktrinoje¹²⁶.

Tačiau visi neaiškumai kyla dėl jau minėtos per daug siauros piktnaudžiavimo procesinėmis teisėmis sampratos, siejant ją tik su tyčine elgsena¹²⁷. Neapsiribojant CPK 95 straipsniu ir piktnaudžiavimo teise doktriną aiškinant plačiau, šių problemų neturėtų kilti ir piktnaudžiavimo teise konstatavimas turėtų būti būtina sprendimo už akių priėmimo sąlyga.

5.1.4 Kitos procesinės priemonės

Teismas gali taikyti taip pat ir kitas įvairias procesinės priemonės, pavyzdžiui, palikti pareiškimą nenagrinėtu (CPK 296 straipsnio 1 dalies 5 ir 6 punktai), nustatyti procesinius terminus tam tikriems procesiniams veiksams atlikti ir pan.

Tam tikras priemonės kovoti su piktnaudžiavimu gali numatyti ir kiti įstatymai, pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo¹²⁸ 23 straipsnio 1 dalies 6 punktas numato, kad antrinės teisinės pagalbos teikimas nutraukiamas, jei pareiškėjas piktnaudžiauja savo materialiomis ar procesinėmis teisėmis.

5.2 Piniginės sankcijos

5.2.1 Nuostolių atlyginimas

- *Reglamentavimas*

CPK 95 ir 440 straipsniai numato, jog piktnaudžiaujantis asmuo gali būti įpareigotas atlyginti dėl to atsiradusius nuostolius. Šiuo atveju pagrindinis reglamentavimas sprendžiant nuostolių atlyginimo klausimą yra ne procesinis, o materialinis – taikomos civilinės atsakomybės nuostatos ir jų aiškinimas. Pagal CK 1.137 straipsnio 1 ir 3 dalis žala, padaryta piktnaudžiaujant teise, atlyginama vadovaujantis deliktinės atsakomybės taisyklėmis, todėl turėtų būti tiesiogiai taikomos CK XXII skyriaus nuostatos.

---

¹²⁴ LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 2 d. nutartis c. b. *L. V. v. UAB „Girteka“*, Nr. 3K-3-526/2006, kat. 116.5.1; 116.5.3.

¹²⁵ LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. spalio 26 d. nutartis c. b. *UAB „Piniava“ v. A. T.*, Nr. 3K-3-518/2005, kat. 116.5.1; 116.5.3.

¹²⁶ Pavyzdžiui, tokios nuomonės laikosi doc. dr. V. Valančius. Plačiau žr. ASSER, D., *et al. Lietuvos CPK įgyvendinimo problemos. Nacionaliniai ir tarptautiniai aspektai*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007, p. 16-20.

¹²⁷ Pavyzdžiui, prof. habil. dr. V. Nekrošius nurodo, kad piktnaudžiauti procesinėmis teisėmis galima tik tyčia, tuo tarpu šalies pareiga rūpintis proceso skatinimu gali būti nevykdoma ir dėl neatsargumo. Žr.: NEKROŠIUS, V. Šalies pareiga rūpintis proceso skatinimu Lietuvos, Latvijos ir Estijos civiliniame procese. *Teisė*. 2004. nr. 51, p. 74.

¹²⁸ Valstybės žinios, 2000, Nr. 30-827.

- *Kaltė kaip atsakomybės sąlyga*

Kadangi jau išsiaiškinome, jog CPK 95 straipsnio 1 dalis ir 440 straipsnis kalba apie civilinės atsakomybės taikymą, todėl sąlygos yra keturios: neteisėti veiksmai, priežastinis ryšys, kaltė ir žala. Dėl ribotos darbo apimties plačiau aptariama tik kaltė kaip būtina sąlyga, nes ši sąlyga kelia daugiausia neaiškumų.

CK 6.248 straipsnis numato, jog civilinė atsakomybė atsiranda tik tais atvejais, jeigu įpareigotas asmuo kaltas. Šiuo atveju galioja bendra taisyklė, jog kaltė, skirtingai nei kitos civilinės atsakomybės sąlygos, preziumuojama.

Kaltė gali pasireikšti tyčia arba neatsargumu. Tyčia laikomas toks asmens elgesys, kai sąmoningai siekiama padaryti žalos arba sąmoningai leidžiama jai atsirasti. Neatsargiu laikomas toks elgesys, kai asmuo atitinkamomis aplinkybėmis elgiasi nepakankamai apdairiai, rūpestingai, atidžiai. Neatsargumas savo ruožtu skirstomas į didelį neatsargumą ir paprastą neatsargumą. Didelis neatsargumas – tai paprasčiausių atidumo, rūpestingumo taisyklių netaikymas. Paprastas neatsargumas – tai griežtesnių rūpestingumo, atidumo taisyklių pažeidimas. Civilinei atsakomybei atsirasti kaltės forma paprastai neturi reikšmės. Kaltės forma reikšminga sprendžiant atsakomybės dydžio sumažinimo, atleidimo nuo atsakomybės, atsakomybės ribojimo ir kitus klausimus¹²⁹.

CK 6.248 straipsnio 3 dalis įtvirtina objektyvios kaltės sampratą. Tai reiškia, kad atsakymas į klausimą, žalos padaręs asmuo kaltas ar ne, turi būti pateikiamas ne vertinant jo psichikos, psichologinę būklę, o jo elgesį remiantis apdairaus, rūpestingo, atidaus žmogaus (*bonus pater familias*) elgesio standartu. Jeigu apdairus, rūpestingas, atidus žmogus tokioje pat situacijoje būtų pasielgęs kitaip ir žalos išvengęs, žalos padaręs asmuo yra kaltas¹³⁰.

Taigi šios kaltės sampratos civilinėje teisėje negalima užmiršti aiškinant ir taikant CPK 95 ir 440 straipsnius, nes, kaip jau ne kartą buvo minėta, draudimo piktnaudžiauti teise principas civilinio proceso teisėje yra analogiško principo civilinėje teisėje tęsinys. Siekiant priteisti nuostolių atlyginimą nepakanka nustatyti vien tik neteisėtų veiksmų (piktnaudžiavimo teise fakto), bet reikia nustatyti ir piktnaudžiavusio asmens *kaltę*. Tokį aiškinimą iš esmės atitinka ir teismų praktika¹³¹.

Siekiant nustatyti objektyviają piktnaudžiaujančio asmens kaltę reikia turėti omenyje, kad atidumo, atsargumo, rūpestingumo, apdairumo standartai nėra vienodi. Vienokie standartai taikomi paprastam, neišsilavinusiam asmeniui, visai kitokie standartai taikomi teisinį išsilavinimą turintiems advokatams. Šiuo atveju vėl susiduriame su problema, nežinodami

---

¹²⁹ BAKANAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I)*. Vilnius: Justitia, 2003, p. 339.

¹³⁰ *Ibid.*, p. 339-340.

¹³¹ LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. balandžio 4 d. nutartis UAB „Oruva“ ir Ko“ restruktūrizavimo byloje, Nr. 3K-3-224/2005, kat. 101.

kokius kriterijus taikyti vertinant tuos atvejus, kai asmuo bylą veda kartu su advokatu ir negalime tiksliai nustatyti, kas yra tų veiksmų tikrasis iniciatorius. Autoriaus nuomone, tokiais atvejais turėtų būti keliami reikalavimai, numatyti advokatui, nes būtent jam tenka pareiga išaiškinti asmeniui jo procesines teises ir pareigas.

Reikia sutikti su užsienio autorių išsakyta nuomone¹³², kad ne bet koks procesinės teisės pažeidimas, ne bet kokia klaida ar nerūpestingas elgesys turėtų reikšti asmens pareigą atlyginti nuostolius. Tik tais atvejais, kai nustatoma tyčia ar didelis neatsargumas, dėl kurio atsirado *neįprasta žala* kitam asmeniui, galime pripažinti įpareigojančiais atlyginti padarytus nuostolius, taikant deliktinės atsakomybės taisykles.

- *Visiškas nuostolių atlyginimo principas*

Žalai, padarytai piktnaudžiaujant procesinėmis teisėmis, taikomas visiško nuostolių atlyginimo principas (CK 6.251 straipsnio 1 dalis, 6.263 straipsnio 2 dalis). Tai matyti ir iš CPK 95 straipsnio 1 dalies bei 440 straipsnio formuluočių. Čia kalbama ne apie bylinėjimosi išlaidų, o apie „nuostolių“ atlyginimą, t. y. neapsiribojama vien tiesioginiais nuostoliais. Taigi nukentėjusioji šalis gali reikalauti atlyginti ir negautas pajamas. Be to nustatant nuostolių, atsiradusių dėl piktnaudžiavimo procesinėmis teisėmis, atlyginimą, nėra atsižvelgiama į galutinį materialųjį teisinį civilinės bylos rezultatą. Šiuo atveju juridiskai reikšmingi yra tik procesiniai šalių veiksmai¹³³. Nors teismų praktikoje pasitaiko klaidingų aiškinimų, jog svarbus galutinis materialusis civilinės bylos rezultatas¹³⁴.

- *Kada galima paduoti prašymą?*

Atlyginimo už piktnaudžiavimą procesinėmis teisėmis klausimas gali būti išnagrinėtas toje pačioje byloje, iš kurios jis kilo. Tam reikalingas šalies prašymas atlyginti nuostolius, kuris turi būti paduotas iki bylos išnagrinėjimo iš esmės pabaigos.

Jeigu žalos dėl piktnaudžiavimo procesinėmis teisėmis atlyginimo klausimas nebuvo išspręstas toje pačioje byloje, tai neturėtų užkirsti kelio šaliai kreiptis į teismą su ieškiniu dėl žalos atlyginimo kitoje byloje. Juk neretai aplinkybės, sudarančios pagrindą tvirtinti, kad koks nors asmuo procesinėmis teisėmis naudojosi nesąžiningai, galutinai paaiškėja tik po to, kai sprendimas dėl ginčo esmės jau yra priimtas, ar net po to, kai jis įsiteisėja. Kliūčių sudarymas naujoje byloje pareikšti reikalavimą atlyginti nuostolius būtų nepagrįstas, varžytų nukentėjusių

---

¹³² Žr.: TARUFFO, išnaša 7, p. 8.

¹³³ Žr.: SIMAITIS, išnaša 5, p. 334.

¹³⁴ Pavyzdžiui, LApT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. gruodžio 16 d. nutartis „Oruva ir Ko“ restruktūrizavimo byloje, Nr. 2-588/2004, kat. 126.

asmenų teises, taip pat prieštarautų CK 1.137 straipsnio 1 ir 3 dalims¹³⁵. Toks reikalavimas reiškiamas naujoje byloje laikytinas savarankišku materialiuoju teisiniu reikalavimu, reiškiamu CK pagrindu.

Pradžioje teismai laikėsi nuomonės, kad reikalavimas atlyginti nuostolius, kurie vienai ginčo šaliai atsirado dėl kitos šalies piktnaudžiavimo procesu, yra ne materialiojo, o procesinio teisinio pobūdžio, taigi yra neatsiejamai susiję su nagrinėjama byla ir gali būti sprendžiamas tik toje pačioje byloje¹³⁶. Tačiau vėliau teismai pasisakė, kad tuo atveju, kai civilinė byla yra užbaigiama be teismo sprendimo, suinteresuoti asmenys teisę pareikšti reikalavimą atlyginti nuostolius, kilusius dėl piktnaudžiavimo procesu, gali įgyvendinti pareikšdami bendrąją ginčo teisena¹³⁷. Galutinai šį klausimą padėti išspręsti turėtų Projekte siūlomos pataisos, kurios aiškiai numato, kad motyvuotas prašymas dėl nuostolių atlyginimo gali būti paduotas iki bylos išnagrinėjimo iš esmės pabaigos arba gali būti paduodamas ieškinys dėl nuostolių atlyginimo naujoje byloje (Projekto 47 straipsnis). Toks aiškinimas visiškai atitinka šios priemonės prigimtį ir esmę.

- *Ar reikia sumokėti žyminį mokesį?*

Lietuvos Aukščiausiasis teismas vienoje savo konsultacijų¹³⁸, kalbėdamas apie prašymo dėl nuostolių atlyginimo apmokestinimo žyminiu mokesčiu, nurodė, jog paduodant prašymą žyminio mokesčio mokėti nereikia. Analogiškos pozicijos reiktų laikytis ir tais atvejais, kai paduodamas ieškinys dėl nuostolių atlyginimo naujoje byloje. Visas abejones turėtų išsklaidyti Projekte numatytos pataisos, kurios aiškiai numato, jog šalių prašymai ir ieškinio reikalavimai dėl nuostolių, padarytų piktnaudžiaujant procesinėmis teisėmis, atlyginimo žyminiu mokesčiu neapmokestinami (Projekto 47 straipsnis).

- *Skirtumas nuo 147 straipsnio 3 dalies*

Atkreiptinas dėmesys, kad skolininko galimybė ginti savo teises siekiant prisiteisti nuostolių, atsiradusių dėl nepagrįsto laikinųjų apsaugos priemonių taikymo, atlyginimo taikant 147 straipsnio 3 dalį ir 95 straipsnio 1 dalį skiriasi. CPK 147 straipsnio 3 dalis suteikia teisę prašyti nuostolių atlyginimo išsprendus ginčą iš esmės, o CPK 95 straipsnis – ir iki bylos išnagrinėjimo iš esmės. Teismų praktikoje pasitaiko aiškinimų, jog skiriasi ne tik procesine forma, bet ir sąlygomis, suteikiančiomis teisę reikalauti nuostolių atlyginimo. Pagal CPK 95 straipsnį turi būti įrodytas piktnaudžiavimas procesinėmis teisėmis, o pagal CPK 147 straipsnio 3 dalį pateikus įsiteisėjusį teismo sprendimą kreditoriaus kaltės nereikia nustatinėti, nes yra kreditoriaus

¹³⁵ Žr.: SIMAITIS, išnaša 5, p. 337-338.

¹³⁶ LAT CBS 2004 m. gegužės 20 d. konsultacija Nr. A3-106, Teismų praktika, Nr. 21, p. 285.

¹³⁷ LAP T CBS teisėjų kolegijos 2004 m. rugpjūčio 9 d. nutartis c. b. AB „Klaipėdos hidrotechnika“ v. VĮ „Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija“, Nr. 2-383/2004, kat. 104.

¹³⁸ LAT CBS 2004 m. gegužės 20 d. konsultacija Nr. A3-106, Teismų praktika, Nr. 21, p. 285.

atsakomybės už jo rizika atliktus veiksmus atvejais. Prašydamas laikinos teisių apsaugos iki ginčo išsprendimo, jis veikia savo rizika ir turi pareigą atlyginti skolininkui nuostolius¹³⁹. Pastaroji teismo pozicija yra diskutuotina. Atsakomybę be kaltės aiškiai turėtų numatyti įstatymas¹⁴⁰, o CPK 147 straipsnio 3 dalyje tokios aiškios nuostatos nėra įtvirtinta. Be to, laikantis nuomonės, jog kreditoriaus atsakomybė atsiranda be kaltės, iš esmės pripažįstama, kad teismui dėl prašymo taikyti laikinąsias apsaugos priemones jokios atsakomybės nekyla ir turėtų būti tenkinami visi prašymai, bet taip nėra. Todėl siūlytina laikytis nuomonės, jog net ir CPK 147 straipsnio 3 dalies atveju reiktų atsižvelgti į asmens kaltę.

5.2.2 Bauda

▪ *Reglamentavimas*

Piktnaudžiaujant procesinėmis teisėmis žalos padaroma ne tik šaliai, bet ir valstybei, todėl įstatymo leidėjas numato galimybę paskirti piktnaudžiaujančiam asmeniui iki dvidešimties tūkstančių litų baudą, kuri išieškoma valstybės naudai (CPK 95 straipsnio 2 dalis). Galimybę paskirti piktnaudžiaujantiems asmenims baudą numato ir kitos CPK normos, pavyzdžiui, CPK 246 - 248 straipsniai numato teismui teisę paskirti iki vieno tūkstančio litų baudą, jei be pateisinamos priežasties asmuo neatvyko į teismo posėdį. Bauda skiriama ne už tai, kad šalis nesinaudoja galimybe ginti savo poziciją teisme, o kad dėl šalies ar jo atstovo neatvykimo tenka atidėti bylos nagrinėjimą, t. y. trikdomas teismo darbas, gaišinami kiti proceso dalyviai, procesas tampa brangesnis tiek valstybei, tiek bylininkams ir pan.¹⁴¹

▪ *Sąlygos ir kriterijai baudos dydžiui*

Kaip ir nuostolių atlyginimo atveju, tam, kad paskirti baudą nepakanka vien tik piktnaudžiavimo teise fakto konstatavimo. Turėtų būti taip pat nustatoma objektyvi kaltė, t. y. kad asmuo suprato ar turėjo suprasti, jog jis piktnaudžiauja jam suteiktomis teisėmis. Pavyzdžiui, jeigu asmuo prieš tai gavęs motyvuotą atsisakymą priimti procesinį dokumentą ir išaiškinimą, jog tokie veiksmai gali būti įvertinti kaip piktnaudžiavimas teise, pareiškia kitą analogišką pirmajam, tikėdamasis, jog šį kartą bus patenkintas jo prašymas ar skundas. Tokiu atveju piktnaudžiaujančiam asmeniui galima skirti baudą. Tai yra teismo prerogatyva.

---

¹³⁹ Žr.: LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 15 d. nutartis c. b. UAB „Militzer and Munch Fortransas“ v. „Lex System“ GmbH, Nr. 3K-3-589/2006, kat. 99.6; 110.6.

¹⁴⁰ BAKANAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I)*. Vilnius: Justitia, 2003, p. 338.

¹⁴¹ ASSER, D., et al. *Lietuvos CPK įgyvendinimo problemos. Nacionaliniai ir tarptautiniai aspektai*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007, p. 17-18.

Tokį aiškinimą atitinka ir teismų praktika¹⁴². Baudos dydis nustatomas atsižvelgiant į reikšmingas bylos aplinkybes, t. y. piktnaudžiavimo pobūdį, pasikartojimą, asmens, kuriam skiriama bauda, pajamas, ieškinio kainą ir pan.¹⁴³

Atkreiptinas dėmesys, kad bauda už piktnaudžiavimą procesine teise gali būti skiriama tik už piktnaudžiavimo veiksmus, atliktus konkrečiame procese. Tačiau sprendžiant klausimą, ar asmuo veikė piktnaudžiaudamas suteikta teise, turi reikšmės ir yra vertinami ne tik konkrečiame procese asmens atlikti veiksmai, bet ir asmenį apibūdinančios aplinkybės, jo veiksmų motyvacija ir kt. Duomenys apie tai gali būti ne tik nagrinėjamoje byloje, bet ir kitose bylose, kuriose dalyvauja asmuo, kurio veiksmai, manoma, gali būti įvertinti kaip piktnaudžiavimas procesu. Asmens veiksmai, atlikti kitose bylose, gali būti panaudojami kaip asmens suvokimo, išprusimo įvertinimo pagrindas. Tai yra aplinkybės, turinčios įtakos asmens veiksmų teisiniui vertinimui ir baudos skyrimui, bet jos pačios nesudaro piktnaudžiavimo pagrindo nagrinėjamoje byloje¹⁴⁴.

5.2.3 Bylinėjimosi išlaidų perskirstymas

Ši pinigine priemonė tiesiogiai CPK dar nėra įtvirtinta. Ją numato Projekto 45 straipsnis, kuriame siūloma papildyti 93 straipsnį 4 dalimi ir numatyti, kad jeigu šalis sąžiningai naudojasi procesinėmis teisėmis (toliau – tinkamas šalies procesinis elgesys), teismas gali nukrypti nuo šio straipsnio 1–3 dalyse nustatytų bylinėjimosi išlaidų paskirstymo taisyklių, įvertindamas priežastis, dėl kurių susidarė bylinėjimosi išlaidos.

Nors šią taisyklę dar tik ruošiamasi įtvirtinti, teisės doktrinoje jau dabar galime rasti aiškinimų, jog ir šiandien dienai teismai turi tokią pareigą, atsižvelgiant į CPK 93 straipsnio ir kitų CPK normų dėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo sisteminį aiškinimą¹⁴⁵. Toks aiškinimas yra pagrįstas ir juo turėtų būti vadovujamasi ypač sprendžiant advokatų išlaidų priteisimo klausimą ir nebijoti nukrypti nuo esamų rekomendacijų. Kaip pastebi G. Hazard Jungtinėse Amerikos Valstijose vienintelė priemonė, kuri tikrai apsaugo nuo piktnaudžiavimo procesinėmis priemonėmis, yra bylinėjimosi išlaidų priteisimas¹⁴⁶.

---

¹⁴² LAT CBS teisėjų kolegijos 2007 m. sausio 4 d. nutartis c. b. *A. B. v. T. P., I. P. ir kt.*, Nr. 3K-3-150/2007, kat. 30.5.

¹⁴³ LApT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. balandžio 20 d. nutartis c. b. *M. B. v. 255-oji DNSB "Jura"*, Nr. 2-3/2006, kat. 101, 114.11.

¹⁴⁴ LAT CBS teisėjų kolegijos 2007 m. spalio 12 d. nutartis c. b. *pagal A. B. kasacinį skundą*, Nr. 3K-3-406/2007, kat. 98.3, 101.

¹⁴⁵ Žr.: SIMAITIS, išnaša 5, p. 335.

¹⁴⁶ Žr. TARUFFO, išnaša 7, p. 248.

5.2.4 Užstatas

Tai dar viena piniginė priemonė, kuria siekiama užtikrinti procesinių veiksmų atlikimą ir padengti bylinėjimosi išlaidas. Užstatas sumokamas pinigais, o kai neatliekami procesiniai veiksmai, kuriems užtikrinti jis paskirtas, užstatas atitenka valstybės biudžetui (CPK 101 straipsnio 2 dalis). Nesumokėjus užstato, teismas gali atsisakyti atlikti atitinkamus procesinius veiksmus.

Pavyzdžiui, teismas gali pareikalauti sumokėti iki vieno tūkstančio litų dydžio užstatą, kai svarstomas procesinio termino pratęsimo klausimas (CPK 77 straipsnio 1 dalis). Prie užstato galima priskirti ir CPK 147 straipsnyje numatytą atsakovo nuostolių, galimų dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo, atlyginimo užtikrinimą.

5.2.5 Žyminis mokestis kaip priemonė kovoti su piktnaudžiavimu

Žyminis mokestis gali būti taip pat vertinamas kaip tam tikras barjeras kreiptis į teismą, kuris sulauko tam tikrą dalį akivaizdžiai nepagrįstų ieškinių¹⁴⁷. Tačiau žyminis mokestis kaip priemonė kovoti su piktnaudžiavimu procesu kritikuojama dėl to, kad ji nukreipta į visus bylininkus be išimties, t. y. tiek sąžiningus, tiek ir piktnaudžiaujančius. Piktnaudžiavimo procesu atvejai yra reti lyginant su daugumos bylininkų elgesiu, todėl tai jau panašu į „šaudymą į žvirblį iš patrankos“¹⁴⁸.

5.3 Priemonių efektyvumas

Paskutiniaisiais metais galime pastebėti suaktyvėjusias teismų pastangas taikyti piktnaudžiaujantiems asmenims procesines priemones ir pinigines sankcijas. Tačiau tai daroma sąlyginai retai. Nukentėję asmenys vis dar vengia savarankiškai ginti savo pažeistas teises, nes tam trukdo šio instituto menkas išplėtojimas, neaiški teismų praktika ir nebylus įvairių piktnaudžiavimo procesu apraiškų toleravimas, o reikalavimą pareiškęs asmuo būtų vėl įtraukiamas į palyginti ilgai trunkančius procesus. Teismai taip pat vengia sprendami viena ginčą veltis su kažkuria iš šalių į naują konfliktą.

Baudos paskyrimas arba tam tikrų išlaidų priteisimas reiškia tik šalies nubaudimą, tačiau praktiškai nedaro įtakos proceso trukmei. Negi turtingai šaliai leidžiama piktnaudžiauti procesinėmis teisėmis, jeigu jinai už tai susimoka, o neturtinga turi laikytis šios pareigos?¹⁴⁹ Be to, skiriamos baudos ar priteisiami nuostoliai yra sąlyginai nedideli ir dažnai neatitinka realiai padarytos žalos, todėl nesuveikia jų prevencinė funkcija. Lietuvos apeliacinio teismo 2004 m.

¹⁴⁷ Žr.: SIMAITIS, išnaša 5, p. 72.

¹⁴⁸ *Ibid.*, p. 100-102.

¹⁴⁹ Žr.: NEKROŠIUS, V. *Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 93.

birželio 3 d. nutartimi¹⁵⁰ priteistas 90 000 litų nuostolių atlyginimas už piktnaudžiavimą yra greičiau išimtis nei naujo etapo pradžia. Bylinėjimosi išlaidų perskirstymo kaip priemonės taip pat nereiktų sureikšminti, nes bylinėjimosi išlaidų našta tenka pralaimėjusiai šaliai, o ji dažniausiai ir piktnaudžiauja. Tokiu atveju priteisimas bylinėjimosi išlaidų piktnaudžiaujančiai šaliai, kuri yra ir pralaimėjusi šalis, neturi jokios papildomos funkcijos kaip sankcija.

Taigi siekiant efektyviai kovoti su piktnaudžiavimu, turime pasitikėti teismais ir suteikti jiems gana plačias galias naudotis įvairiomis procesinėmis bei piniginėmis priemonėmis. Teismai turėtų stengtis išnaudoti visas įmanomas priemones. Visų pirma turėtų taikyti „skydą“ (atsisakymą ginti teisę). Tik pavėlavus juo pasinaudoti, griebtis „kardo“ (baudos, nuostolių atlyginimo ir kt.) siekiant atstatyti harmoniją tarp šalių interesų.

---

¹⁵⁰ LApT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. birželio 3 d. nutartis c. b. AB “Parex Lizingas” v. UAB “Oruva”, Nr. 2-291/2004, kat. 116; 125.1.

IŠVADOS

1. Nepiktnaudžiavimas teise – tai tobulas bendrųjų teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principų derinys, kurio reikia nuolat siekti. Analogiški atvejai bendrosios teisės valstybėse sprendžiami remiantis bendraisiais teisės principais, o kontinentinės teisės valstybėse remiantis draudimo piktnaudžiauti teise doktrina.

2. Piktnaudžiavimo procesinėmis teisėmis reglamentavimas yra dvilypis - reguliuojamas tiek civilinės teisės, tiek ir civilinio proceso teisės normų. Aiškinant ir taikant nagrinėjamą principą civiliniame procese, būtina atsižvelgti ir sistemiškai taikyti bendrąsias nuostatas, įtvirtintas materialinėje teisėje.

3. Piktnaudžiavimas procesinėmis teisėmis turėtų būti konstatuojamas remiantis vien tik objektyviais kriterijais. Šio konstatavimo pakanka, jog galima būtų atsisakyti ginti įgyvendinamą teisę, kuria yra piktnaudžiaujama. Subjektyvūs kriterijai reikšmingi tik tais atvejais, kai siekiama paskirti baudą ar priteisti nuostolių atlyginimą.

4. Siekiant efektyvaus draudimo piktnaudžiauti teise principo įgyvendinimo, teismai ir drausminės bylas sprendžiančios institucijos, kovojant su piktnaudžiaujančiais asmenimis, turėtų aktyviau pagrįstai taikyti visas numatytas priemones, o advokatai nesuabsoliutinti klientų interesų.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

TEISĖS AKTAI

Tarptautiniai ir Europos Sąjungos aktai

1. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 96-3016.
2. Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių paktas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 77-3288.

Lietuvos Respublikos teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 50-163.
3. Lietuvos advokatų etikos kodeksas. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 50-1632.
4. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340.
5. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 1964, Nr. 19-139.
6. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.
7. Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 30-856.
8. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 46-851.
9. Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 30-827.

Lietuvos Respublikos teisės aktų projektai

1. *Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymo projektas* [žiūrėta 2008 m. kovo 5 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.tm.lt/?item=taktproj>>.
2. *Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto* [žiūrėta 2008 m. kovo 5 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.tm.lt/?item=taktproj>>.

SPECIALIOJI LITERATŪRA

1. ANDERSON, D. *Abuse of rights. ALBA conference* [interaktyvus]. Cambridge. 2006. [žiūrėta 2007 m. lapkričio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.adminlaw.co.uk/docs/David%20Anderson%20QC%20-%20July%202006.doc>>.
2. ASSER, D., *et al.* *Lietuvos CPK įgyvendinimo problemos. Nacionaliniai ir tarptautiniai aspektai*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007.
3. BAKANAS, V., *et al.* *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001.

4. BAKANAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I)*. Vilnius: Justitia, 2003.
5. BYERS, M. Abuse of Rights: An Old Principle, A New Age. In *McGill Law Journal* [interaktyvus]. 2001-2002, [nr.] 47 [žiūrėta 2007 m. lapkričio 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://lawjournal.mcgill.ca/abs/vol47/2byers.pdf>>.
6. DRAZDAUSKAS, S. Sąžiningumo principas Lietuvos sutarčių teisėje. *Teisė*. 2007, nr. 65.
7. DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika. I tomas*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005.
8. DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika. III tomas*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007.
9. ГРИБАНОВ., В. П. *Осуществление и защита гражданских прав*. Москва: Статут, 2000.
10. NORKUS, R. *Supaprastintas civilinis procesas*. Vilnius: Justitia, 2007.
11. LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V., *Civilinio proceso teisė. I tomas*. Vilnius: Justitia, 2003.
12. LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V., *Civilinio proceso teisė. II tomas*. Vilnius: Justitia, 2005.
13. MIKELĖNAS, V. Piktnaudžiavimas teise: samprata ir įstatymų taikymo problemos. *Justitia*. 1996, nr. 1-2.
14. MIKELĖNAS, V. *Civilinis procesas*. Antrasis, pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: Justitia, 1997.
15. NEKROŠIUS, V. *Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės*. Vilnius: Justitia, 2002.
16. NEKROŠIUS, V. Šalies pareiga rūpintis proceso skatinimu Lietuvos, Latvijos ir Estijos civiliniame procese. *Teisė*. 2004, nr. 51.
17. PERILLO, Joseph M. Abuse of Rights: A Pervasive Legal Concept. In *Pacific Law Journal* [interaktyvus]. 1995, [nr.] 27 [žiūrėta 2007 m. lapkričio 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://international.westlaw.com/search/default.wl?spa=intvilnius-000&rs=WLIN7.11&eq=Welcome%2fWorldJournals&action=Search&sv=Split&mt=WorldJournals&query=perillo+%26+abuse&tc=1001&tf=770&effdate=1%2f1%2f0001+12%3a00%3a00+AM&db=WORLD-JLR&method=TNC&vr=2.0&rp=%2fsearch%2fdefault.wl&fn=_top>.
18. PETROVA, Irina. “Stepping on the shoulders of a drowning man” The doctrine of abuse of right as a tool for reducing damages for lost profits: troubling lessons from the Patuha and Himpurna arbitrations. In *Goergetown Journal of International Law* [interaktyvus]. 2004, Winter [žiūrėta 2007 m. lapkričio 27 d.]. Prieiga per internetą:

<http://findarticles.com/p/articles/mi_qa4140/is_200401/ai_n9392449>.

19. SIMAITIS, R. *Bylinėjimosi išlaidos civiliniame procese*. Vilnius: Justitia, 2007.
20. TARUFFO, M. *Abuse of Procedural Rights: Comparative Standards of Procedural Fairness*. The Hague: Kluwer Law International, 1999.
21. VAIŠVILA, A. *Teisės teorija*. Antrasis, pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: Justitia, 2004.
22. VALANČIUS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras. I tomas*. Vilnius: Justitia, 2004.

PRAKTINĖ MEDŽIAGA

Teismų praktika

1. European Court of Justice, Opinion of Maduro AG, 7 April 2005, case C-255/02 Halifax and others [žiūrėta 2007 gruodžio 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://europa.eu.int>>.
2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 39-1105.
3. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. balandžio 18 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 1996, Nr. 36-915.
4. Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999 m. gruodžio 6 d. nutartyje civilinėje byloje *S. A. Aleksandravičius v. Klaipėdos apskrities centrinis paštas*, Nr. 3K-3-915/1999, kat. 5.
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. gegužės 1 d. nutartis civilinėje byloje *A. Gudonis v. Vilniaus apskrities valstybinė mokesčių inspekcija*, Nr. 3K-3-466/2000, kat. 47.
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. spalio 2 d. nutartis civilinėje byloje *UAB "Init" v. UAB "Parabolė"*, Nr. 3K-3-905/2000, kat. 42.
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. spalio 24 d. nutartis civilinėje byloje *G. Kikalienė v. AB „Turto bankas“*, Nr. 3K-3-999/2001, kat. 84.
8. Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. lapkričio 28 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Arthur Anderson“ v. UAB „Ūkas“*, Nr. 3K-3-1212/2001, kat. 84; 87.1; 92.
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. kovo 20 d. nutartis civilinėje byloje *305-oji daugiabučio namo savininkų bendrija "Bokštas" v. Vilniaus miesto valdyba*, Nr. 3K-3-512/2002, kat. 15.2.1.1; 15.2.1.2; 21.2.2.9; 21.4.

10. Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. kovo 27 d. nutartis civilinėje byloje AB „Hidrostatyba“ v. UAB „Klaipėdos šaldytuvų terminalas“, Nr. 3K-3-509/2002, kat. 107.1; 84.
11. Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. rugsėjo 16 d. nutartis civilinėje byloje M. Baliuckas v. AB „Utenos krosnys“, Nr. 3K-3-1121/2002, kat. 87.2; 96.
12. Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. lapkričio 6 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Magvė“ v. UAB „Zignė“, kompanija „Riora Intertrading Ltd“, Nr. 3K-3-1317/2001, kat. 84.
13. Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. sausio 8 d. nutartis civilinėje byloje pagal A. Pučinskaitės pareiškimą dėl juridinę reikšmę turinčio fakto nustatymo, Nr. 3K-3-14/2003, kat. 96.
14. Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. vasario 17 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Akvilegija“ v. V. Galvonas, Nr. 3K-3-244/2003, kat. 95.1;96.
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus plenarinės sesijos 2004 m. birželio 29 d. nutarimas c. b. Jevgenijus Zolotariovas v. UAB „BALDRAS“ ir kt., Nr. 3K-P-346/2004, kat. 37.8, 45.7.
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. spalio 11 d. nutartis civilinėje byloje Vilniaus miesto savivaldybės taryba v. Ž. Arbočius, Nr. 3K-3-529/2004, kat. 45.9.1.
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. balandžio 4 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Oruva“ ir Ko“ restruktūrizavimo byloje, Nr. 3K-224/2005, kat. 101.
18. Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. balandžio 27 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Lavisos agrogrupė“ v. UAB „Vilbana“, Nr. 3-K-167/2005, kat. 116.5.2.
19. Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. spalio 26 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Piniava“ v. A. T., Nr. 3K-3-518/2005, kat. 116.5.1; 116.5.3.
20. Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. kovo 20 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Girstučio kultūros ir sporto rūmai“ v. R.I.U., Nr. 3K-3-187/2006, kat. 124.2.7; 124.4.
21. Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. rugsėjo 25 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Parex Lizingas“ v. UAB „MRI Finansinis auditas“, B. S. ir advokatas A. Š., Nr. 3K-3-439/2006, kat. 28.1; 44.5.2.17.

22. Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 2 d. nutartis civilinėje byloje *L. V. v. UAB „Girteka“*, Nr. 3K-3-526/2006, kat. 116.5.1; 116.5.3.
23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 15 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Miltzer and Munch Fortransas“ v. „Lex System“*, Nr. 3K-3-589/2006, kat. 99.6, 110.6.
24. Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. sausio 4 d. nutartis civilinėje byloje *A. B. v. T. P., I. P. ir kt.*, Nr. 3K-3-150/2007, kat. 30.5.
25. Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. spalio 12 d. nutartis civilinėje byloje *pagal A. B. kasacinį skundą*, Nr. 3K-3-406/2007, kat. 98.3, 101.
26. Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. rugpjūčio 28 d. nutartis civilinėje byloje *A. B. v. UAB „Kauno diena“*, Nr. 3K-3-404/2007, kat. 98.3; 101.
27. Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. gegužės 20 d. konsultacija Nr. A3-106, Teismų praktika, Nr. 21.
28. Lietuvos Apeliacinio Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. sausio 22 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Ilema“ v. S. S.*, Nr. 2-41/2004, kat. 87.1.
29. Lietuvos Apeliacinio Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. birželio 3 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Parex Lizingas“ v. „Oruva“*, Nr. 2-291/2004, kat. 116, 125.1.
30. Lietuvos Apeliacinio Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. rugpjūčio 9 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Klaipėdos hidrotechnika“ v. VĮ „Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija“*, Nr. 2-383/2004, kat. 104.
31. Lietuvos Apeliacinio Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. gruodžio 16 d. nutartis *„Oruva ir Ko“ restruktūrizavimo byloje*, Nr. 2-588/2004, kat. 126.
32. Lietuvos Apeliacinio Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. balandžio 20 d. nutartis civilinėje byloje *M. B. v. 255-oji DNSB „Jura“*, Nr. 2-3/2006, kat. 101, 114.11.
33. Lietuvos Apeliacinio Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. liepos 31 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Viktola“ v. UAB „Hanza Lizingas“*, Nr. 2-482/2007, kat. 101.
34. Lietuvos Apeliacinio Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Interselas“ v. UAB „Via Unica“*, Nr. 2-828/2007, kat. 101.

Kita praktinė medžiaga

1. DRIUKAS, A. *Teisėjų drausminė atsakomybė – teisinis instrumentas, padedantis valstybei išlaikyti teisėjų nepriklausomumo ir atsakomybės pusiausvyrą* [interaktyvus]. [žiūrėta 2008 m. vasario 6 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/Portal/start.asp?act=news&Tema=50&str=20377>.
2. Duomenys gauti iš 2008 m. vasario 22 d. pokalbio su Lietuvos advokatūros atstovu.
3. JANAUSKAITĖ, D. *Absurdo ieškiniai trukdo teismams* [interaktyvus]. [žiūrėta 2008 m. vasario 6 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=12256171>.
4. SAULIŪNAS D. Apie advokatūrą ir advokatus. Ištraukos iš pokalbių su Petru Kudaba. *Lietuvos advokatūra*. 2006, nr. 1 (19).
5. ŠEKŠTELO A. Aukščiausias lygmuo – sąžiningumas. Advokatų etikos kodekso santykis su dorovės principais. *Lietuvos advokatūra*. 2007, nr. 3 (24).

SANTRAUKA

Šio magistrinio darbo objektas – draudimo piktnaudžiauti teise institutas civiliniame procese. Teismų perkrovimas ir ilgas bylų nagrinėjimas yra vienas iš pagrindinių indikatorių, parodančių, jog draudimo piktnaudžiauti teise doktrina nėra įgyvendinama tinkamai. Dažnai pamirštama, jog šio instituto reglamentavimas yra dvilypis - reguliuojamas tiek materialinės, tiek procesinės teisės normų, todėl klystama jį aiškinant ir taikant.

Siekiant atskleisti draudimo piktnaudžiauti procesu prigimtį ir esmę, magistro darbas pradedamas nuo šio principo taikymo ir aiškinimo civilinėje teisėje. Pabrėžiama, kad nepiktnaudžiavimas teise yra visų kitų principų tobulas derinys, o tam, kad konstatuoti piktnaudžiavimą teise, pakanka įrodyti bent vieną ryškų piktnaudžiavimo teise elementą, įtvirtintą CK 1.137 straipsnio 3 dalyje.

Remiantis dokumentų analizės, loginiu, sisteminiu, lingvistiniu, teleologiniu, istoriniu ir lyginamuoju metodais, pagrindinėje magistro darbo dalyje analizuojami teisės normose nustatyti ir teismų praktikos bei doktrinos aiškinami tokie klausimai kaip piktnaudžiavimo teise sampratos ypatumai civiliniame procese, subjektai, kurie gali būti pripažinti piktnaudžiaujantys procesinėmis teisėmis, galimi piktnaudžiavimo būdai ir priemonės, skirtos kovoti su jais.

Šiame magistro darbe daroma išvada, kad konstatuoti piktnaudžiavimą procesinėmis teisėmis ir, pavyzdžiui, atsisakyti ginti įgyvendinamą teisę, pakanka remiantis objektyviais kriterijais nustatyti piktnaudžiavimo teise elementus ir nebūtina įrodyti civilinės atsakomybės sąlygų. Subjektyvūs kriterijai reikšmingi tik tais atvejais, kai siekiama paskirti baudą ar priteisti nuostolių atlyginimą. Taip pat atkreipiamas dėmesys, jog teismai turi aktyviau pagrįstai taikyti visas numatytas priemones siekiant užkirsti kelią piktnaudžiavimams, o advokatai nesuabsoliutinti klientų interesų.

SUMMARY

Abuse of Rights in Civil Procedure

The object of this master thesis is the institute of abuse of rights in civil procedure. The overload of the courts and the slowness of the process – is one of the litmus papers, which points out that the doctrine of abuse of rights is not implementing properly. Frequently it is forgetting, that the regulation of this institute is dual – consists of material and procedural legal norms, thus it is mistaking when interpret or apply it.

In order to bring to the light the nature of abuse of procedural rights, first of all the conception of this institute in civil law is presented. A great attention is paid to the conclusions that non-abuse of rights is the ideal combination of the other principles and one proven clear element of the definition of abuse of right (Civil Code 3.317 article 3 part) is sufficient to state that it is the case of abuse of right.

On the basis of analysis of documents, logical, systematic, linguistic, teleological, historic and comparative methods, the following questions of abuse of rights established by the laws or determined by jurisprudence and case law are analyzed in the main part of this master thesis: the peculiarity of the conception of abuse of process, who can abuse, what are the ways of abuse and the remedies to prevent it.

Referring to the findings of the research it is concluded that to prove the elements on the grounds of the objective criterions is sufficient to state abuse of procedural right and, for example, to refuse to protect the subjective right of which the person abuses. There is no requirement to prove the conditions of civil liability. The subjective criterions are significant if only it is seeking to award the damages or impose a fine. Also it has to be kept in mind that the courts have reasonably apply all available remedies more unhesitatingly and the advocates should not the interests of their clients make absolute.